

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK FENNTARTHATÓ TURISZTIKAI HASZNOSÍTÁSA ÉS NEMZETSTRATÉGIAI JELENTŐSÉGE

KUTATÁSI JELENTÉS

FELELŐSSÉGGEL ÉS HŰSÉGGEL

A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK FENNTARTHATÓ
TURISZTIKAI HASZNOSÍTÁSA ÉS NEMZETSTRATÉGIAI
JELENTŐSÉGE

KUTATÁSI JELENTÉS

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET
BUDAPEST, 2024

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet
A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK FENNTARTHATÓ TURISZTIKAI HASZNOSÍTÁSA ÉS
NEMZETSTRATÉGIAI JELENTŐSÉGE
című kutatásának eredményeit összefoglaló jelentés

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Felelős kiadó
Szász Jenő, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet elnöke

Minden jog fenntartva ©
ISBN 978-615-5639-51-7

A kutatásban közreműködő személyek ©

Írta és szerkesztette:
Dr. Tózsér Anett

A kutatásban közreműködött:
Borbándi Erik

Lektorálta:
Dr. Bali János

TARTALOM

1. Bevezetés	6
1.1. A kutatás célja és módszerei	8
2. A világörökségekről	10
2.1. A Világörökség Egyezmény kialakulásának folyamata	10
2.2. Világörökségi statisztika	11
2.3. A magyarországi világörökségi helyszínek	12
2.3.1. A hazai jogszabályi háttér.....	12
2.3.2. A hazai világörökségekért felelős szervezetek	13
2.3.2. A magyarországi világörökségi helyszínek és a várományosi listán szereplő helyszínek	15
2.4. A Világörökség Egyezmény tartalma	17
2.4.1. A világörökségek védelmére vonatkozó általános rendelkezések.....	18
2.4.2. A nemzetközi támogatás feltételei és módjai	19
2.4.3. A Világörökség Egyezmény végrehajtásáért felelős szervezetek	19
2.4.4. Világörökségi listára kerülés kategóriái és kritériumai	20
2.5. A szellemi kulturális örökségek megőrzésére vonatkozó nemzetközi egyezmény.....	22
2.6. A világörökségek turisztikai jelentősége	24
2.6.1. A világörökségek hatása a turisztikai versenyképességre	24
2.7. A világörökségi helyszínek fenntartható működtetésének főbb kérdései.....	25
2.7.1. A fenntartható turizmus vs. túlzott turizmus	26
2.7.2. A világörökségi helyszínek fenntartható működtetése, fejlesztése	28
2.7.3. A magyarországi világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása.....	34
3. A budapesti világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása	39
3.1. A budapesti világörökségi helyszínek rövid bemutatása.....	39
3.2. A budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben megvalósított fejlesztések és a jelenleg zajló fejlesztések.....	42
3.3. A budapesti világörökségi helyszínek turisztikai jelentősége	47
3.3.1. A budapesti világörökségi helyszínek hazai és nemzetközi turisztikai jelentősége	47
3.3.2. Fesztiválok, nagyrendezvények a budapesti világörökségi helyszíneken.....	51
3.4. A turisztikai fejlesztések hatása a budapesti világörökségi helyszíneken	52
3.4.1. A budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben megvalósított fejlesztések hatása a vendégfogadási feltételekre.....	52
3.4.2. A kereslet változása a budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben	58
3.4.3. A budapesti világörökségi helyszínek helye, szerepe Budapest és Magyarország turisztikai kínálatában 5-10 év múlva.....	63

3.5. A fenntartható turizmus vizsgálata a budapesti világörökségi helyszíneken	65
3.5.1. Közlekedési megoldások	66
3.5.2. Interpretációs eszközök használata.....	68
3.5.3. A lakosság életminősége	72
3.5.4. A „túlturizmus” és a „turizmus nélküliség” kezelése a budapesti világörökségi helyszíneken	74
3.6. A budapesti világörökségi helyszínek nemzetstratégiai jelentősége	77
3.6.1. A budapesti világörökségi helyszínek szerepe a magyarságkép formálásában.....	77
3.6.2. A budapesti világörökségi helyszínek szerepe a külföldi látogatók Magyarországról alkotott képének formálásában.....	79
4. Összefoglalás	80
5. Irodalomjegyzék	83

1. BEVEZETÉS

Földünk egyetemes természeti és kulturális értékeinek megőrzésére 1972. november 16-án született meg az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) Világörökség Egyezménye.¹ Ez egy olyan jogi eszköz, ami globális felelősségvállalást tesz lehetővé a világ kulturális és természeti értékeinek megóvásáért. Léteznek ugyanis olyan műemlékek és természeti örökségek, amelyek az egész emberiség számára rendkívüli és egyetemes jelentőséggel bírnak, és amelyek sorsa nem függhet kizárólag az egyes államok kormányzatának döntéseitől. Ezért szükségessé vált egy olyan államok feletti jogi eszköz megalkotása, amelynek segítségével az egyes államok szuverenitásába való beavatkozás nélkül lehet biztosítani az egyetemes emberi értékek védelmét.² Az UNESCO Világörökség Bizottsága évente egyszer dönt arról, hogy a javaslati listára felkerült helyszínek közül melyek kerülhetnek fel a világörökségek közé. A nemzetközi szerződést 2020. október 23-ig 194 ország képviselői írták alá.³ A Világörökség Egyezményhez Magyarország 1985-ben csatlakozott és mára már nyolc világörökségi helyszínnel képviselteti magát a rangos Világörökségi Listán.⁴

A Hungarikum Bizottság 2013. január 31-i döntése az UNESCO világörökségi helyszíneket és a szellemi kulturális örökség értékeit hungarikumokká nyilvánította a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény III. 12. § (2) pontja alapján, a törvény erejénél fogva.⁵

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról értelmében a világörökségek is olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értékek, amelyek a magyarságra jellemző tulajdonságokkal bírnak, egyediségükkel, különlegességükkel, minőségükkel a magyarság csúcsteljesítményeinek számítanak, s ezeket külföldön és belföldön egyaránt a magyarság kiemelt értékeként tartják számon.⁶ Az ország megkülönböztető jegyeiként szolgálnak tehát, így ismertségük az országba látogató turisták Magyarország-képének kialakításában is meghatározó. A világörökségek közvetítő elemként szolgálhatnak egy-egy turisztikai célterület felkeresésében és megismerésében.⁷

Sok más nemzethez hasonlóan nekünk, magyaroknak is megvannak a szimbolikus helyeink. Olyan helyek, amelyekre büszkék vagyunk, és amelyekért közös felelősséggel tartozunk. A világörökségeink is ezek közé az értékek közé tartoznak. Az elmúlt évszázadokban a magyar állami és egyházi élet, a magyar kultúra, a magyar polgárosodás és a magyar szabadság

---

¹ UNESCO (1972): Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.

² UNESCO (1972): Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.

³ World Heritage Convention. State Parties.

⁴ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft.

⁵ Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár. Mik azok a hungarikumok?

⁶ 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról.

⁷ Zentai András (2015): Nemzeti értékeink megőrzése. A hungarikumok és a körjük szerveződő rendezvények Magyarországon és külföldön. Szakdolgozat. Budapesti Gazdasági Főiskola. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Budapest; Balatoni Mónika (2018): Az országmárka. In: Bába I. (szerk). Közszolgálati protokoll. Egyetemi tankönyv. I. Könyv. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. pp. 148–167.

bástyái voltak, mindazoké az értékeké, amelyek máig meghatározzák nemzeti identitásunkat. Hosszú évtizedek rombolása és elfeledettsége után ezeknek az értékeknek egy része az elmúlt évtizedben újra a fejlődés és az újjászületés korszakát éli. A fejlesztésüknek is az a célja, hogy visszaadják a magyar embereknek, és olyan helyszíneket alakítsanak ki, ahol jó élni és ahol hosszabb időt is érdemes eltölteni.⁸

A budapesti világörökségi helyszín (Duna-part látképe és a budai Várnegyed, az Andrásy út és történelmi környezete) a világ kiemelkedően értékes épített és kulturális örökségének része, hazánk szimbolikus helye, identitásunk alapköve, melyért szintén közös felelősséggel tartozunk. Többre hivatott annál, mint hogy „csupán” turisztikai látványosság legyen, mindazonáltal kiemelkedő a turisztikai jelentősége, hiszen hazánk legvonzóbb látványossága, a magyarság-kép meghatározó eleme (1–4. kép).

1. kép: Budai Vár

2. kép: Mátyás-templom

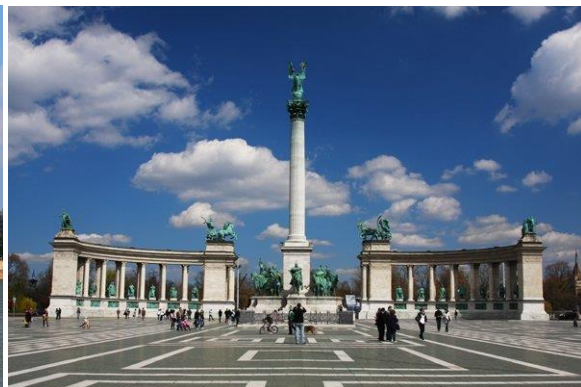

Forrás: Budai Várnegyed.⁹

3. kép: Parlament

4. kép: Hősök tere

Forrás: Parlament; Hősök tere.¹⁰

⁸ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024), Budapest.

⁹ Budai Várnegyed.

https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/budai_varnegyed.hu.html

¹⁰ Parlament.

https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/parlament.hu.html#lg=1&slide=0; Hősök tere. https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/hosok_tere.hu.html#lg=1&slide=0

1.1. A kutatás célja és módszerei

A téma nemzetstratégiai jelentősége okán a Nemzetstratégiai Kutatóintézet célul tűzte ki a világörökségek és kiemelten a budapesti világörökségi helyszín (Duna-part látképe, a budai Várnegyed és az Andrássy út és történelmi környezete) vizsgálatát, annak bemutatását, hogy a budapesti világörökségi helyszín milyen szerepet tölt be Budapest turizmusában. Vizsgáltuk azt is, hogy a fenntartható turizmus alapelvei hogyan, milyen formában valósulnak meg a budapesti világörökségi helyszíneken.

Első lépésben szakirodalmi forrásokkal tártuk fel a Világörökség Egyezmény kialakulásának a folyamatát, a Világörökség Egyezmény tartalmát, a magyarországi világörökségi helyszínekre vonatkozó jogszabályi hátteret. Tanulmányoztuk továbbá a világörökségek hatását a versenyképességre, a világörökségi helyszínek fenntartható működtetésének és fejlesztésének főbb kérdéseit és a budapesti világörökségi helyszínen az elmúlt 10 évben elvégzett fejlesztések eredményeit.

A primer kutatás során egyrészt a budapesti világörökségi helyszín turisztikai hasznosításának jellemzőit és az ezeken a helyszíneken megvalósított fejlesztések hatásait elemeztük. Másrészt arra kerestük a választ, hogyan és milyen eszközökkel valósulnak meg a fenntartható turizmus alapelvei a budapesti világörökségi helyszíneken. A kérdéseink kitértek a budapesti helyszín nemzetstratégiai jelentőségének vizsgálatára is.

A fenti kérdéskörök vizsgálatának megalapozásához elkészítettünk 8 félig strukturált interjút a budapesti világörökségi helyszínek kezeléséért és menedzseléséért felelős szervezetek képviselőivel: Budapest I. kerületének polgármesterével; a Belváros-Lipótváros Városfejlesztő Kft. ügyvezetőjével; Budapest Főváros VI. kerület Terézvárosi Polgármesteri Hivatala főépítészével; a világörökségi helyszínen található nagyobb vonzerők (Budai Vár, Mátyás-templom, Parlament, Pesti Vigadó, Szépművészeti Múzeum) menedzsmentjének képviselőivel, így a Várkapitányság Nonprofit Kft. vezérigazgató-helyettesével; a Mátyás-templom Gondnokságának vezetőjével; az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának igazgatóhelyettesével; a Liget Budapest Városliget Zrt. vezérigazgatójával és a Pesti Vigadó Nonprofit Kft. Kommunikációs és Marketing Csoportjának vezetőjével. Az interjúk 2023 márciusa és júniusa között készültek.

A primer kutatás az alábbi konkrét kérdések vizsgálatára irányult.

A világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása

- Általánosságban miben mutatkozik meg a budapesti világörökségi helyszínek hazai és nemzetközi turisztikai jelentősége?
- Miben mutatkozik meg az Ön által vezetett szervezet által menedzselte világörökségi helyszín(ek)/vonzerő(k) turisztikai jelentősége?
- Ez(ek) a vonzerő(k) milyen szerepet tölt(enek) be a budapesti világörökségi helyszínek között? Hogyan pozícionálná ezt a vonzerőt a budapesti világörökségi helyszínek között?
- Milyen nagyobb fejlesztések valósultak meg az adott világörökségi helyszínen/vonzerőben az elmúlt 10 évben?

A világörökségi helyszíneken megvalósított fejlesztések hatásai

- A fejlesztések hogyan, milyen irányban változtatták meg a budapesti világörökségi helyszín(ek) kínálatát, vendégfogadási feltételeit?
- Az adott budapesti világörökségi helyszínen(ken) az elmúlt 10 évben történt fejlesztések milyen hatást gyakoroltak a világörökségi helyszín(ek) látogatottságára, keresletére és a bevételeire?
- Az adott budapesti világörökségi helyszínen(ken) az elmúlt 10 évben történt fejlesztések megváltoztatták-e, s ha igen, milyen mértékben a budapesti világörökségi helyszíneket látogató csoportok összetételét, érdeklődését, motivációját?
- Az adott budapesti világörökségi helyszínen(ken) az elmúlt 10 évben történt fejlesztések milyen hatást gyakoroltak Budapest turizmusának (keresletének, kínálatának és arculatának) fejlődésére?
- Hogyan látja az adott világörökségi helyszín(ek)/vonzerő(k) Budapest turisztikai kínálatában betöltött helyét, szerepét 5-10 év múlva?
- Hogyan látja a budapesti világörökségi helyszínek(ek)/vonzerő(k) Magyarország turisztikai kínálatában betöltött helyét, szerepét 5-10 év múlva?

A fenntartható turizmus vizsgálata a budapesti világörökségi helyszíneken

- A budapesti világörökségi helyszín(ek) fejlesztésében hogyan és milyen eszközökkel valósulnak meg a fenntartható turizmus alapelvei (a turista elégedettségének biztosítása, a turizmusszakma jövedelmezősége, a lakosság életminőségének javítása)?
- A budapesti világörökségi helyszínen/helyszíneken milyen látogatómenedzsment eszközöket vezettek be a vendégélmény erősítése érdekében?
- A budapesti világörökségi helyszíne(k)en hogyan kezelik a „túlturizmust” vagy éppen a „turizmus nélkülséget” és azok hatásait? Milyen intézkedéseket vezettek be ezekre az esetekre?
- A járványhelyzet időszakában mi jellemezte a látogatóforgalmat az adott vonzerőben/vonzerőkben, milyen szakaszok voltak elkülöníthetők és milyen intézkedéseket kellett bevezetni a fenntartható és gazdaságos működtetés érdekében?

A budapesti világörökségi helyszínek nemzetstratégiai jelentősége

- A budapesti világörökségi helyszín hogyan befolyásolja a magyar lakosság magyarságképét?
- A budapesti világörökségi helyszín hogyan befolyásolja a külföldi látogatók Magyarországról alkotott képét?

2. A VILÁGÖRÖKSÉGEKRŐL

2.1. A Világörökség Egyezmény kialakulásának folyamata

Először az I. világháborút követően merült fel egy nemzetközi mozgalom kialakításának a gondolata az Európán kívül fekvő kulturális és természeti javak védelmére. A nemzetek közösségében azonban csak az 1950-es években, az Asszuáni-gát építése kapcsán tudatosodott ennek fontossága. Az egyiptomi kormányzat ezekben az években döntött egy víztározó létesítéséről Asszuánnál, a Nílus alsó folyásánál. Az immár brit uralom alól végleg felszabadult Egyiptom vezetése az újabb gát megépítése mellett döntött, ami egyben a nemzeti identitás szimbólumává is vált. Az árvizek megszüntetése és az öntözővíz folyamatos biztosítása mellett a gát számos előnye közé tartozott az áramtermelés is. Sokan azonban a víztározó építéséből fakadó hátrányokat legalább olyan hangsúlyosnak tartották.¹¹

Az Asszuánnál tervezett Nílus-gát ugyanis elárasztással fenyegette a terület értékeit. Az Asszuánban lévő, ekkor még nagyrészt feltáratlan Abu Szimbel-i sziklatemplomnak, a több évezredes egyiptomi-núbiai kultúra kiemelkedő műemlékének elárasztása sokadrangú kérdéssé degradálódott ebben az időszakban. A régészeti emlékek visszafordíthatatlan módon történő elpusztításának híre azonban nagy visszhangot váltott ki világszerte, és a templom megmentésére az UNESCO kezdeményezésére nemzetközi kampány indult 1959-ben. Ennek nyomán 50 ország – köztük Magyarország – vett részt az értékek megmentésében. Az együttműködő államok segítségével a templomcsoportot egy magasabban fekvő helyen, az eredeti elemek átszállításával újra felépítették. A projekt költsége összesen mintegy 80 millió dollár volt, melynek felét 50 ország biztosította.¹²

Ezt követően az UNESCO és a Műemlékek és Történelmi Együttesek Nemzetközi Tanácsa (International Council on Monuments and Sites – ICOMOS) kidolgozott egy egyezményt a kulturális örökségek védelmére. Az 1965-ben Washingtonban megrendezett „World Heritage Trust” című konferencián megszületett a gondolat, hogy ezt az egyezményt kiterjesszék a természeti örökségekre is, és a kulturális emlékek megőrzését összekössék a természeti helyek védelmével. Ekkor jött létre a „világörökség” fogalma is.

1968-ban a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (International Union for Conservation of Nature – IUCN) – a Műemlékek és Történelmi Együttesek Nemzetközi Tanácsa előterjesztéséhez hasonlóan – megfogalmazta javaslatait a természeti értékek védelmére vonatkozóan. A közös indítványt az Egyesült Nemzetek Szervezete stockholmi konferenciáján terjesztették elő 1972-ben, ahol a résztvevő államok egyhangúan döntöttek a szövegjavaslatról.¹³

Még ebben az évben az UNESCO Közgyűlése „Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről” címmel elfogadta a javaslatot. Az egyezmény 1975-ben lépett

---

¹¹ Ókori kincseket fenyegetett a monumentális Asszuáni-gát építése. Múlt-kor történelmi magazin. 2022. január 15.

¹² Megmentik az Abu Szimbel-i templomokat. 2004. szeptember 13.

¹³ UNESCO (1972): Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.

hatályba, majd 1978-ban vették fel az első helyszíneket a világörökségi listára.¹⁴

Következő lépésként, a Világörökség Egyezmény 15. cikkelye alapján 1977-ben létrehozták a Világörökség Alapot a világ legértékesebb és leglátványosabb természeti és történelmi helyszíneinek a megóvására.¹⁵

2.2. Világörökségi statisztika

Az UNESCO az országokat öt földrajzi zónába sorolta be: Afrika, arab országok (Észak-Afrika és a Közép-Kelet), Ázsia és a Csendes-óceán térsége (Ausztráliával és Óceániával), Európa és Észak-Amerika (USA és Kanada), valamint Latin-Amerika a Karib-tenger térségével.¹⁶

2022-ben 1154 helyszínt tartottak nyilván (897 kulturális, 218 természeti, 39 vegyes helyszínt) (1. táblázat).¹⁷ A vizsgálat időszakában a legtöbb világörökségi helyszínnel Olaszország (58) és Kína (56) rendelkezik. A legtöbb természeti világörökségi helyszín Kínában (14), a legtöbb kulturális világörökségi helyszín Olaszországban (53) található.¹⁸

1. táblázat: Világörökségi lista kategóriák szerinti bontásban

Régiók	Kulturális (db)	Természeti (db)	Vegyes (db)	Összes (db)	%	A világörökségi listán szereplő értékekkel rendelkező államok (db)
Latin-Amerika (a Karib-tenger térségével)	100	38	8	146	12.65%	28
Európa és Észak-Amerika (USA és Kanada)	468	66	11	545	47.23%	50
Ázsia és a Csendes-óceán térsége (Ausztráliával és Óceániával)	195	70	12	277	24.00%	36
Arab országok (Észak-Afrika és a Közép-Kelet)	80	5	3	88	7.63%	18
Afrika	54	39	5	98	8.49%	35
Összesen	897	218	39	1154	100%	167

Forrás: UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics. <https://whc.unesco.org/en/list/stat> alapján szerk. Tózsér A. (2022)

¹⁴ UNESCO (1972): Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.

¹⁵ Husz Mária: A világörökség - paradigma alakulásáról. Tudásmenedzsment 15(2) (2014. október). 143–157; UNESCO: World Heritage Convention. World Heritage Fund.

¹⁶ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics.

¹⁷ UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics.

¹⁸ UNESCO (2021): World Heritage in the face of COVID-19. Paris, May 2021. UNESCO (2021): World Heritage in the face of COVID-19. Paris, May 2021.; UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Világörökség; UNESCO World Heritage Convention. World Heritage List Statistics.

2.3. A magyarországi világörökségi helyszínek

2.3.1. A hazai jogszabályi háttér

Hazánk az 1972. november 16-án elfogadott Világörökség Egyezményhez 1985-ben csatlakozott, ezt a döntést az *1985. évi 21. törvényerejű rendelettel* építette be a magyar jogrendbe.¹⁹

A kulturális örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan összetevője. Abból a célból, hogy a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott kulturális örökség feltárásának, megóvásának, védelmének, fenntartható használatának és közkinccsé tételének törvényi feltételeit megteremtse és a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzésére irányuló tevékenységeket szabályozza, a magyar kormány megalkotta a *2001. évi LXIV. törvényt a kulturális örökség védelméről*.²⁰

Az 1972. november 16-án kelt, az 1985. évi 21. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló egyezménnyel összhangban, annak hatékony végrehajtásához, a magyar országgyűlés megalkotta a *2011. évi LXXVII. törvényt a világörökségről*, amely hangsúlyozta a világörökségi helyszínek fenntartható használatának és fenntartható módon való fejlesztésének szükségességét. A jogszabály az egyezmény alapján a világörökségi helyszín lehatárolásán túl védőövezetet is kijelöl, hiszen a helyszín hitelességének egyik záloga a védőövezet történeti településszerkezetének és épületeinek hiteles megőrzése. A törvény világörökségi kezelési terv készítését írta elő a hazai világörökségi területekre, melyet a helyszíneknek hétévente felül kell vizsgálniuk.²¹

A Kormány T/18000. számon nyújtotta be a világörökségről szóló *2011. évi LXXVII. törvény módosításáról szóló törvényjavaslatot*, amely több ponton módosította a jogszabályt. A háttéranyag kodifikációs pontosítások átvezetését tette lehetővé, illetve elővásárlási jogot kívánt biztosítani az állam számára a világörökségi területen található ingatlanokon, ez alól kivételt képeznek a lakóingatlanok és a termőföld.²²

A *315/2011 (XII. 27.) számú, a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományosi helyszínekről szóló kormányrendelet* elrendelte, hogy a világörökségi terület világörökségi kezelési tervének szakmai előkészítése érdekében megalapozó dokumentációt kell készíteni. A világörökségi helyszínt érintő beavatkozásokat megelőzően világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációt kell készíteni, ha a világörökségi területen hatóságként eljáró vagy szakhatóságként közreműködő örökségvédelmi és természetvédelmi hatóság a tervezett beavatkozás kiemelkedő egyetemes értékre gyakorolt hatását nem tudja megítélni a hatásvizsgálati dokumentáció nélkül. A magyar Világörökségi Várományos Helyszínek

¹⁹ 1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről.

²⁰ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről.

²¹ 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről.

²² A világörökségről szóló T/3087. számú törvényjavaslat indokolása. 2011. május 06.

Jegyzékébe történő jelölés és felvétel folyamatát is a 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet szabályozza.²³

Ez utóbbi jogszabályt követően 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet született a *Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről*, ami változtatásokról döntött néhány várományos helyszín esetében: a korábban külön szereplő „Esztergomi középkori vár” és a „Visegrádi királyi székhely és vadászterület” ekkor „Esztergom és Visegrád középkori magyar királyi központok, valamint az egykori Pilisi királyi erdő területe” néven egy helyszínné változott, így a korábbi tizenegy helyett most tíz magyarországi helyszín szerepel a magyar Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékén. További változás, hogy két helyszín – „A tájház hálózat Magyarországon”, valamint „Az északkeleti Kárpát-medence fatemplomai” – földrajzi területe kissé csökkent, a korábbi „Tihanyi-félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó” területe viszont megnőtt, és új, „Balaton-felvidéki kultúrtáj” néven került fel a jegyzékre. Erre a rendeletre azért került sor, mert 2011-ben a parlament által elfogadott világörökségi törvény előírta, hogy a várományosi helyszíneket egy miniszteri rendeletben kell megerősíteni. A miniszterelnökséget vezető miniszter az UNESCO Világörökségi Bizottságához már felterjesztett helyszíneket áttekintette és értékelte aszerint, hogy azok várományosi státusza időszerű-e, még mindig hordozzák-e azt a kiemelkedő értéket, ami miatt felkerültek a várományos helyszínek közé. A felülvizsgálat eredménye pedig az lett, hogy az összes helyszínt érdemes a listán tartani.²⁴

2.3.2. A hazai világörökségekért felelős szervezetek

A 2009. évi XXXII. törvénnyel kihirdetett, az UNESCO Alkotmányának VII. cikkében foglalt célok megvalósításával összefüggő tanácsadói feladatokat az *UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága* látja el. Ez a szervezet egyike a 199 nemzeti bizottságnak, melyek tagállami szinten segítik az UNESCO munkáját annak érdekében, hogy a szervezet tevékenységében részt vegyenek azok a főbb nemzeti testületek, amelyek nevelésügyi, tudományos és kulturális kérdésekkel foglalkoznak. A magyar bizottság figyelemmel kíséri az UNESCO egyezményeinek és ajánlásainak hazai végrehajtását. Ápolja és fejleszti a nemzetek közötti együttműködést, elősegíti az UNESCO tevékenységi körét érintő magyar eredmények hazai és külföldi népszerűsítését. A Bizottság működésének jogi alapja az UNESCO Alkotmányának VII. cikkelye, valamint a 299/2021. (VI. 1.) Kormányrendelet az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságról.²⁵

A 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről értelmében a világörökségi területekkel összefüggő állami feladatokat a *kulturális örökség védelméért felelős miniszter* más érdekelt miniszterekkel együttműködésben látja el. A feladatai körében többek között meghatározza az Egyezményből eredő feladatok végrehajtásának stratégiáját; előkészíti a magyar kormány részére a világörökségi területek világörökségi kezelési tervét; gondoskodik a világörökségi terület állapotának felméréséről, folyamatos figyelemmel kíséréséről, bemutatásáról; felügyeli

²³ 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről.

²⁴ Változások a világörökségi várományosi lista magyar helyszíneiben. Turizmus online. 2015. június 11.

²⁵ 2009. évi XXXII. törvény az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete Alkotmányának kihirdetéséről; 299/2021. (VI. 1.) Korm. rendelet az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságról.

a világörökségi gondnokságok tevékenységét.²⁶

2022. május 24-től a világörökségi szakterület az Építési és Közlekedési Minisztérium feladatkörébe tartozik. Az Építési és Közlekedési Minisztérium, Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság feladatai közé tartozik a világörökségi szakterülettel kapcsolatos feladatok ellátása, a gondnokságok felügyelete, valamint az ágazati irányítással kapcsolatos ügyintézés. Továbbá a helyettes államtitkárság feladata a világörökséggel kapcsolatos adatszolgáltatás, nyilvántartás, illetve az elővásárlási joggal kapcsolatos ügyek kezelése.²⁷

A 2022 májusa előtt még a Miniszterelnökség szakmai háttérintézményeként működő *Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft.* feladatainak egy része az 500/2022. (XII. 8.) Korm. rendelet alapján az Építési és Közlekedési Minisztériumhoz került. A Lechner Tudásközpont kulturális örökség védelmével, építésügyi szabályozási és építéshatósági ügyekkel, településfejlesztéssel és településrendezéssel, valamint területrendezéssel összefüggő feladatait 2022. december 31-ig változatlan formában látta el. 2023. január 1-jétől a területekért felelős szakmai irányító, az Építési és Közlekedési Minisztérium vette át a kormányrendeletben kijelölt feladatcsoportokat, valamint az ezekért a tevékenységi körökért felelős szakértőket. Az igazgatóság látja el a mindenkori központi költségvetési évben a fenti feladatok, elsősorban a kulturális örökség megőrzésére irányuló költségvetési támogatások lebonyolítói feladatait. A szervezet végzi olyan kiemelt nemzetstratégiai programok megvalósítását, mint a Nemzeti Hauszmann Program, a Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram, a Népi Építészeti Program, a Határon túli műemlék-felújítási program. További szakterületi tevékenységek támogatása keretében kezeli a kulturális örökségvédelmi szakmai feladatokat és a világörökségi törvényből adódó feladatokat.²⁸ Magyarország nyolc UNESCO világörökségi helyszínét és a cím tíz várományosát egy helyen mutatja be az Építési és Beruházási Minisztérium megbízásából a Lechner Tudásközpont által fejlesztett és üzemeltetett új webportál.²⁹

A világörökségek kezeléséért felelős fenti szervezetek mellett a 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről és a 32/2012. (V. 8.) NEFMI rendelet a világörökségi gondnokságról határozott a világörökségi helyszínek állapotának felmérését, figyelemmel kísérését és a világörökségi érdekek képviselőit végző *világörökségi gondnokságok* létrehozásáról is.³⁰

---

²⁶ 2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről.

²⁷ Építési és Közlekedési Minisztérium, Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkársága Világörökség Osztály digitális tájékoztatási felülete.

²⁸ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. 2023 januárjától változik a Lechner Tudásközpont feladatainak köre; Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Örökségvédelmi lebonyolítói feladatok; Megjegyzés: a szervezet működésének jogszabályi hátterére vonatkozó dokumentumok: 378/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet egyes központi hivatalok és költségvetési szervek formájában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával összefüggő jogutódlásáról, valamint egyes közfeladatok átvételéről; 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról; 368/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról; 8/2016. (III. 25.) MvM rendelet a fejezeti kezelésű előirányzatok és a központi kezelésű előirányzatok kezeléséről és felhasználásáról

²⁹ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft.

³⁰ 32/2012. (V. 8.) NEFMI rendelet a világörökségi gondnokságról.

2.3.2. A magyarországi világörökségi helyszínek és a várományosi listán szereplő helyszínek
 Jelenleg nyolc magyar helyszín szerepel a Világörökségi listán, amelyek közül két helyszín átível a határon (Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai, Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj). A helyszínek közül hét a kulturális, egy pedig a természeti kategóriába lett besorolva. Magyarországi helyszín először 1987-ben került az UNESCO 1972-ben alapított világörökségi listájára: Budapesten a Duna-part látképe és a budai Várnegyed, valamint Hollókő Ófalu és táji környezete lett a világörökség része. A következő táblázat összefoglalóan bemutatja, mely értékeink, mikor és milyen kategóriában kerültek fel a világörökségi listára.³¹

2. táblázat: A világörökségi listán szereplő magyarországi világörökségi helyszínek

	Világörökségi helyszín	Kategória	Felkerülés éve
1	Budapest – a Duna-partok és a budai Várnegyed: A budai oldalon a világörökség részét képezi a Műszaki Egyetem néhány épülete és a Széchenyi láncidő által közrefogott terület: a Gellért fürdő, a Gellért-hegyi Szabadság-szobor és a Citadella, valamint a budai Vár épületei és a Duna-part a Margit hídig.	Kulturális	1987
	Budapest – az Andrássy út és történelmi környezete: a világörökségi listára került a már meglévő helyszín kibővítéseként az Andrássy út és történelmi környezete, a millenniumi földalatti vasút és a Hősök tere.		2002
2	Hollókő Ófalu és táji környezete	Kulturális	1987
3	Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai	Természeti	1995
4	Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete	Kulturális	1996
5	Hortobágyi Nemzeti Park – a Puszta	Kulturális - kultúrtáj	1999
6	Pécs (Sopianae) ókeresztény temetője	Kulturális	2000
7	Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj	Kulturális - kultúrtáj	2001
8	Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj	Kulturális - kultúrtáj	2002

Forrás: A Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. UNESCO Világörökségi Egyezmény. <https://vilagorokseg.e-epites.hu/> alapján saját szerkesztés, 2022.

A világörökség kezelési tervét, valamint a magyar Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékébe történő jelölés és felvétel folyamatát a 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet szabályozza.³² A világörökségi várományos helyszín a kiemelkedő kulturális örökségi, illetve természeti értékei révén, az UNESCO Világörökség Központhoz bejelentett, a Világörökségi

³¹ Magyar Turisztikai Ügynökség. Magyarországi UNESCO világörökségi helyszínek; Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. UNESCO Világörökségi Egyezmény.

³² 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről.

Várományos Helyszínek Jegyzékében szereplő helyszínt jelenti, amelyet a kulturális örökség, illetve a természet védelméről szóló jogszabályok alapján nyilvánítottak védetté, és ekként kulturális örökségi védelmet élvező terület, illetve védett természeti terület. A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága dönt arról, hogy a hozzá beérkezett javaslatok alapján mely helyszíneket tartja esélyesnek és érdemesnek egy valamikori felvételre a világörökségi listára.³³ A 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről értelmében az alábbi helyszínek szerepelnek jelenleg a magyar várományosi listán (3. táblázat).³⁴

3. táblázat: A Magyar Várományosi Listán szereplő helyszínek

	Világörökség várományosi helyszín	Kategória	Felterjesztés éve	Megjegyzés
1	A budai termálkarszt-rendszer barlangjai	Természeti	1993	A Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrássy út világörökségi helyszín bővítéseként.
2	Balaton felvidéki kultúrtáj	Kulturális - kultúrtáj	1993	Megnőtt a korábbi listán Tihanyi félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó elnevezéssel szereplő helyszín területe, amely immár a Káli-medencével kibővülve, Balaton-felvidéki kultúrtáj néven található a jegyzékben.
3	Az Esztergomi és Visegrád középkori magyar királyi központok, valamint az egykori Pilisi Királyi erdő területe	Kulturális	1993; 2000	Az esztergomi középkori vár és a visegrádi királyi székhely és vadászterület elnevezésű várományos helyszínek összevonva és a Pilissel bővítve szerepelnek a listán (2015-től).
4	Felső-Tisza-vidéki fa harangtoronyok	Kulturális	2000	Eredetileg „A Kárpátok Északkeleti ívének fatemplomai” megnevezéssel nemzetközi (Lengyelország, Románia, Szlovákia, Ukrajna és Magyarország részvételével tervezett) sorozat-helyszín részeként felvett várományosi tétel. (Az elnevezés 2015-ben módosult).
5	Magyarországi tájházak hálózata	Kulturális	2000	Később átsorolhatják a „Szellemi örökség” Egyezmény körébe.
6	A Mezőhegyesi Állami Ménesbirtok	Kulturális – kultúrtáj	2000	-
7	Ipolytarnóci őselőhely	Természeti	2000	Eredeti név: Ipolytarnóci ősmaradványok; a felvételéről a döntés egyelőre elhalasztva.

³³ Országgyűlés Hivatala. Magyarországi világörökségi helyszínek. 2017/77. 2017. október 26.

³⁴ 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről.

8	A Komárom / Komarnoi erődrendszer a Duna és a Vág folyók összefolyásánál – Az erődrendszer magyarországi elemei: Monostori Erőd, Csillag Erőd, Igmándi Erőd	Kulturális	2007	-
9	Lechner Ödön művei	Kulturális	2008	-
10	A Római Birodalom határai – a római limes magyarországi szakasza	Kulturális	2009	Nemzetközi sorozatjelölés részeként.

Forrás: Országgyűlés Hivatala (2017): Magyarországi világörökségi helyszínek. 2017/77 és a 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről.

A kormány a dunai limes világörökséggé nyilvánítása érdekében 2015. december 1-től 2017. november 30-ig miniszteri biztost nevezett ki. Az 1520/2016. (IX. 27.) Korm. határozatban elrendelte többek között, hogy a korábban készült jelölési dokumentációt és világörökségi kezelési tervet felül kell vizsgálni, valamint az aktualizált nevezési dokumentációt 2018. január 31-ig be kell nyújtani az UNESCO felé.³⁵ Ennek érdekében a Magyar Limes Szövetség a Nemzetgazdasági Minisztérium és számos Duna menti település társfinanszírozásának köszönhetően elkészítette a hazai Duna menti területek turisztikai fejlesztési koncepcióját. Magyarország közösen pályázott Németországgal, Ausztriával és Szlovákiával. A 417 km hosszúságú, ókori római Limes határvédelmi rendszer magyar Duna menti szakaszának (Ripa Pannonica in Hungary) világörökségi listára kerülésével a magyar Duna-szakasz, a folyó menti települések és területek a hazai és a nemzetközi turisztikai érdeklődés fókuszába kerülhetek volna. A mélyreható helyzetelemzés és a jövőben várható trendek, lehetőségek figyelembe vételével a tervezők 17 db, összesen 8,8 milliárd forint beruházási költségű kiemelt projektet nevesítettek.³⁶ A 2018. január 31-én benyújtott pályázat 98 helyszínt foglalt magába, a Dunának mintegy 1500 kilométeres szakaszán fekvő helyszíneket érintett. Magyarország 65 világörökség-várományos helyszínének jelölése történt ezáltal.³⁷ A közös nevezésről szavazással döntött az UNESCO Világörökségi Bizottsága 2020 júliusában. Magyarország azonban végül kilépett a dunai limesvonal közös pályázatából, így a gondos előkészítés ellenére a limes magyar szakasza kimaradt a világörökségi helyszínek közül.³⁸

2.4. A Világörökség Egyezmény tartalma

Az UNESCO 1972-ben november 16-án elfogadott Világörökség Egyezményének célja az emberiség kiemelkedő értékkel bíró kulturális és természeti örökségeinek megőrzése. Az egyezményhez csatlakozó államok egyebek között kötelezettséget vállalnak arra, hogy a

³⁵ Országgyűlés Hivatala (2017): Magyarországi világörökségi helyszínek. 2017/77, október 26.

³⁶ Limes-projekt: elkészült a turisztikai fejlesztési koncepció. Turizmus online. 2016. október 19.

³⁷ A hazai Limes-helyszínek fejlesztését 2020-ban érheti utol a világörökségi cím. Turizmus.com. 2019. július 10.

³⁸ Magyarország nélkül került fel az UNESCO világörökségi listájára a dunai limes. hvg.hu. 2021. július 30.

területükön fekvő világörökségi helyszíneket óvják és megőrzik a későbbi generációk számára.³⁹

Az egyezmény az általános megállapítások fejezetében hangsúlyozta azt, hogy bizonyos kulturális és természeti javakat jelentőségüknél fogva az egész emberiség részeként kell megőrizni. Ezeket a kulturális és a természeti értékeket azonban a változó társadalmi és gazdasági körülmények megsemmisüléssel fenyegetik, és ezeknek az értékeknek a pusztulása súlyosan csorbíthatja a világ valamennyi nemzetének örökségét. A kulturális és a természeti értékek védelme nemzeti szinten a szükséges eszközigeny nagyságát figyelembe véve azonban sokszor elégtelen. Ezért e kivételes, egyetemes értékű kulturális és természeti javak védelmében a kollektív segítségnyújtás felelőssége hárul a nemzetközi közösségre.

1. ábra: Világörökség logó

Forrás: https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:World_Heritage_Logo_global.svg

2.4.1. A világörökségek védelmére vonatkozó általános rendelkezések

A Világörökség Egyezmény I. fejezetének 1. és 2. cikke definiálta a kulturális és a természeti örökség fogalmát. E szerint *kulturális örökségnek* tekinthetők a történelmi, művészeti vagy tudományos szempontból kiemelkedő egyetemes értékek. Ezek olyan alkotások és területek, amelyek történelmi, esztétikai, vagy antropológiai szempontból kiemelkedő egyetemes értékűek. A *természeti örökség* kategóriába tartoznak azok a természeti tájak, természeti alkotások, geológiai alakulatok, veszélyeztetett állat- és növényfajok termőhelyeül szolgáló területek, amelyek esztétikai vagy tudományos szempontból kiemelkedőek.

Az egyezmény II. fejezete rendelkezik arról, hogy a kulturális- és természeti örökség kijelölése, védelme, megóvása, bemutatása főleg arra az államra hárul, amelynek a területén található az adott érték. Az egyezményben részes államok a minél hatékonyabb védelem érdekében az örökségeket megfelelően kezelik és az örökség védelmét beépítik az átfogó tervezési programokba. A saját területükön létrehozhatnak egy vagy több, a természeti és kulturális örökség védelmére, megóvására szolgáló szervezetet olyan személyi állománnyal, amely rendelkezik a rá háruló feladatok ellátását biztosító eszközökkel. Megteszik azokat a jogi, tudományos, műszaki, igazgatási, pénzügyi intézkedéseket, amelyek az örökség kijelöléséhez, védelméhez, megóvásához, fejlesztéséhez szükségesek. Elősegítik továbbá a nemzeti vagy regionális képzési központok alapítását és fejlesztését, ösztönzik a kutatásokat ezen a területen.

³⁹ UNESCO 1972: Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.; UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Világörökség.

2.4.2. A nemzetközi támogatás feltételei és módjai

A jogszabály V. fejezete kimondja, hogy az egyezményben részes államok nemzetközi segítséget kérhetnek a területükön levő kiemelkedő, egyetemes értékű vagyontárgy számára. Nemzetközi segítség olyan érték számára adható, amelyről a Világörökség Bizottság határozott. A bizottság megvizsgálja a kérelmek tartalmát, az előirányzott tennivalókat, ezek várható költségét és a sürgősség fokát. Támogatás csak részletes, előzetes tudományos, gazdasági és műszaki felmérés alapján nyújtható. A szükséges munkálatok költségfedezete csak részben hárulhat a nemzetközi közösségre, a nemzetközi támogatást élvező államnak minden program vagy terv megvalósításában jelentős részt kell vállalnia.

A bizottság által nyújtott támogatás formái közé tartozhat a szakértői, műszaki szakemberek, szakképzett munkaerő rendelkezésre bocsátása; a szakemberek képzése; olyan felszerelések rendelkezésre bocsátása, amellyel az érdekelt állam nem rendelkezik; alacsony kamatú, kamatmentes vagy hosszú lejáratú kölcsönök; és kivételes esetben vissza nem térítendő támogatások nyújtása.

A VI. fejezetben foglaltak szerint az egyezményben részes államok minden eszközzel, nevelési és tájékoztatási programmal arra törekcszenek, hogy erősítsék a kulturális és természeti örökségek megbecsülését és tiszteletét.

2.4.3. A Világörökség Egyezmény végrehajtásáért felelős szervezetek

A jogszabály III. és IV. fejezete kitért az egyezmény végrehajtásáért felelős szervezetek tevékenységére. E szerint az 1972-ben megszületett Világörökség Egyezményhez csatlakozott országok létrehozták az egyezmény végrehajtásának legfőbb testületét, az ún. *Tagállamok Közgyűlését*, amely kétévente, az UNESCO általános konferenciájával azonos időben ülésezik.

Ekkor választják meg a legfontosabb döntéshozó és végrehajtó testület, az 1976-ban létrehívott *Világörökség Bizottság* 21 tagját. A tagokat a tagországok delegálják, megbízatásuk hat évre szól. A testület harmada, hét ország képviselője kétévente adja át a helyét új tagoknak, így biztosítva a folytonosságot. A bizottság évente egyszer, más-más országban tanácskozik.

A közgyűlés kezdetekor megválasztják a tagok közül a Világörökség Bizottság vezetőségét: az elnököt – aki a hagyomány szerint a vendéglátó ország képviselője –, az öt elnökhelyettest és egy jelentéstevőt. Ők a következő rendes ülésig töltik be tisztségüket, s feladatuk a munka összehangolása, az ülések előkészítése.

A *Világörökség Központ* a Világörökség bizottság üléseivel és a világörökségi helyszínekkel kapcsolatos feladatokat látja el. A feladata az ülések, a szakmai munka előkészítése, megszervezése, lebonyolítása; a nemzetközi együttműködés összefogása; műhelytanácskozások, szakmai képzések szervezése; a Világörökségi Lista és adatbázis aktualizálása; oktatói segédanyagok készítése, ezen kívül általános információs központként is szolgál világörökségi kérdésekben.

Az egyezmény értelmében a részes államok *Világörökségi Alapot* hoztak létre, amelynek

forrása a részes államok hozzájárulásaiból tevődik össze, s ez az UNESCO tagdíj 1%-a. Az alap előnyben részesíti a fejlődő államok területén található világörökségi helyszínek támogatását.

2.4.4. Világörökségi listára kerülés kategóriái és kritériumai

Az egyezményt aláíró államoknak össze kell állítaniuk egy-egy javaslati listát azokkal a helyszínekkel, amelyeket alkalmasnak tartanak a világörökségi helyszínné nyilvánításra. Ezeket a listákat legalább egy évvel bármilyen jelölés előtt be kell nyújtani a Világörökség Központnak. Az UNESCO csak akkor veszi figyelembe a jelöléseket, ha ezek már szerepelnek az adott ország javaslati listáján.

A világörökségi listára való felkerülést az Egyezményt ratifikáló tagállamok maguk kezdeményezhetik a Világörökség Bizottságnál. A felterjesztésben szerepelniük kell a helyszín megóvását és kezelését tartalmazó részletes terveknek is. A benyújtott felterjesztésekről a Bizottság évente egyszeri gyűlésén dönt. Az értékelést két független tanácsadó testület, az ICOMOS, valamint az IUCN végzi. Egy harmadik szakértői csoport, a Kulturális Javak Megőrzésének és Helyreállításának Nemzetközi Tudományos Központja (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – ICCROM) végzi a védett helyszínek állagmegóvására és helyreállítására vonatkozó szakmai anyagok készítését.

A világörökség részévé váláshoz az adott helyszínek meg kell felelni a kiválasztási feltételeknek. A *kritériumokat* a Világörökség Egyezmény végrehajtására megalkotott szabályzat rögzíti. E szerint a kulturális helyszínekre vonatkozóan összesen 6 kritérium, a természeti értékekre vonatkozóan pedig 4 kritérium létezik.⁴⁰

*A világörökségi helyszíneket két fő kategóriában tartják nyilván, természeti, illetve kulturális örökségként. Mellettük harmadik kategóriaként a vegyes helyszíneket nevezik meg. A Világörökség Egyezmény végrehajtásáról rendelkező dokumentum a kulturális örökségen belül megkülönbözteti a kulturális örökség, illetve a kultúrtáj kategóriát.*⁴¹

- A *kulturális örökségek* a kiemelkedő műemlékek (építészeti, monumentális festészeti, szobrászati művek, régészeti elemek); épületegyüttesek (összefüggő vagy különálló építmények); helyszínek (az ember, vagy az ember és a természet közös alkotása) (például Taj Mahal, Agra; Gizai Piramisok, Kairó; Alhambra, Granada; Szabadság-szobor, New York; Colosseum, Róma; Eiffel-torony, Párizs; Kínai nagy fal).
- A *kultúrtájakat* a kulturális örökségek között tartják számon. Az emberi és a természeti tevékenység kölcsönhatása révén alakultak ki, azaz ember alkotta őket, de a természeti hatásokkal szervesen együttműködve. Három típusát különböztetjük meg: 1. az ember által tudatosan megtervezett és kialakított tájképet, beleértve az épülethez vagy az épületegyüttesekhez kapcsolódó kerteket és parkokat. 2. olyan tájakat, amelyeknek jelenlegi formája a természetes környezetükhöz való kapcsolódásuk, vagy

⁴⁰ UNESCO (1972): UNESCO: Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. 16. November 1972.; UNESCO (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 31 July 2021.

⁴¹ UNESCO (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 31 July 2021.

arra való reagálásuk révén alakult ki. 3. az úgynevezett társult értékeket hordozó (asszociatív) kultúrtájakat, amelyek vallási, művészeti vagy kulturális jelenségeikkel kötődnek a természeti elemekhez) (például Hallstatt–Dachstein kultúrtáj, Ausztria; Rio de Janeiro kultúrtáj, Carioca Tájegység, Brazília; Kolumbiai kávé kulturális táj, Kolumbia).

- *A természeti örökségek* esztétikai vagy tudományos szempontból rendkívüli értékű fizikai és biológiai, geológiai és fiziográfiai képződmények, képződménycsoportok; természeti tájak; a kihalástól fenyegetett állat- és növényfajták lakó-, illetve termőhelyeül szolgáló területek (például Galápagos szigetek, Ecuador; Teide National Park, Spanyolország; Yellowstone National Park, USA; Grand Canyon National Park, USA; Duna-delta, Románia).
- *A vegyes világörökségi helyszínek* a kulturális és a természeti javak kiemelkedően gazdag keverékei (például Taishan hegy, Kína; Meteorák, Görögország; Tikal Nemzeti Park, Guatemala; Tongariro Nemzeti Park, Új-Zéland; Machu Picchu történelmi szentélye, Peru).

A kulturális örökség kategóriában a hitelesség (történelmi autentikusság) a legfontosabb kritérium, továbbá meg kell felelni a kulturális örökségre vonatkozó hat kritérium legalább egyikének. A természeti örökség kategóriában az integritás (érintetlenség, sértetlenség) kritériuma a legfontosabb és ezen kívül meg kell felelni a természeti örökségre vonatkozó négy kritérium legalább egyikének. 2005-ben az addig különálló két kritériumcsoportot egybevonták, és innentől a világörökséggé váláshoz elegendő, ha a jelölt helyszín a következő tíz kritérium közül egy szempontnak meg tud felelni.

4. táblázat: A kulturális és a természeti kritériumok

Kulturális kritériumok		Természeti kritériumok	
1.	Az emberi alkotószellem remekműve.	1.	Egyedülálló természeti jelenségek és képződmények előfordulási helye, illetve páratlan természeti szépséggel és kimagasló esztétikai értékkel bíró terület.
2.	Az emberiség kultúrájának fontos állomása – valamely történelmi korszak, vagy a világ valamely kulturális régiója tekintetében – az építészet, a technika, a művészetek vagy a város- és látképtervezés-fejlődés szempontjából kimagasló megnyilvánulása.	2.	Kimagasló példája bolygónk története meghatározó szakaszainak, ideértve az élet kialakulásának és fejlődésének emlékeit, a föld felszínét alakító jelentős geológiai folyamatok nyomait és a meghatározó geomorfológiai és fiziográfiai formációkat.
3.	Egyedi megtestesítője egy élő, vagy már letűnt civilizációnak.	3.	Kimagasló példája a szárazföldi, édesvízi, parti, illetve tengeri ökoszisztémák, valamint növény- és állattársulások kialakulását és fejlődését meghatározó ökológiai és biológiai folyamatoknak.
4.	Egy építészeti stílus, technikai megoldás, vagy az emberiség történelmének egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája.	4.	A biológiai diverzitás természetes előfordulási helyén és környezetében történő, megőrzése szempontjából döntő fontosságú élőhely, ideértve a veszélyeztetett, illetve a tudomány vagy a

			biológiai örökség megőrzése szempontjából kimagasló és egyetemes értékű fajok élőhelyeit.
5.	Valamely tradicionális településtípus vagy földhasználati forma olyan kimagasló példája, amely egy bizonyos kultúrára (vagy bizonyos kultúrákra) jellemző, különösen, ha az a környezet visszafordíthatatlan megváltozása következtében veszélyeztetetté válik.	-	-
6.	Kapcsolódik kivételes, egyetemes jelentőségű eseményekhez, vagy élő hagyományokhoz, ideákhoz, meggyőződésekhez, művészeti vagy irodalmi művekhez. – Ez utóbbi kritériumot a Bizottság csak kivételes esetekben fogadja el a felvétel indokaként.	-	-

Forrás: UNESCO (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 31 July 2021. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

A dokumentum *veszélyeztetett helyszíneként* tartja számon azokat a természeti és kulturális világörökségi helyszíneket, amelyeknek eredeti állapotban való megőrzését természeti vagy egyéb katasztrófák, háborúk, városépítési tervek vagy egyéni kezdeményezések fenyegetik.⁴²

2.5. A szellemi kulturális örökségek megőrzésére vonatkozó nemzetközi egyezmény

Az UNESCO Közgyűlése az 1972-es Világörökség Egyezményt továbbgondolva, 2003-ban fogadta el nemzetközi egyezményét a szellemi kulturális örökség megőrzéséért (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage).⁴³ Az egyezményhez 2004-től folyamatosan csatlakoznak az egyes államok: 2020 júliusáig 180 államot tudhat a tagjai között.⁴⁴

2. ábra: A szellemi kulturális örökség logója

Forrás:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szellemi_kultur%C3%A1lis_%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9g

⁴² UNESCO (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 31 July 2021.

⁴³ UNESCO (2003): Basic texts of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2022 Edition, Paris; Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): UNESCO Egyezmény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

⁴⁴ UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Szellemi Kulturális Örökség.

E nemzetközi egyezmény I. fejezetében foglalt célkitűzés a szellemi kulturális örökség megőrzése, az érintett közösségek szellemi örökségének tiszteletben tartása, az örökség jelentőségének tudatosítása helyi, nemzeti és nemzetközi szinten.

Az I. fejezet 2. cikkelye a szellemi kulturális örökség alatt érti többek között a szóbeli hagyományokat és kifejezési formákat, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját; a tradicionális előadóművészeteket; a társadalmi szokásokat és rítusokat, az ünnepi eseményeket; a természettel és a világegyetemmel kapcsolatos ismereteket; valamint a hagyományos kézműves termékek előállításához szükséges tudást és készségeket.

A dokumentum a III. fejezettől kezdődően különböző ajánlásokat fogalmaz meg a részes államok területén található szellemi örökségek számbavétele, nyilvántartása, különféle védőintézkedések bevezetése – például archiválás, hozzáférés biztosítása, oktatás, kutatás, dokumentálás – és a szellemi kulturális örökség jelentőségének tudatosítása érdekében.⁴⁵

Az V. és a VI. fejezetben az UNESCO átfogó, nemzetközi elveket ír elő a szellemi kulturális örökség megőrzése érdekében, továbbá saját eszközeivel segíti a szellemi kulturális örökség helyi, nemzeti és nemzetközi szintű elismertetését.

Az egyezmény a szellemi kulturális örökség nemzetközi szintű védelme részeként létrehozott három listát, amelyek leírását a IV. fejezet tartalmazza. Az egyezményhez csatlakozott államok 2009-től felterjesztéseket küldhetnek „az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listájára”. Külön lista tartalmazza a „sürgős védelmet igénylő szellemi kulturális örökségek listáját”, s erre a valamilyen okból veszélyeztetett, például végleges eltűnéssel fenyegetett örökség elemek kerülhetnek fel, amelyek indokolt esetben anyagi támogatást is kaphatnak az erre létrehozott alapból. A bizottság létrehozta továbbá „a szellemi kulturális örökség védelmét célzó programok, projektek és tevékenységek” nyilvántartását.⁴⁶

Magyarország 2006-ban csatlakozott az egyezményhez. A 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával tette lehetővé az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Megőrzéséért létrejött Egyezmény ratifikálását.⁴⁷ Ugyanebben az évben hazánkat beválasztották az egyezmény megvalósítását nemzetközi szinten előmozdító Kormányközi Bizottságba, amelynek Magyarország 2006–2010. között, majd 2014-től 2018-ig ismételt tagja volt.⁴⁸

2008-ban megalakult a Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottsága. 2009-től a kulturális minisztérium megbízásából a szakmai feladatok koordinálását a Szabadtéri Néprajzi Múzeum látja el, melynek szervezeti egységeként létrejött a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság. Emellett megindult a szellemi kulturális örökség magyarországi számbavétele, mely „a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékében” kerül nyilvántartásra.⁴⁹

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékét Magyarország az UNESCO által nyilvántartott világörökségi lista mellett, az akkori kulturális miniszter 2009. május 19-én kelt

---

⁴⁵ Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): i.m.

⁴⁶ UNESCO (2003): i. m.; Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): i.m.

⁴⁷ Szellemi kulturális örökség Magyarországon.

⁴⁸ Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): i.m.

⁴⁹ Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): i.m.

felhívásával hozta létre. A nemzeti jegyzékre került örökségek használhatják a „Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon” logóját.⁵⁰

A szellemi kulturális örökség magyarországi jegyzékén a kutatás időszakában több mint 40 érték szerepelt. A teljesség igénye nélkül ezen értékek között található többek között a Mohácsi busójárás (2009); a magyar solymászat (2010); a Táncház mozgalom (2011); a Matyó örökség – a hímzés, viselet folklór továbbélése (2012); A szilvalekvár főzés szatmárberegi hagyománya (2013); a Kossuth-kultusz ceglédi hagyománya (2014); a kékfestés magyarországi hagyománya (2015); a magyarországi dudahagyomány (2016); A lipicai lótenyésztés Magyarországon (2018); a csárdás tánc hagyománya (2019); a bajai halászléfőzés élő hagyománya (2021); a hortobágyi pásztorok hagyományos tudása (2022).⁵¹

2.6. A világörökségek turisztikai jelentősége

Az UNESCO világörökségi státusza elsősorban védelem céljából jött létre, azonban erős branddé is vált a turisztikai kínálat piacán. Az egyezmény értelmében ugyanis olyan kiemelkedő értékű kulturális és természeti javakat választanak ki és helyeznek a világörökségi listára, amelyek az egész emberiség számára egyetemes értékű örökségek. A világörökségi státusz tehát a világörökségi helyszínek kiemelkedő „örökség-tartalmát” is jelzi a turisták számára. Egy-egy helyszín akár az ország szimbólumává is válhat, az országról alkotott kép formálója lehet, s ezáltal látogatottságot is generálhat mind a maga, mind pedig az ország számára.⁵² Feltételezhető tehát az, hogy a világörökségi cím minden esetben a látogatók számának a növekedését is eredményezi. A gyakorlatban azonban az tapasztalható, hogy a látogatottságot más tényezők is befolyásolják, mint például a világörökségi helyszín megközelíthetősége, az információval való ellátás és a vendégfogadás feltételei. Mivel az örökségturizmusban résztvevők igényei magasabbak az átlagos turistákétól, a világörökségi helyszíneken oda kell figyelni a megfelelő színvonalú turisztikai infra- és szuprastruktúra kialakítására. Nem elhanyagolható továbbá az sem, hogy a megnövekvő turisztikai bevételek nagymértékben hozzájárulnak az örökségattrakciók fenntartásához.⁵³

2.6.1. A világörökségek hatása a turisztikai versenyképességre

A turisztikai versenyképesség mérésére szolgál a Világgazdasági Fórum által 2007-től rendszeresen publikált Utazási és Turisztikai Versenyképességi Index (TTCI), amelyet a desztinációk komparatív és kompetitív előnyeit jellemző mutatók átlagaként számítanak ki.⁵⁴

⁵⁰ Hiller István (2009): Felhívás a magyar szellemi kulturális örökség megőrzésére. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.

⁵¹ Szellemi kulturális örökség Magyarországon. Nemzeti Jegyzék elemei.

⁵² Pap Ági (2012): Világörökség és turizmus – A világörökségi helyszínek hatása a település és a környék turizmusára magyarországi esettanulmány alapján. A falu 27(3). 25–37.; Gonda Tibor (2016): A Turisztikai termékfejlesztés elméleti alapjai. Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Pécs.

⁵³ Nagy Andrea (2002): A Világörökséghez tartozó helyszínek turisztikai infra- és szuprastruktúrája. Turizmus Bulletin 6(4). 49–53; Puczkó László – Rátz Tamara (2011): Az attrakciótól az élményig - A látogatómenedzsment módszerei. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest; Boros Lajos (2010): City Branding-márkateremtés a helymarketingben. Falu Város Régió 2010, 2–3. 44–52.

⁵⁴ Megjegyzés: A komparatív előnyök a desztináció természeti és kulturális örökségelemből állnak, míg a kompetitív előnyök azt mutatják, hogy a desztináció hogyan képes az adottságait hasznosítani, a

A turisztikai kínálatot, s egyben a turisztikai versenyképességet is meghatározó elemként, a TTCI indikátorai között is megjelennek a kulturális- és a természeti világörökségek.⁵⁵

A turizmus sikerességének a világörökségek számával való kapcsolatát vizsgáló korábbi empirikus kutatások szerint is a világörökségi helyszínek száma pozitív kapcsolatban áll a turizmus sikerességével. Ezek egy része konkrét desztinációkat esettanulmányként elemzett, s ez alapján vontak le a fenti következtetéseket.⁵⁶ Egyes szerzők korrelációs vizsgálatokkal igazolták azt, hogy a turistaérkezésekre, illetve a turisztikai bevételek alakulására általában a természeti világörökségek száma nagyobb hatást gyakorolt.⁵⁷ Mások – ugyancsak korrelációs koefficiensek számításával – a kulturális helyszínek száma és a TTCI között igazoltak a közepesnél erősebb pozitív kapcsolatot.⁵⁸

Ezekre a kutatásokra építve Bacsai Zsuzsanna és Tóth Éva is vizsgálták, hogy kimutatható-e összefüggés a világörökségként elismert vonzerők és a turisztikai versenyképesség között. A vizsgálatot 129 ország adatait felhasználva végezték el a 2014–2015 és a 2016–2017 közötti időszakokra vonatkozóan, többváltozós regresszióanalízissel. Esetükben a vizsgálatok pozitív kapcsolatot mutattak ki a TTCI értékei és a természeti, valamint a kulturális világörökségi helyszínek száma között. Eredményeik szerint azonban a szellemi kulturális örökség, szemben a fizikai örökségekkel, nem képes kimutathatóan befolyásolni a turisztikai versenyképességet. Ez utóbbi azért is volt meglepő, mert ma a turistát leginkább az élmények vonzzák, amelyek meghatározó eleme egy-egy meglevített hagyomány, esemény.⁵⁹

2.7. A világörökségi helyszínek fenntartható működtetésének főbb kérdései

A turisztikai versenyképességi vizsgálatok megerősítették tehát azt, hogy a világörökségek komoly turisztikai vonzerővel bírnak. A bennük rejlő lehetőségek kihasználásához elengedhetetlen a tudatos desztinációmenedzsment, illetve a turistákat kiszolgáló turisztikai infra- és szuprastruktúra biztosítása. A világörökségi helyszínek az adott ország kisebb horderejű vonzerőinek meglátogatására is ösztönözhetik a látogatókat. A nagyobb turisztikai kereslet ugyanakkor bevételnövekedést biztosít, amely lehetőséget nyújt a turisztikai fogadóképesség fejlesztésére az adott világörökségi helyszínen és desztinációban.⁶⁰

---

desztinációmenedzsment, a fenntartható fejlesztés eszközeivel élni [Bacsai Zsuzsanna – Tóth Éva (2020): A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel. *Turizmus Bulletin* 20(1). 17.]

⁵⁵ Crotti, Roberto – Misrahi, Tiffany (eds.2018): *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*. World Economic Forum, Geneva.

⁵⁶ például Iatu, Corneliu, Ibănescu, Bogdan-Constantin, Stoleriu, Oana Mihaela and Munteanu, Alina 2018. *The WHS Designation – A Factor of Sustainable Tourism Growth for Romanian Rural Areas?* *Sustainability* 10, 3. 626.1–12.; Pino, Joaquin Martinez 2018. *The New Holistic Paradigm and the Sustainability of Historic Cities in Spain: An Approach Based on the World Heritage Cities*. *Sustainability*, MDPI 10, 7: 1–28. (In Bacsai – Tóth 2020)

⁵⁷ például Su, Yu-Wen és Lin, Hui-Lin 2004. *Analysis of international tourist arrivals worldwide: The role of world heritage sites*. *Tourism Management* 40: 46–58. (In Bacsai – Tóth 2020)

⁵⁸ például Călin Vegheș (2018): *Cultural Heritage, Sustainable Development and Inclusive Growth: Global Lessons for the Local Communities Under a Marketing Approach*. *European Journal of Sustainable Development* 7(4). 349–360. (In Bacsai – Tóth 2020)

⁵⁹ Bacsai – Tóth (2020): *A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel*. *Turizmus Bulletin* 20(1). 15–24.

⁶⁰ Bacsai – Tóth (2020): *A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel*. *Turizmus Bulletin* 20(1). 15–24.

Azt is fontos megjegyeznünk, hogy a világörökségi listára való felkerülés feltételezi az örökséghelyszínek megóvását, azok gondos kezelését s ezáltal olyan turizmusformák megvalósítását, amelyek összeegyeztethetők a fenntartható turizmus elvárásaival.⁶¹

2.7.1. A fenntartható turizmus vs. túlzott turizmus

A nemzetközi és a hazai kutatások a fenntartható turizmussal kapcsolatban összességében az alábbi főbb alapelveket határozták meg.⁶²

- a turizmus gazdasági eredményei növekedésének biztosítása mellett,
- a helyi társadalom gazdasági és társadalmi érdekeinek biztosítása, életminőségének növelése,
- a természeti és a kulturális környezet védelme,
- a turista elégedettségének biztosítása,
- társadalmi (lakosságra és a turistára egyaránt vonatkozó) „viselkedési szabályok” kidolgozása,
- hosszú távú, integrált (a fenti csoportok érdekeit figyelembe vevő), tudatos tervezés és fejlesztés megvalósítása,
- a helyi lakosság bevonása a fejlesztési folyamatba,
- a helyi lakosság tradicionális ismeretek fenntartására irányuló képességének a fejlesztése,
- a tervezés és a megvalósítás során hatékony partnerség kialakítása,
- a fejlesztések folyamatos ellenőrzése, hatásvizsgálatok elvégzése,
- az alternatív turizmus kialakításának ösztönzése.

A fenti elvek alapján a fenntartható turizmus a három „pillér” (a turizmus ágazat, a helyi lakosság és a környezet) érdekeinek egyensúlyát jelenti. Ez az emberi életminőség javításának – mint az etikus, fenntartható turizmusfejlődés fő céljának – biztosítását garantálhatja.

Ezek az összefüggések arra utalnak, hogy a turizmus olyan környezetet keres, amely biztosítja a folyamatos vendégforgalmat. Ehhez rendelkezésére állnak a szükséges erőforrások, a megfelelő ösztönzők, a képzett munkaerő stb. A környezetvédelem érdekei között szerepel a természeti és a kulturális környezet védelme, az erőforrások tudatos használata a tervezések és a megvalósítás során, valamint a terület terhelhetőségének figyelembevétele. A lakosság pedig olyan településen szeretne élni, amely megfelelő életfeltételeket nyújt a számára (munka-, oktatási és szabadidős lehetőség, egészségügyi szolgáltatások stb.), amely óvja a település örökségét és amely lehetőséget nyújt számára a település életében való részvételre. A közös érdekekkel kapcsolatos kérdések között szerepelhet többek között az állat- és a

⁶¹ Bacsí – Tóth (2020): A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel. Turizmus Bulletin 20(1). 15–24.

⁶² Mowforth, Martin – Munt, Ian (1998): *Tourism and Sustainability. New Tourism in the Third World*. Routledge, London; Michalkó Gábor (2004): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár; Puczko László – Rátz Tamara (2005): *A turizmus hatásai*. Aula Kiadó, Budapest; Dávid Lóránt – Szűcs Csaba (2008): *Environmentalism in tourism: the connection of lifestyle, tourism and sustainable tourism*. *Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics*, 52(Special Edition), Karoly Robert University College. 1–9.; Holden, Andrew (2016): *Environment and Tourism*. Routledge: London and New York; Gonda Tibor (2022): *Alternatív turizmus*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

növényvilág megőrzése vagy a házigazda és a vendégek kapcsolata stb.⁶³

A fenntartható turizmus holisztikus irányzata tehát nem ellenzi a turizmus növekedését, ugyanakkor elismeri, hogy a növekedésnek vannak korlátai. Az irányzat az emberi életminőségnek, a természeti és a kulturális erőforrások minőségének biztosítását helyezi a középpontba. Ezek a tényezők a legfontosabb alapjait (és céljait) jelentik a turisztikai fejlesztésnek. A turisztikai tevékenység során szükséges a turizmus negatív hatásainak minimalizálása, és az, hogy a bevételeket a helyi közösség életfeltételeinek javítására fordítsák.

A koronavírus járványt megelőzően a fenntartható turizmus megtörni látszott és sok európai város küzdött a túlzott turizmus (overtourism) jelenségével. A spontán, ellenőrizetlen és tömeges formában jelentkező turizmust ugyanis rendszerint a negatív hatások elburjánzása kíséri. A tömegturizmusnak e formája a látogatók számának túlzott növekedését jelenti egy adott fogadóterületen, amelynek következtében a lakosok folyamatos és/vagy szezonális látogatói csúcsoktól szenvednek, és amely az életmódjukat, a szolgáltatásokhoz való hozzáférést, a lakosság életminőségét tartósan megváltoztatja. Ez együtt jár többek között az infrastruktúra túlterhelésével, a kultúra kommercializálódásával, a természeti környezet rongálásával és szennyezésével, a desztináció autentikus jellegének, sajátos hangulatának sérülésével is. Ezen hatások csökkentésének és a pozitív hatások erősítésének feltétele a turizmus tudatos (fenntartható) fejlesztése.⁶⁴

Az overtourism jelenségét visszaszorítandó, az UNWTO hangsúlyozta az utazási korlátozások bevezetését, amelyek sokkal inkább szolgálták a lakosság, mint a látogatók védelmét.⁶⁵ Mindeközben a túlzott turizmus jelenségének feloldását hozta el a globális koronavírus járvány is, amely a turisztikai forgalom drasztikus csökkenését idézte elő.

A COVID-19 világjárvány a világ több mint ezer világörökségét is érintette. Annak érdekében, hogy megértsük a járványhelyzetnek a világörökségekre gyakorolt hatását egy évvel a világjárványt követően, az UNESCO széles körű felmérést indított el a világörökségi helyszínek menedzsment szervezetei és a nemzeti hatóságai körében.⁶⁶ A felmérésből kiderült, hogy sok válaszadó arra számított, hogy a válság hatásai az elkövetkező években is folytatódnak. A tapasztalatok szerint a válság tetőpontján a világörökségi helyszínnel rendelkező országok 90%-a bezárta a világörökségi helyszíneket, vagy csupán részleges látogatást tett lehetővé azokban. Még 2021 februárjában is a világörökségi helyszínek 71%-a zárva tartott és a látogatók számában 66%-os csökkenés következett be. Főként azokon a helyszíneken volt jelentős a látogatók számának csökkenése, ahol a személyzet elbocsátásáról is beszámoltak (a felmérésben szereplő helyszínek 13%-a). Ezek a helyszíneken az állandó

---

⁶³ UNWTO (2000): A fenntartható turizmus fejlesztése. Irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek/közread. Geomédia Kiadó, WTO, Budapest.

⁶⁴ Lengyel Márton (2004): A turizmus általános elmélete. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest; Puczkó László – Rátz Tamara (2005): A turizmus hatásai. Aula Kiadó, Budapest; UNWTO (2018): Overtourism: Understanding and managing urban tourism beyond perceptions. Executive summary. Madrid; Milano, Claudio et al. (2018): Overtourism: a growing global problem. The Conversation. 18. July 2018.

⁶⁵ UNWTO (2018): Overtourism: Understanding and managing urban tourism beyond perceptions. Executive summary. Madrid.

⁶⁶ UNESCO (2021): World Heritage in the face of COVID-19. May 2021. Paris.

alkalmazottak átlagosan 40%-át, a részmunkaidőben dolgozók 53%-át bocsátották el. A járványhelyzetből adódó alacsonyabb szintű nemzetközi és belföldi vendégforgalom, valamint a világörökségi ingatlanokat is érintő csökkenő állami és a magánfinanszírozás tovább erősíti ezt a negatív tendenciát. A válaszadók arról számoltak be, hogy a belépődíjakból származó bevételek 52%-kal estek vissza a világörökségi helyszínek 39%-án. Ezenkívül a támogatásban részesülő helyszínek körülbelül 30%-a is jelentős bevételcsökkenésről számolt be. A válaszadók túlnyomórészt a helyi lakosságra gyakorolt negatív hatásokat emelték ki: egyrészt a látogatószám csökkenéséből eredő bevételcsökkenést, másrészt azt, hogy néhány világörökségi helyszínen az irányított látogatások csökkenése következtében jellemző volt az illegális fakitermelés és bányászat, az orrvadászat, a vandalizmus. Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy mindeközben a járványhelyzet számos szellemi kulturális örökséggel kapcsolatos gyakorlatot is létrehozott a világörökségekhez kapcsolódó közösségekben. Olyan rítusokat, amelyek az adott közösség társadalmi és kulturális identitására nézve fontosak és megtartó erejűek. Néhány válaszadó olyan helyreállítási terveket javasolt a világörökségi helyszínekhez kapcsolódóan, amik magukban foglalják a megélhetést biztosító tevékenységek kialakítását a helyi közösségek számára.

2.7.2. A világörökségi helyszínek fenntartható működtetése, fejlesztése

A világörökségi helyszínek bevonása a turizmusba nagy körültekintést kíván. A fejlesztés széles körű együttműködéssel valósítható meg, amiben egyaránt szerepe van az államnak, a turizmus szakmának, a fogadó területnek és közösségének, valamint magának a látogatónak, a turistának is. Az *állam* feladatai közé tartozik többek között az örökségek fenntartása, védelme, a teherbíró képességi vizsgálatok elvégzése, a megfelelő infrastruktúra biztosítása, a szükséges tájékoztatás elvégzése, a témával összefüggő oktatási, nevelési programok támogatása és a szakemberek kinevelése. A *turizmus szakma* feladata, hogy a világörökségek hasznosításakor hosszú távon gondolkodjanak, azaz a fenntarthatóság és a teherbíró képesség figyelembevételével alakítsák ki a kínálatukban szereplő turisztikai terméket, a termék minden elemét egymással összhangban kezeljék, és a keresleti tendenciákat követve, a lakosság bevonásával, egyetértésével alakítsák ki a kínálatot. A *látogatók* azzal tudnak hozzájárulni az örökségek védelméhez, hogy tiszteletben tartják a helyi szokásokat és tudják, hogyan kell viselkedni az adott helyszínen, azaz mit tehetnek és mit nem tehetnek. A világörökségi helyszínek turizmusa megköveteli a speciális menedzsmenteszközök alkalmazását és a folyamatos ellenőrzést. A világörökségi termékek hasznosításával kapcsolatban javasolható a különleges turisztikai kínálatba való beemelésük, például az incentive utak, a zarándokutak vagy a kulturális rendezvények részeként.⁶⁷

A tudatosan menedzselt világörökségi helyszínek hozzájárulnak a fogadó közösségek társadalmi-gazdasági fejlődéséhez, a kulturális identitás gazdagításához és megőrzéséhez és az értékek iránti tiszteletnek és elköteleződésnek a turisták és a lakosság körében történő kialakításához. Ezek a helyszínek azon túlmenően, hogy erősítik a térség versenyképességét és formálják a fogadó közösség identitását, szerepet töltenek be az oktatásban is, és megfelelő

---

⁶⁷ Jandala Csilla – Sándor Tibor (2013): Világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása Magyarországon – A Ripa Pannonica lehetőségei. Polgári Szemle 9(3–6). 100–110.

irányítással elősegítik ezeknek a természeti és kulturális értékeknek a védelmét, megőrzését. A turisztikai marketing tevékenység, a látogatói aktivitás, a kulturális kapcsolatok, a gazdaságfejlesztés mind-mind hatást gyakorolnak a térségben élőkre, a környező desztinációkra, sőt országos és nemzetközi szinten is kifejtik hatásukat. A világörökségi helyszínek menedzsmentjére ezért nagy felelősség hárul, hiszen egyrészt meg kell őrizni ezeket a helyszíneket, másrészt hozzá is kell járulni a társadalmi-gazdasági fejlődéshez.⁶⁸

A világörökségi helyszínek megőrzését, valamint a társadalmi és a gazdasági fejlődéshez való hozzájárulásuk szükségességét hangsúlyozta az UNWTO is. A világörökségi helyszínekkel kapcsolatos kihívásokat taglaló dokumentum kiemelte azt, hogy a világörökségek és a turizmus között kétirányú kapcsolat van: a világörökségek vonzerőt jelentenek a turizmus számára, a fenntartható hasznosításuk gazdasági és társadalmi előnyöket nyújt, miközben a turizmus bevételeket és forrásokat generál a világörökségek védelme, megőrzése érdekében. A világörökségi helyszíneket irányító menedzsment szervezetek számára ezért az a legnagyobb kihívás, hogyan egyeztethető össze a kereslet igénye az értékvédelemmel.⁶⁹

A Pacific Asia Travel Association elemzése is az értékvédelem és a turizmus ellentétes szempontjaira, elvárásaira hívta fel a figyelmet. A magas látogatószám ugyanis jelentős turisztikai bevételt eredményez, amely felhasználható az örökségértékek megőrzésére, állagmegóvására, helyreállítására, eközben azonban a jelentős turistaforgalom veszélyezteti a helyszín teherbíró képességét.⁷⁰

A fenntarthatóság kérdését vizsgálva az adott helyi erőforrások teherbíró képességét szokás mérlegelni. Ez egyaránt jelenthet fizikai, gazdasági, társadalmi, ökológiai és pszichológiai értelemben vett teherbíró képességet.⁷¹ Ez azt is jelenti, hogy meg kell határozni azt a számot, hogy hány turista lehet egyszerre az adott desztinációban úgy, hogy ne okozzon visszafordíthatatlan károkat a desztináció természeti, gazdasági és társadalmi-kulturális környezetében, s közben ne csökkenjen számottevően az élmény minősége és a turista elégedettsége.⁷²

A Világörökség Egyezmény végrehajtására megalkotott szabályzat is kitért az előbbieken megfogalmazott szakmai dilemmákra, ugyanakkor meghatározta a világörökségi helyszínek fenntartható hasznosításának főbb elveit, elemeit. Ezek szerint a világörökségi helyszíneknek meg kell felelni az integritás és az autentikusság elvének. A világörökségi listára felkerült valamennyi értéknek megfelelő hosszú távú törvényi, szabályozási, intézményi védelemben

---

⁶⁸ UNWTO (2013): Tourism at World Heritage Sites. Challenges and opportunities. International tourism seminar. Çesme (Izmir), Turkey, 26 March 2013.

⁶⁹ UNWTO (2013): Tourism at World Heritage Sites. Challenges and opportunities. International tourism seminar. Çesme (Izmir), Turkey, 26 March 2013.

⁷⁰ Pacific Asia Travel Association (2015): The connected visitor economy - The role of culture and heritage tourism in building the Visitor Economy - and beyond. Beijing: PATA.

⁷¹ Fekete Máttyás (2006): Hétköznapi turizmus: A turizmuselmélettől a gyakorlatig. PhD-értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Sopron; Nemes Nikoletta – Happ Éva (2023): A fenntarthatóság szempontjainak megjelenése a hazai turisztikai célú fejlesztési programokban. Turizmus Bulletin. 23(1). pp. 34–43.

⁷² Weaver, David B. – Lawton, Laura J. (2007): Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management* 28(5). 1168–1179.; Rátz Tamara (2023): Felelősségteljes turizmus. Lehetőségek és kihívások a poszt-Covid korszakban. Kodolányi János Egyetem, Székesfehérvár–Budapest.

kell részesülnie. A világörökségi helyszínek védelme érdekében ún. védőövezetet kell kialakítani. A „pufferzóna” a világörökségi helyszínt körülvevő terület, amely rendelkezik a használatára vonatkozó jogszabályi és intézkedési háttérrel annak érdekében, hogy további védelmet nyújtson a világörökségi magterület számára. Minden világörökségi helyszínek rendelkezni kell a terület védelmére vonatkozó kezelési tervvel és irányítási rendszerrel, olyanokkal, amelyek beépítik a meglévő települési- és regionális tervezési eszközöket, formális és informális ellenőrzési mechanizmusokat, hatásvizsgálatokat. A hatékony menedzsment tevékenység keretében el kell készíteni a világörökségi terület rövid-, közép- és hosszú távú megőrzési és bemutatási tervét.⁷³ A világörökségi helyszíneket nem lehet elszigetelten kezelni. A világörökség menedzselésében érintett szervezetek együttműködése megköveteli a helyi és a térségi tervek, programok kidolgozását, a horizontális együttműködések mellett azonban szükség van a vertikális irányú szabályozások és intézkedések integrációjára is.⁷⁴

A megnövekedett látogatószám miatt a világörökségi helyszíneken zsúfoltság, torlódás alakulhat ki. Ez csökkentheti a látogatói élményt és a helyszín károsodásának a veszélyét is magában hordozza. Ezért az *UNWTO kézikönyve a turisztikai zsúfoltság kezeléséről a természeti és a kulturális helyszíneken (Handbook on Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites)* címmel arra ösztönözte a világörökségi helyszíneket, hogy a turisztikai tevékenységet terjesszék ki a világörökségi helyszíneken kívüli területekre, illetve törekedjenek a programok kiegyensúlyozott megvalósítására a főszezonon kívül is. A világörökségi helyszíneken kulcsfontosságú a látogatók mozgásának irányítása is a zsúfoltság elkerülése érdekében. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a fenntartható turizmus a turisztikai áramlások hatékony kezelésén múlik az egyes desztinációkban. A következetesebb és a tudatosabb látogatói áramlás segíti a fogadó közösségeket és a turisztikai vállalkozásokat a helyi erőforrások és az infrastruktúra jobb kihasználásában. Ez stabilabb üzleti tevékenységet és foglalkoztatást biztosít a helyi lakosság számára és segít minimalizálni az örökségértékekre gyakorolt negatív hatásokat. Mindeközben a látogatóknak időt és lehetőséget biztosít az élményszerzésre, a szolgáltatások igénybevételére.⁷⁵

A kiegyenlített látogatói mozgás biztosítása mellett a világörökségi helyszínekkel kapcsolatos kommunikáció fontossága is kiemelendő. Az *UNWTO kézikönyve az örökségek kommunikálása – kézikönyv a turisztikai szektor számára (Communicating Heritage – A Handbook for the Tourism Sector)* címmel rámutatott arra, hogy a világörökségi helyszínek menedzsmentjének további kötelezettsége a fent említett szempontokon túlmenően az, hogy bemutassák a helyszínek jelentőségét a nyilvánosság számára. Feladatuk továbbá a látogatók tájékoztatása és elvárásainak kezelése. A kézikönyv hangsúlyozta, hogy a kommunikációt már jóval a látogatók érkezése előtt el kell kezdeni. A helyszínre érkezés előtti kommunikáció elvárásokat és érdeklődést támaszt az érdeklődőkben, ami növelheti a látogatói élményt a

---

⁷³ UNESCO World Heritage Centre (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris, 31 July 2021.

⁷⁴ UNWTO (2013): Tourism at World Heritage Sites. Challenges and opportunities. International tourism seminar. Çesme (Izmir), Turkey, 26 March 2013.

⁷⁵ UNWTO (2004): Handbook on Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites, Madrid.

helyszínre érkezést követően.⁷⁶

2.7.2.1 A turisztikai teherbíró képesség vizsgálata külföldi esetpéldákon keresztül

A befogadóképesség elemzése bármilyen turisztikailag használatban lévő hely vagy térség számára központi helyet foglal el a tevékenység kezelésének és vezetésének szempontjából, illetve az általa előidézett hatások értékelésében. Hatékony eszköz, amelynek segítségével javítható a turisták látogatásának és élményeinek minősége. A befogadóképességet a műemlék együttesek turisztikai működését meghatározó két tényező kölcsönhatása teszi ki: a látogatók áramlása és a különböző látogatóterek jellemzői. A látogatók sajátosságai, mint például az összetételük, a számuk, az időbeli eloszlásuk vagy a megközelítési módjuk határozzák meg a műemlék együttesek mindennapi működését.⁷⁷

A kiemelkedő látogatóforgalmat biztosító világörökségi helyszíneken különösen nagy hangsúlyt kell helyezni a terület védelmére, illetve a hasznosítás fenntarthatóságára. A tudatos értékvédelmet és bemutatási tevékenységet több esetpélda is bizonyítja. Ezek közül mi a világ statisztikailag leglátogatottabb turisztikai vonzerójével, az agraai Taj Mahallal, valamint a granadai Alhambrával kapcsolatos tapasztalatokat mutatjuk be.

A Taj Mahal teherbíró képességének vizsgálata⁷⁸

A turizmus jelentős mértékben hozzájárul India gazdaságához és a foglalkoztatáshoz. A Taj Mahal számára azonban mindez komoly környezeti terhelést is jelent, sőt az előrejelzések szerint ez a tendencia csak erősödni fog a jövőben. A szerzők tanulmányukban a turisztikai áramlást vizsgálták a világörökségi helyszínen és annak környezetében. Összességében arra a következtetésre jutottak, hogy kiinduló pontként, viszonyítási alapként először meg kell határozni a maximálisan elérhető turistaszámot a környezeti feltételek biztosításához. A szerzők 503 turista körében végeztek el egy kérdőíves vizsgálatot. A megkérdezettek 43%-a külföldi volt. A vizsgálat időszakában csúc szezonban naponta több mint 50 ezer turista látogatta meg a világörökségi helyszínt. A megnövekedett látogatóforgalommal együtt megnövekedett a mauzóleum páratartalma is, ez viszont kártékonyan hatott a műemlékre. Ez csupán egyike volt azoknak a jelenségeknek, amik befolyásolták az épületrészek állapotát és amik egyben meg is határozták a jövőben elvégzendő értékvédelmi feladatokat.

A megkérdezett turistáknak csak kis százaléka volt elégedett a Taj Mahal külső és belső szolgáltatásaival. A turisták szerint javítani kellene a parkolási lehetőségeken, a helyi közlekedésen, több útbaigazító és tájékoztató táblára lenne szükség, több fényképezési lehetőséget kellene biztosítani és megoldást kellene találni az árusokkal és az egészségügyi állapotokkal kapcsolatos problémákra.

A szerzők fontosnak tartották megbecsülni a Taj Mahal fizikai teherbíró képességét

⁷⁶ UNWTO (2011): *Communicating Heritage – A Handbook for the tourism sector*, Madrid.

⁷⁷ Simon Ágnes (2004): *A világörökséggé nyilvánított történelmi városok turisztikai lehetőségeinek és veszélyeinek elemzése a granadai Alhambra és Generalife példáján keresztül*. Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar Külgazdasági Szak, Budapest.

⁷⁸ Vishal S. – Vardhan B. H. – Amruta A. – Swapnil R. – Rao P. S. (2016): *A case study of Taj Mahal's visitor satisfaction and carrying capacity*. *Journal of Hospitality Management and Tourism* 7(4). 43–49. July, 2016.

meghatározó kapacitásokat. Meghatározták, hogy összesen hány ember számára lehet engedélyezni a belépést anélkül, hogy az veszélyeztetné a világörökségi területet és a látogatói élményt. A fizikai teherbíró képességet többek között a látogatói számoknak megfelelő mennyiségű ágyak számával, illetve a parkolók kapacitásaival mérték. Vizsgálták a maximális látogatói számokat, azt, hogy hány látogató fér be egyidejűleg és maximálisan egy-egy épületrészbe. Ebben segítséget jelentett az, hogy az óránként érkező turistákat manuálisan és videó segítségével is megszámolták. Szükség volt az áramlás modellezésére az épületen kívül és belül is, mint ahogyan meg kellett teremteni a kapacitások bővítésének a lehetőségét is. Annak érdekében, hogy azonosítsák a turisták áramlásának helyszíneit a világörökségi területen, a belső terekről egy ún. GIS térképet készítettek.

A szerzők a kapacitások megbecslésére vonatkozóan meghatározták az ún. legrosszabb forgatókönyvet (amikor a Taj Mahal látogatóforgalma eléri maximális látogatói létszámot). Ennek keretében számolták ki a maximális napi látogatószámot; az átlagos napi tartózkodási időt; egy csoport maximális napi létszámát; a bejárattól az utolsó látóig a csoportok napi maximális számát. A teljes területet elosztva az egy főnek minimálisan biztosítandó területtel, a következő eredményre jutottak: a világörökségi helyszín teljes területe 23 898 m², amit elosztva az egy látogatónak biztosítandó minimális alapterülettel (0,3716 m²-el), naponta összesen maximálisan 59 594 látogatói számot kaptak. A teljes látogatási időtartam 12 óra, az átlagos tartózkodási idő 2,5 óra. Ezek hányadosa 4,8 óra, ami a forgási időt jelenti naponta (az összes látogatás naponta). A világörökségi helyszínen jelenleg a terület fizikai kapacitása a maximális 59 594 turistaszám 50%-a, ami 29 797 turistát jelent napi szinten.

A következtetések szerint a turisták napi szintű kezelése nagy kihívást jelent. Egy másik szempont a megfelelő kényelem és a vendégfogadási feltételek biztosítása. Mindemellert a turisztikai tevékenységekkel kapcsolatban álló lakosság törekvéseit, lehetőségeit és életminőségét is figyelembe kell venni a fenntartható fejlesztési programok megvalósítása során. A turistákkal és a lakosokkal folytatott interjúk eredményeként a szerzők azonosították azokat a kritikus kérdéseket, amelyeket prioritásként kell kezelni, s ezek a következők.

- A szilárd hulladékok szakszerű gyűjtése és egészségügyi ártalmatlanítása.
- Magas színvonalú nyilvános illemhelyek biztosítása a turisták számára.
- Külön parkolóhelyek létesítése a lakosoknak és külön parkolóhelyek létesítése a külföldi turistáknak.
- A városon keresztülmenő forgalom korlátozása, elkerülő út építésével.
- A meglévő utak állapotának javítása és az utak forgalmi terhelésének, a járművek jellemzői és az áramlási irányok szerinti kategorizálása.
- Látogatói információs központok fejlesztése a Taj Mahal közelében.
- A belépőjegy-vásárlást biztosító helyek számának növelése.
- A közeli területeken a tisztálkodási lehetőségek és a vízvételi lehetőségek növelése.
- Csak engedéllyel rendelkező fotósok beengedése (a világörökségi helyszínen megjelenő nagyszámú illetéktelen fotós ugyanis veszélyezteti a látogatók biztonságát és korlátozza a látogatói áramlást).
- Az engedéllyel nem rendelkező idegenvezetők működésének megtiltása.

- Nyáron a magas kategóriájú jegyet vásárlók számára napernyő biztosítása, mert ebben az időszakban Agra hőmérséklete elérheti akár a 48 °C-ot is.

Az Alhambra teherbíró képességének vizsgálata⁷⁹

A spanyolországi Alhambrába érkező látogatók száma évről évre folyamatosan növekszik, és a turisták számának éves eloszlását vizsgálva is jelentős különbségek mutatkoznak. A főszezon két részre osztható: április és május, illetve augusztus és szeptember hónapokra. Ezen időszakokra koncentrálódik a turisták 40%-a. A holtszezonban november, december, január és február hónapokban érkezik a látogatóknak 20%-a, a fennmaradó 36% pedig március, június, július és október hónapokban. Gondot jelent, hogy a főszezon folyamatosan hosszabbodik, szinte már felöleli az egész tavaszt, nyarat, őszt. A holtszezon pedig folyamatosan rövidül, ami előbb vagy utóbb tarthatatlanná válik, túlzottan nagy nyomást helyez a műemlék együttesre. Az Alhambra esetében a folyamatosan növekvő turisztikai terhelés miatt a befogadóképesség a legalapvetőbb és legfontosabb mutató a turista áramlás szabályozásában.

A teljes évi befogadóképességet 2 900 000 emberre becsülik, ami áprilistól szeptemberig, a főszezonban napi 8 400 látogatót, októbertől márciusig pedig 6 800 embert jelent maximum. Ezeket a számokat figyelembe véve az évi 2 millió látogató 70%-os telítettséget mutatott a vizsgálat időszakában. Minél nagyobb időbeni felbontást vettek azonban figyelembe – évek, hónapok, hetek, napok, órák –, annál nagyobb különbségek figyelhetők meg a telítettségben. Március, április, május, augusztus, szeptember, október hónapokban jóval meghaladja a 80%-ot és nem arányosan oszlik el az év folyamán. Telítettség szempontjából, a meghatározott befogadóképességhez viszonyítva, a holtszezon december és január hónapokat takarja, a főszezon pedig az év fennmaradó szakaszát.

A benntartózkodási idő a műemlék együttes területén belül 2 és 5 óra között mozog, átlagosan 3,5 óra. A legmagasabb értékeket a nap középső szakaszában éri el, ekkor tartózkodik a legtöbb látogató egyszerre a területen.

A terület hasznosításával kapcsolatos kihívás volt ebben az időszakban a város és a világörökségi helyszín turizmusában az újító stratégiák felállítása a kulturális örökség megőrzésének, kezelésének és megfelelő használatának tekintetében. Ennek érdekében figyelembe kell venni a látogatók összetételét és motivációit, a turisztikai látogatás minőségi irányba való elmozdítását. Granadában a fenntartható turizmus megvalósítása az Alhambra által nyújtott lehetőségek felelősségteljes használatán múlik. A látogatók száma, a befogadóképesség korlátai, a közeledő teljes telítettség, a turnusok magas száma, valamint a kulturális örökség megőrzésének szükségessége mind a turisztikai látogatás minőségi irányba való elmozdítását előtérbe helyező látogatómenedzsment stratégiák kialakítását igényli.

Levonható tanulság e két esetpéldából a magyarországi világörökségi helyszínek számára az, hogy hosszú távon kifizetődőbb a turizmus minőségi fejlesztése, mint mennyiségi fejlesztése. Ez az egyetlen módja a fenntartható turizmus biztosításának, vagyis a desztináció által kínált

---

⁷⁹ Idézi Simon Ágnes (2004): A világörökséggé nyilvánított történelmi városok turisztikai lehetőségeinek és veszélyeinek elemzése a granadai Alhambra és Generalife példáján keresztül. Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar Külgazdasági Szak, Budapest.

lehetőségek (gazdasági, társadalmi fejlődés) kihasználásának, és az esetleges veszélyek (környezetvédelmi károk, műemlékek rongálódása, turisztikai infrastruktúra túlterhelése) elhárításának, de legalábbis minimalizálásának.

2.7.3. A magyarországi világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása

A világörökségi helyszínek jelentős helyet foglalnak el az egyes nemzetek turisztikai kínálatában. A világörökségi cím elnyerése lehetőséget jelent egy desztináció számára a vendégforgalom növelésére.

A magyarországi turizmus 2030-ig terjedő fejlesztési időszakának sarokköveit meghatározó Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0 című dokumentum megállapította, hogy világörökségi helyszíneink egyrészt nemzetközi és belföldi viszonylatban a speciális utazási motivációjú vendégek („világörökség-turisták”) számára jelentenek elsősorban utazási motivációt, másrészt valamennyi világörökségi címmel rendelkező helyszín és vonzerő egyben egy-egy turisztikai termékhez, alternatív termékhez is kapcsolódik. A dokumentum a szellemi örökségen, néphagyományon alapuló vonzerők kapcsán csak a Szabadtéri Néprajzi Múzeum esetében beszél jelenleg kiemelt szerepről, miközben hazánk kulturális örökségének, szellemi hagyományainak kincsesára is gazdag.⁸⁰

A Magyar Turisztikai Ügynökség által kidolgozott, hazánk turisztikai térségeinek lehatárolására alkalmazott szempontrendszer figyelembe veszi mind a keresleti, mind a kínálati tényezőket és mindezeket túl a térségekben rejlő potenciált, továbbá az olyan, nem kézzelfogható elemeket, mint az imázs, a desztináció arculata. A vonzerő alapú mutató egyik elemét a világörökségek jelentik, ami szintén jelzi a hazánk turisztikai kínálatában betöltött szerepüket.⁸¹

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában megjelenik a világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítására vonatkozó javaslat, ami szintén bizonyítja azt, hogy a turisztikai ágazat fontos szerepet szán a világörökségeknek a kulturális turizmus kínálati elemei között. Ezzel összefüggésben a dokumentum kiemelte többek között annak fontosságát, hogy Budapest középtávú célja, hogy létrejöjjön az egyensúly a szűkebb pénztárcával rendelkező turisták és a prémium turistaszegmensek közt, és ebben fontos szerepe van a magas minőségű termékek, így a világörökségek megfelelő célszegmensek felé történő kommunikációjának. A világörökségek a többi nevesített turisztikai térség kommunikációjában is azon vonzerőelemek közé tartoznak, amelyek az egyes térségek központi üzenetét alkotják.⁸²

A fenti megállapításokkal szemben azonban már kritikusabban fogalmazott Karsai Árpád. A turisztikai szakértő a nemzetközi példákkal ellentétben úgy látja, hogy a világörökségi státusz nem minden hazai helyszín esetében eredményez számottevő bevételt és jövedelmet: egyes magyarországi világörökségi helyszínek esetében a világörökségi listára kerülés után nem következett be turisztikai fellendülés. A szakember kiemelte ugyanakkor azt is, hogy a világörökségi helyszínek az utóbbi években, évtizedben jelentős fejlesztési forrásokban

⁸⁰ Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0. 2021. május. p. 44.

⁸¹ Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): i. m.

⁸² Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): i. m.

részesültek és ezek a fejlesztések jelentős építészeti, műemlékvédelmi, környezetvédelmi szakmai teljesítményekkel jellemezhetők. Ennek ellenére azonban a turizmus szempontjából nem feltétlenül történt előrelépés minden világörökségi helyszínen. Véleménye szerint külön turisztikai kezelési- és marketingtervet kellene készíteni a világörökségi helyszínekre vonatkozóan.⁸³

2.7.3.1. Turisztikai fejlesztések az elmúlt években a magyarországi világörökségi helyszíneken

Az elmúlt 10 évben futó *fejlesztési programok közül* kiemelendő a Széchenyi 2020 keretében 2016 októberében megjelent „Világörökségi helyszínek fejlesztése” című (GINOP-7.1.6-16 kódszámú) pályázati felhívás. A keretösszeg 11,5 milliárd forint volt és a pályázat célja a világörökségi helyszínek megőrzése, védelme, bemutatása, látogathatóvá tétele; a turizmus erősítése; a hosszú távú gazdasági működés kialakítása; a világörökség várományos helyszínek turisztikai fejlesztésének támogatása volt. Általános elvárásként írták elő a komplex és interaktív szolgáltatásokat nyújtó vonzerő kialakítását.⁸⁴ A fejlesztési forrásoknak és programoknak köszönhetően a hazai világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben több sikeres fejlesztés is megvalósult.⁸⁵ Ezen kívül az Interreg határ menti együttműködési forrásai segítségét is igénybe vehették a világörökségi helyszíneket kezelő szervezetek. A következőkben a teljesség igénye nélkül összegezzük a világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben megvalósított fejlesztések eredményeit.

Hollókő-Ófalu és táji környezete: 2013-ban Hollókő sikeresen pályázott az Észak-magyarországi Operatív Program keretén belül „kiemelt turisztikai termék- és attrakciók fejlesztésére” meghirdetett felhívásra. A „Próbáljon szerencsét Hollókőn” nevet viselő, az Európai Unió támogatásával és az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával 2014-re megvalósult közel 100 százalékos intenzitású pályázat 1,7 milliárd forint támogatással járt. A projekt keretében megvalósult az ófalu macskaköves útburkolatának felújítása és egy új, bejárható és fedett szinttel bővült a hollókői vár. Azok az ingatlanok is az önkormányzathoz kerültek a projekt segítségével, amelyek esetenként akár több évtizede kihasználatlanul álltak a településen. Az volt a cél, hogy ezekben az épületekben minél több terméket tudjanak előállítani. Kialakítottak pékséget, sajt- és tejházat, tánc- és közösségi házat is. A program célja volt továbbá az, hogy a látogatók élményszerűen átélhessék a korábbi korok megelevenedett életét, részesei legyenek az egykori paraszti világ hétköznapijainak, a palóc szokásoknak, hagyományoknak. A mesejátékszínház segítségével a turisták egy népmese szereplőjévé válhatnak és elindulnak a mesebeli hétpróbára. A látványosság része lett a Mulatók háza, a Gasztronómiai kóstolóudvar, a Kézművesház, a Szerelmeház, a Palóc kultúra központja, a Palóc olimpiai park. Mindemellett megújult a település www.holloko.hu címen található weboldala is.⁸⁶ A közelmúltban a fent említett GINOP forrásból 1,1 milliárd forint vissza nem térítendő támogatásban részesült a „Hollókő Ófalu és a vár turisztikai fejlesztése” című projekt. Ennek

⁸³ Világörökségek Magyarországon. Áldás vagy átok? Turizmus online 2013. április 29.

⁸⁴ Milliárdokból újulhatnak meg világörökségi helyszíneink. turizmus.com, 2017. november 02.

⁸⁵ Magyarország újraindult – Fejlesztések világörökségi helyszíneinken. turizmus.com, 2021. augusztus 23.

⁸⁶ Hollókő Község Önkormányzata. „Próbáljon szerencsét Hollókőn” elnevezésű – 2 milliárd forintos támogatású turisztikai projekt.

segítségével, gasztronómia élményközponttal gazdagodott a világörökség részeként jegyzett ófalú, és a várban egyedi, interaktív tartalmakat alakítottak ki. A 2022 végére megvalósult beruházás része volt továbbá a Román András Látogatóház felújítása.⁸⁷

Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai: az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és a Szlovák Köztársaság Állami Természetvédelmi Hivatala közös, határon átnyúló projektje 1 616 098 EUR vissza nem térítendő támogatásban részesült az Interreg V-A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program keretében kiírt pályázati forrásból. A projekt 2017 novembere és 2021 júliusa között valósult meg. A közös szlovák–magyar projekt az aggteleki cseppkőbarlang és a domicai cseppkőbarlang fejlesztését célozta. A projekt célja elsősorban gyógyturisztikai fejlesztések megvalósítása volt az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangrendszerében, a határon átnyúló hálózattal rendelkező, évente mintegy 250 ezer látogatót fogadó Baradla–Domicai-barlangrendszerben, s ezek által a határtérség természeti értékei iránti figyelem további növelése. A projekt közvetlen célja volt továbbá a magyarországi barlangrendszerben a Baradla-barlang gyógybarlanggá történő minősítéshez szükséges vizsgálatok lefolytatása, a minősítés megszerzése, a gyógyterápiához szükséges infrastruktúra kialakítása, a jósvafői Béke-barlang minősítése, megújításának előkészítése, illetve Szlovákiában a Domicai-barlangban a klímaterápiás rész fejlesztése, kiépítésének befejezése.⁸⁸

Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete: A Pannonhalmi Főapátság 1996-ban ünnepelte alapításának ezredik évfordulóját és ebben az évben vált a világörökség részévé. A millenniumi ünnepeket követő érdeklődésre válaszként elkészült a bencés monostor turisztikai hasznosítási terve, amely több ütemű fejlesztést álmódott meg. Ezen fejlesztés keretében megépült az elmúlt két évtizedben a turistafogadó és a hozzá kapcsolódó gyalogos híd, létrejött az Apátsági Pincészet (2004), megújult a gyógynövényes kert, felépült a Szent Jakab Zarándokház és a Viator Apátsági Étterem és Borbár (2010). A fejlesztési terv következő megtervezett üteme az Apátsági Major rehabilitációja volt. A 2014-re megvalósult 1,6 milliárd forintos beruházás keretében sor került egy mai igényeket kielégítő kulturális turisztikai látogatóközpont kialakítására.⁸⁹ Ezt követően a „Pannonhalmi Gyógynövénykert komplex turisztikai fejlesztése” című projekttel a világörökségi helyszín 950 millió forint vissza nem térítendő támogatásban részesült. Az elnyert forrás segítségével 2022 végére megújították a gyógynövénykertet és újjászülethetett a Gesztenyés horog történelmi gyalogút Pannonhalmán. Új tanösvényt alakítottak ki az arborétum és a gyógynövénykert összekötésére, és megújultak a helyben készült termékek előállítását bemutató épületek. Az apátság Illatmúzeuma 2021 májusában nyitotta meg kapuit.⁹⁰

Hortobágyi Nemzeti Park – a Puszta: A Hortobágyi Nemzeti Parkban folyamatosan zajlanak a fejlesztések, jelenleg is 5 projektet valósítanak meg több mint 4 milliárd forint összértékben. A Natura 2000 területek minél szélesebb körben történő megismertetését, népszerűsítését célozta a 2021-ben záruló, mintegy 555 millió forintból megvalósuló projekt. A fejlesztés segítségével 8

⁸⁷ Magyar Turisztikai Ügynökség. Egymilliárd forintos fejlesztés Hollókőn.

⁸⁸ Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság. Gyógyturisztikai fejlesztések az Aggteleki- és Szlovák-karszt Világörökség barlangjaiban - SKHU/1601/1.1/035.

⁸⁹ Pannonhalmi Főapátság. Befejeződött a Pannonhalmi Apátsági Major.

⁹⁰ Magyar Turisztikai Ügynökség. 960 millió forint a Pannonhalmi Gyógynövénykert komplex turisztikai fejlesztésére.

féle mobil kiállítási csomaggal, interaktív játékokkal, információs táblákkal, új oktatási anyagokkal és kiadványokkal bővült az igazgatóság kínálata. Ennek köszönhetően hatékonyabbá vált a környezeti nevelés, ami nagyban hozzájárul a védett területek megismertetéséhez. A projekt keretében megújultak a Fecskeház Erdei Iskola közösségi terei és a Bátorligeti Ősláp kiállítóhelye. Interaktív játékokkal és információs táblákkal bővült a Tizsakürti Arborétum, a Jászberényi Sasközpont, a górési természetvédelmi mentőhely kínálata, a cégénydányádi kastélyparkban pedig egy kültéri foglalkoztató épült. Emellett az igazgatóság területén több magasles létesült, amely segíti a Natura 2000 területekkel kapcsolatos információk átadását, valamint a területen található fajok és élőhelyek bemutatását.⁹¹

Pécs ókeresztény temetője: Pécs római kori elődjének, Sopianae-nak késő római ókeresztény temetője 2000-ben került fel az UNESCO világörökségi listájára. A 2005/2006-ban végzett ásatásokat követően a korábban már bemutatott és az újonnan feltárt emlékeket a 2007-ben megnyílt Cella Septichora Látogatóközpont fogja össze. A nagyrészt helyreállított, ezért látogatható föld alatti és földfelszíni építmények megőrizték a késő római temető hangulatát. 2022-ben a műemlék továbbfejlesztését egy csaknem 900 millió forintos támogatással járó Európai Unió (GINOP) pályázat részeként valósították meg. A fejlesztés fő eleme volt a Cella Septichora Látogatóközpont kis mértékű felújítása, valamint két korábban feltárt, be nem mutatott sírkamra látogathatóvá tétele. A térszínnyitásban könnyebben elérhetővé válik az Ókeresztény Mauzóleum által kínált turisztikai látvány, emellett múzeumpedagógiai és multifunkcionális terek, interaktív programok révén látogatóbarát vonzerő jön létre. A fejlesztés keretében fogadóépület került kialakításra, megújult a mauzóleum gépészeti rendszere, a térszíni támfalrendszer, valamint a romok restaurálása is megvalósult. Az Apáca utcai sírok látogathatóvá tételével tovább nőtt a látványosságok száma.⁹²

Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj: A Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, a Kapuvár-Beledi Kistérség Többcélú Társulás, valamint Sarród Község Önkormányzata által alkotott konzorcium 2012-re sikerrel valósította meg azokat a turisztikai fejlesztéseket, melyeket a Nyugat-dunántúli Operatív Program támogatásával és saját erő bevonásával tervezett létrehozni a Fertő-táj keleti részén, a Rábaközben és a Hanságban. A projekt célkitűzése volt, hogy a Világörökség részét képező Fertő-Hanság Nemzeti Park, a Sopron–Fertőd, valamint a Kapuvár-Beledi kistérség területén, természeti és épített értékeken alapuló – komplex, aktív időtöltést biztosító tevékenységeket kínáljon a térségbe érkező turisták számára. A projekt számos pontszerű fejlesztést tartalmazott, illetve további új turisztikai elemek kialakítására és fejlesztésére is lehetőséget adott. Így kerékpárút-építés és -felújítás történt, valamint megépült 11 pihenőhely és épület, ezen kívül működésbe állt egy a turizmus technológiai hátterét fejlesztő innovatív, GPS technológia alkalmazását segítő rendszer is. A projekt részeként új, interaktív elemekkel újították meg az öntésmajori, 30 éve változatlan formában működő „Hanság élővilága” kiállítást. A fejlesztés eredményeképp sor került a rábakecöli csónakkikötő kialakítására, a Váti-tó területrendezésére, valamint három, a kapuvári kistérség

⁹¹ Magyar Turisztikai Ügynökség. 900 millió forintos fejlesztés a pécsi Világörökségi Negyedben; Milliárdos támogatást kap a Hortobágyi Nemzeti Park: mutatjuk, mire költik a pénzt. Agrarszektor.hu. 2021. augusztus 18.

⁹² Megújult a világörökség részét képező Ókeresztény Mauzóleum Pécsen. Kultúra.hu.

területén lévő helyi jelentőségű egyházi létesítmény felújítására.⁹³ 2021-re GINOP-projekt keretében 400 millió forint vissza nem térítendő európai uniós forrásból gazdagodott Fertőboz, Hidegség, Fertőhomok, Hegykő, Fertőszéplak és Sarród egy-egy nevezetessége, emellett új szolgáltatások, programcsomagok, vezetett túrák és információs anyagok is készültek. A fejlesztés eredményeképpen létrejött többek között a fertőszéplaki Széchényi-kastélyban a világörökségi központ. A projekt része volt a fertőbozi Gloriette-kilátó és a hozzá vezető lépcső felújítása. A fertőhomoki tájházban megújították az állandó kiállítást, kialakítottak egy udvari színpadot, bővült a rendezvénytér. A sarródi tájház udvarában megújították a kiállítási tartalmat. A projekt részét képezte továbbá egy turisztikai multifunkciós épület kialakítása a hegykői termálfürdő közelében. Hidegségen megújult a szakrális Parkert és a Nepomuki Szent János-szobor. A beavatkozások mindegyike a kerékpárút mellett, vagy annak közelében történt, és azt a szándékot támogatta, hogy a világörökségi értékeket fókuszba helyezve a Fertő-tó magyarországi oldalát az osztrák oldal turisztikai szintjéhez közelítse.⁹⁴

Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj: Vallási helyszínek, kastélyok, műemlék épületek, történelmi utcarészek újultak meg a „Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj világörökségi helyszíneinek fejlesztése” című projekt keretében, amely 3,4 milliárd forint vissza nem térítendő támogatásban részesült. Tokaj városában a belvárosi sétáló utca egységes szerkezetű átépítése, főutcai épületek homlokzatának rekonstrukciója, valamint az óvárosi parti sétány fejlesztése valósult meg. Megújult Mád történelmi főutcája, a Borsay-kastély kertje közösségi térré alakult, a Sichermann-ház interaktív kiállítással bővült. A projekt részét képezte a tállyai Mailloth-kastély belsőépítészeti átalakítása, a kastélykert rendezése és a tolcsvai Rákóczi-kastély fejlesztése. Megújult a tállyai evangélikus templom és a bodrogkeresztúri római katolikus templom. A fejlesztés a borászattal kapcsolatos védett épített örökség megőrzését, turisztikai funkcióbővítését is szolgálta, többek között a tolcsvai Rákóczi Pince, a tarcali Rákóczi-szüretelőház és a sátoraljaújhelyi Ungvári-pincesor környezetének funkcionális és infrastrukturális elemeinek helyreállításával. A világörökségi helyszínt telefonos applikáció segítségével egységes turisztikai desztinációként mutatják be.⁹⁵ A Tokaj-kör kerékpáros útvonal kiépítésével tovább javulnak a kerékpáros turizmus lehetőségei.⁹⁶

---

⁹³ Turisztikai fejlesztések a Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj, valamint a Rábaköz és Hanság területein. Sopron városi hírek, 2012. július 27.

⁹⁴ Magyar Turisztikai Ügynökség. Négyszáz millióból fejlesztik a Fertő-táj ékköveit.

⁹⁵ Magyar Turisztikai Ügynökség. 3,4 milliárd forintból fejlesztik Tokaj-Hegyalja világörökségi helyszíneit.

⁹⁶ Magyarország újraindult – Fejlesztések világörökségi helyszíneinken. Turizmus.com, 2021. augusztus 23.

3. A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK TURISZTIKAI HASZNOSÍTÁSA

3.1. A budapesti világörökségi helyszínek rövid bemutatása

Magyarország 1985-ben csatlakozott a Világörökség Egyezményhez. A Világörökség Bizottság két évvel később, 1987-ben döntött az első két magyarországi helyszín, Budapest és Hollókő felvételéről a Világörökségi Listára.

Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrásy út világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékét az UNESCO Világörökség Bizottság 2013. évi ülészakán elfogadott 37COM 8E számú döntése tartalmazza. A bizottsági döntés értelmében „a budapesti Duna-part amellet, hogy egyike a világ szép urbanisztikai látképeinek, jól szemlélteti a magyar főváros történetének különböző időszakait. Kulturális hatásokat befogadó és továbbadó központként Budapest kiemelkedő példája a pusztulások és megújulások periódusai által meghatározott közép-európai történelmi városfejlődésnek, a történelmi települési táj részeként a Duna két partjának festői látványa pedig egyedülálló példája az itt élő társadalom és a változatos morfológiai adottságokkal bíró természeti környezet harmonikus kölcsönhatásának. A város számos műemléke – Aquincum római kori településétől a budai Vár megszámlálhatatlan, kulturálisan fontos magán- és középületéig – Pest, Buda és Óbuda határain túl is jelentős hatással volt az egyes korok építészetére.”⁹⁷

A budapesti világörökségi helyszín magába foglalja az alábbi területeket, épületeket.

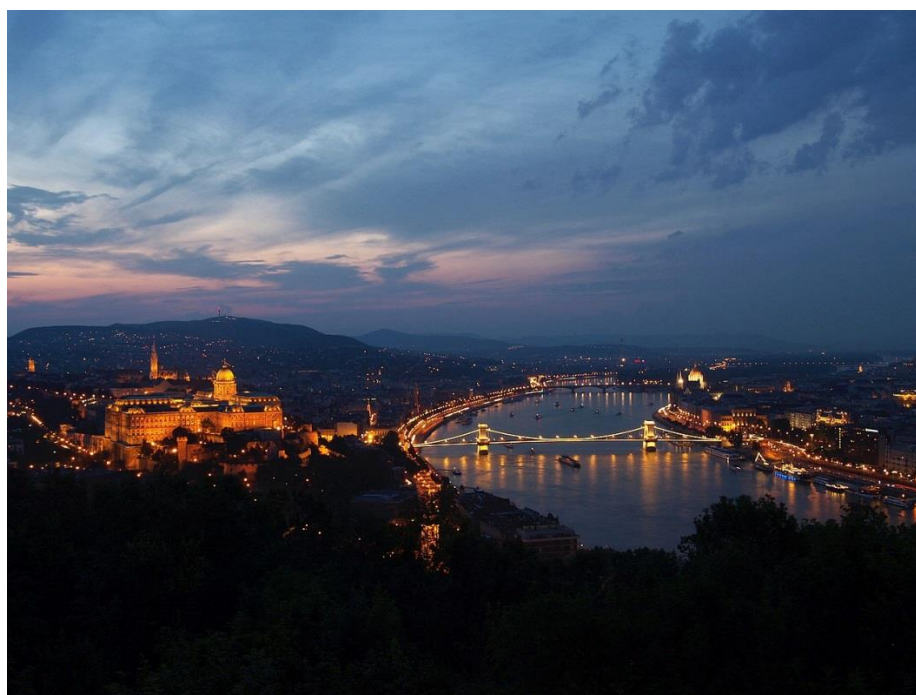
Duna-part látképe és a budai Várnegyed. Az 1987-ben a Világörökségi Listára felvett mintegy 60 hektárnyi terület a Margit hídtól a Szabadság hídig terjed. A budai oldalon magába foglalja a budai Várnegyed épületegyüttesét, a Gellért-hegyet a Szabadság-szoborral és a Citadellával, valamint a Gellért fürdőt. A budai Várnegyed legtöbb lakó- és középülete ma műemlék. Itt található többek között a Budapesti Történelmi Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Galériának otthont adó egykori királyi palota, és a szintén a Várhegyen fekvő, középkori utcákkal és lakóházakkal teli polgári városrész, melynek kiemelkedő építészeti alkotásai a Schulek Frigyes által tervezett Halászbástya és a Nagyboldogasszony – ismertebb nevén – Mátyás-templom.⁹⁸ A pesti oldalon a Duna-parti sáv jelenti a világörökségi területet, melynek legmarkánsabb épülete a Steindl Imre által eklektikus, neogótikus stílusban tervezett Országház, a neoreneszánsz stílusú Magyar Tudományos Akadémia, a szecessziós Gresham-palota, a Pesti Vigadó mint a magyar romantikus építészet kiemelkedő alkotása, a Belvárosi Plébánia-templom épülete, valamint a Központi Vásárcsarnok, a magyarországi historizmus téglaeépítészetének egyik kiemelkedő példája. Az e szakaszon található négy Duna-híd (Margit híd, Széchényi lánchíd, Erzsébet híd, Szabadság híd) szintén része a világörökségnek. A Buda és Pest újraegyesítésének jelképeként számon tartott, William T. Clark tervei alapján 1849-ben elkészült, építészeti elemeiben klasszicista jegyeket hordozó Széchényi lánchíd volt Buda és Pest első köhídja.⁹⁹

⁹⁷ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrásy út.

⁹⁸ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrásy út.

⁹⁹ Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrásy út.

5. kép: A Duna látképe a Gellért-hegyről nézve

Forrás: Budapest világörökségi helyszínei.¹⁰⁰

6. kép: Budapesti panoráma a Halászbástyáról

Forrás: Budapest világörökségi helyszínei.¹⁰¹

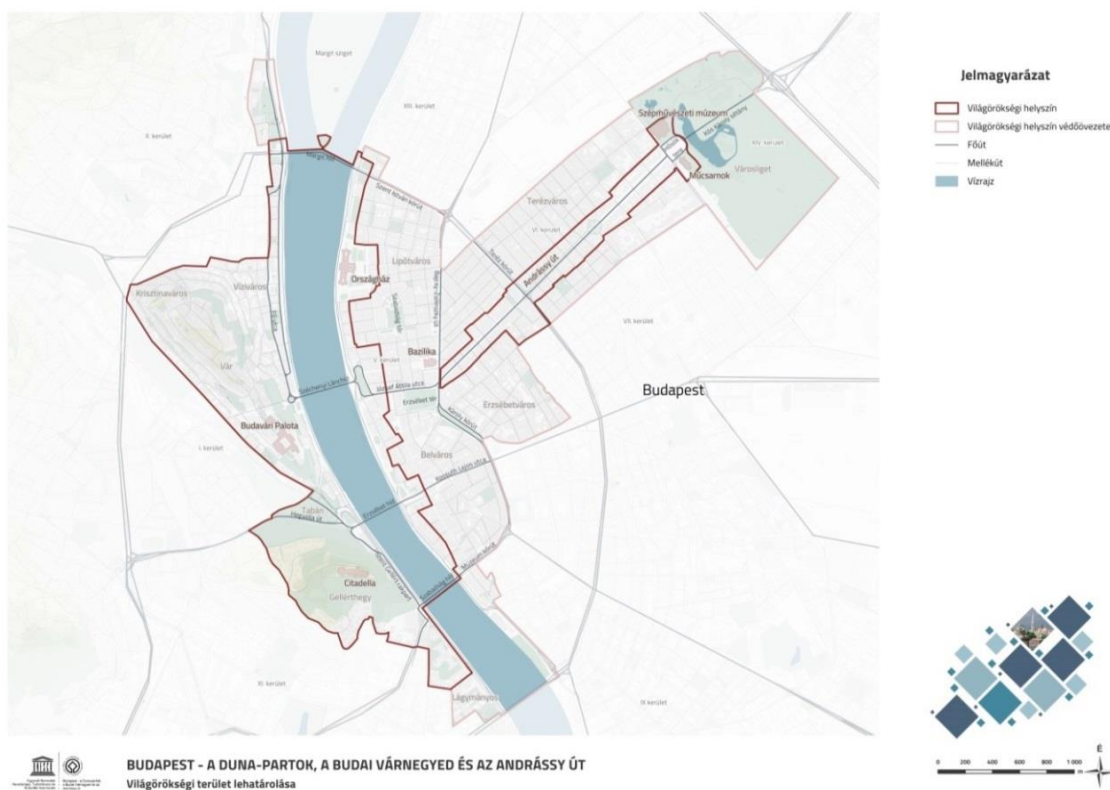
Andrássy út és történelmi környezete. A 2002-ben a Világörökségi Listára felvett terület, az Andrássy út és környezetének városépítészeti együttese (Hősök tere, Városliget, a Kiskörúton belüli történelmi belváros negyedei és középületei, valamint Belső-Erzsébetváros) a 19. század

¹⁰⁰ Budapest világörökségi helyszínei.

¹⁰¹ Budapest világörökségi helyszínei.

második felében elterjedt városfejlesztési törekvések magas szakmai és építészeti-művészeti színvonalú megvalósulását tükrözik. Az 1885-ben átadott sugárúton a kor építészeti stílusainak kiemelkedő alkotásai találhatók, többek között az Ybl Miklós által neoreneszánsz stílusban tervezett, belső tereiben Than Mór, Lotz Károly és Székely Bertalan munkáival gazdagon díszített Operaház, a Lechner Ödön és Pártos Gyula tervei alapján épült Drechsler-palota, a Párisi Nagy Áruház szecessziós épülete, a neoreneszánsz stílusban épült régi Zeneakadémia, a Kodály körönd és a Hősök tere közötti rész impozáns palotái és villái, továbbá a Hősök terét közrefogó neoklasszicista Múcsarnok, valamint a historizáló stílusban épült, neoreneszánsz és neoklasszicista stílusjegyeket hordozó Szépművészeti Múzeum. Az Andrassy út alatt közlekedő Millenniumi Földalatti Vasút a maga nemében a legrégebbi a kontinensen.¹⁰² (3. ábra)

3. ábra: Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrassy út világörökségi helyszín térképi lehatárolása

Forrás: Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. <https://vilagorokseg.e-epites.hu/helyszinek/budapest.html>

A Várhegy és a Duna lábánál elhelyezkedő világörökségi terület elkülönül a gyűrűs-sugaras szerkezetű pesti világörökségi területtől, amit egységes historizáló és szecessziós építészeti megjelenés jellemez. Mindezt egységbe szervezi a Duna, amely nem csupán elválasztja, de össze is köti a két eltérő adottságú területet, megteremtve ezáltal egy egyedülálló látképet. A Duna két partjának látványa példája az ember által megalkotott és a változatos természeti

¹⁰² Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrassy út.

környezet közötti harmonikus kölcsönhatásnak, amelyben a különleges értékekkel bíró tényezők nem csupán összeadódnak, hanem meg is sokszorozódnak. Tekintettel arra, hogy ez a világörökség részeként számon tartott terület egy folyamatosan változó, növekvő fővárosban helyezkedik el, az értékek megőrzése szempontjából kiemelkedően fontos a védelem és a fejlesztés összhangjának megteremtése.¹⁰³

3.2. A budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben megvalósított fejlesztések és a jelenleg zajló fejlesztések

A következőkben az elmúlt 10 év (és napjaink) legnagyobb költségvetésű, turisztikai szempontból leginkább meghatározó fejlesztéseit vesszük sorra.

A Budavári Palotanegyed megújítása

A budapesti világörökségi helyszín fejlesztése nemzeti ügy, ezért fontos, hogy a jövőjével kapcsolatban megalapozott tervek legyenek. A világörökségi helyszínek közül a Budavári Palotanegyed fejlesztése a feladata a *Nemzeti Hauszmann Program*nak. 2019. január 1-jétől Fodor Gergely kormánybiztos vezetésével a Várkapitányság Nonprofit Zrt. irányítja a budai Várnegyedre érintő kormányzati fejlesztési programot. A szervezet feladata a Budavári Palotanegyed és környezetének megújítása, a fejlesztések koordinálása és a terület értékőrző kezelése.¹⁰⁴

A *Budavári Palotanegyed* fejlesztésének célja a várban élő polgárok életminőségének növelése, a nemzeti identitás erősítése, valamint épített örökségünk és természeti értékeink gazdagítása. A program keretében a hauszmanni tervek alapján újjáépítik és programokkal töltik meg a Budavári Palotanegyed 20. század elején született épületeit.¹⁰⁵ A kormány döntése nyomán a Nemzeti Hauszmann Program 2019 februárjában indult el.¹⁰⁶ A palota teljes körű műszaki, építészeti, művészettörténeti és funkcionális állapotfelmérése elkészült, és folyamatosan dolgoznak a hasznosításán. Az épületegyüttest az eredeti századfordulós terveket követve, ugyanakkor a 21. század technológiai kihívásainak megfelelően építik újjá.¹⁰⁷ A Budavári Palota rekonstrukciójának elindításáról szóló hivatalos bejelentés 2022. december 19-én történt.¹⁰⁸

A program keretében eddig újjáépítették a Hauszmann Alajos tervei alapján 1903-ban elkészült *Főőrség* épületét. Az épületben elszállásolt testőrség a Királyi Palota őrzéséért, védelméért és a királyi család védelméért volt felelős. A második világháborúban az épület megsérült és később lebontották. Az újjáépítés a Nemzeti Hauszmann Terv (ma Program) keretein belül kezdődött 2017-ben és 2020-ban fejeződött be. A Hunyadi-udvar

¹⁰³ ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság (2017): Budapest világörökségi helyszínné nyilvánításának 30. évfordulója. Sajtóközlemény, december 07.

¹⁰⁴ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program. A Nemzeti Hauszmann Programról.

¹⁰⁵ Ilyen lesz az újjászülető Budavári Palota – Mostantól bárki megnézheti a terveket. PestBuda, 2022. december 20.

¹⁰⁶ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 8.

¹⁰⁷ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 21.

¹⁰⁸ Ilyen lesz az újjászülető Budavári Palota – Mostantól bárki megnézheti a terveket. PestBuda, 2022. december 20.

nyugati oldalán álló Főőrség épületében ma kávézó, étterem, illetve kulturális rendezvény- és kiállítótér működik.¹⁰⁹

A Budavári Palota déli összekötő szárnyában található *Szent István-terem* a századforduló magyar iparművészetének kiemelkedő teljesítménye volt. Az 1900-as párizsi világkiállításon nagydíjat nyert berendezésén a kor legnagyobb mesterei dolgoztak. A terem a második világháborúban megsemmisült, helyén később irodákat és tárolóhelyiségeket alakítottak ki. A Nemzeti Hauszmann Program keretében a szakemberek a legnagyobb pontossággal állították helyre a történelmi helyiséget, amit a látogatók 2021. augusztus 20-ától tekinthetnek meg.¹¹⁰ 2023 végére már több mint 200 ezren látogatták meg a helyiséget és a hozzá tartozó kiállítást.

A Főőrség épülete és a Szent István-terem után a budai Vár megújításának újabb elemei készültek el: már látogatható a visszaépített Lovarda, és a Csikós udvar is visszakapta a Hauszmann-korabeli összeköttetését a Budavári Palotával.

A *Lovarda* épülete is Hauszmann Alajos tervei alapján épült 1899–1902 között, a kor neves mesterei dolgoztak rajta. A második világháborús sérülések után az épület helyreállítható lett volna, ennek ellenére 1950-ben lebontották. A környezetének rendezése, zöldítése és akadálymentesítése után 2021-ben multifunkcionális rendezvénytérként nyílt meg.¹¹¹

2022-ben elkészültek a Csikós udvar rekonstrukciójával is. A *Hauszmann-féle rámpa* visszaépítése, az *Ybl-támfal* felújítása, a két nagykapacitású lift és a Budavári Palota épületében elkészített új liftek mind elősegítik a Budavári Palotanegyed akadálymentes megközelítését. Ezen kívül újjáépítették az ország legnagyobb múltra visszatekintő történelmi lépcsőjét, a *Stöckl lépcsőt*. Elkészült továbbá *Karakas pasa tornyának* rekonstrukciója, mint ahogyan a *Buzogánytorony* is új külsővel és megújult funkciókkal fog rendelkezni a felújítás után.¹¹²

A Budavári Palota teljes rekonstrukcióját a 2021. augusztus 20-án átadott Szent István-terem után a Szent György tér felől folytatták.

A rekonstrukció során helyreállították a déli összekötő szárny eredeti, századfordulós állapotát az egykori tervek szerint. Az *Oroszlános udvar felőli északi homlokzat* is felújítva és most eredeti formájában látható. 2021-ben a Habsburg-kapu, a díszes kerítés és a hozzá tartozó lépcső felújításával is elkészültek. Teljeskörűen restaurálták a Habsburg-kapu kerítésén helyet foglaló turulszobrot is.¹¹³ Elkészültek az Ellyps sétány és környezetének rendezésével és a Szent György tér autómentesítésével és ideiglenes területrendezésével is. A Budavári Palota

¹⁰⁹ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 11–13. Megnyílt a kávézó az újjászületett Főőrség épületében a budai Várban. PestBuda, 2021. május 14.

¹¹⁰ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 26–29.

¹¹¹ Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 14–17; Fürdős Zsannett (2021): Látogatható a Lovarda a budai Várban, és elkészült a Csikós udvar is. We Love Budapest, 2021. szeptember 20.

¹¹² Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettesének közlése alapján; Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 18.; Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024). Budapest. 19.

¹¹³ Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettesének közlése alapján.

rekonstrukciója a Szent György tér felől, északról déli irányba halad tovább.¹¹⁴

A rekonstrukciókat követően az épület Szent György tér felőli szárnya a fogadóépület lesz, díszes főbejárattal és levezető rámpával. Innen válik majd megközelíthetővé a Dunával párhuzamosan futó díszteremsor is. Újjáépítik továbbá a báltermet, a büfégalériát, a Habsburg-termet, a Hunyadi-termet és a tróntermet. Az újjászülető épületnek meg kell felelnie a mai kor műszaki követelményeinek, azonban látványban és minőségben az 1905-ös színvonalat állítják helyre. 2022 decemberében a palota Hunyadi udvarában felépített ideiglenes látogatóközpontot is megnyitották. Itt az érdeklődők 3D maketten is megtekinthetik a Budavári Palota újjászületésének terveit. 2023-ban folytatódtak a Dísz téri és Szent György téri építkezések is: az egykori Vöröskereszt-székháznak, a Honvéd Főparancsnokság épületének és József főherceg palotájának újjáépítése. A három újjászülető épület a következő években készülhet el. A budai Várat felkeresők lépésről-lépésre nyomon követhetik a Budavári Palotanegyed újjászületését.¹¹⁵

Folyamatosan újítják meg a szökőkutakat, sétányokat és a zöldfelületeket, alakítják ki a padokat, ivókutakat. A Vár ikonikus szökőkútját, a Mátyás kútját 2020 nyarára teljeskörűen felújították. 2021-ben a terület másik díszkútja, a hosszú évek óta nem működő Halászó gyerekek kútja és környezete is újjászületett.

A fejlesztések során a városrész gyalogos megközelíthetőségének javítása kiemelt szerepet kapott, aminek jelentősége különösen azóta értékelődött fel, hogy 2022 nyarának eleje óta a turistabuszok behajtása korlátozva van a Vár területére. A turistacsoportok feljutásának segítésére a Halászbástya alatti útszakasz egy sávjában a buszok a le- és felszállás erejéig megállhatnak. Emellett a turistacsoportok használják a Palota úti két nagy kapacitású liftet is a feljutáshoz, amelyekkel a Tabán felől közelíthetik meg az újjászületett Lovarda épületét és a Csikós udvart. 2022 februárjától teljes felújítás után a Budavári Sikló is újra közlekedik.¹¹⁶ Állandó és ideiglenes információs pontokat is üzemeltetnek a Budavári Palotanegyedben, melyekben az általános tájékozódás mellett az érdeklődők belépőjegyeket, kiadványokat és ajándéktárgyakat is vásárolhatnak.¹¹⁷

Mindeközben 2023-ban folytatódik a Citadella megújítása is. A funkció nélküli és a látogatók elől elzárt erődítmény pusztulófélben volt, esztétikailag és szerkezetileg is felújításra szorult, a Citadella környezetét töredezett sétányok és elhanyagolt zöldfelületek jellemezték. Mindezek felújításával Budapest legszebb panorámájú pontja újul meg.¹¹⁸

A Várkert Bazár felújítása

A Várkert Bazár 1875–1883 között, Ybl Miklós tervei alapján neoreneszánsz stílusban épült. Bár az épületegyüttes 1984-es bezárását követően számos elképzelés született a hasznosításáról, közel harminc éven át kihasználatlanul állt, 1996 óta a világ száz legveszélyeztetettebb

¹¹⁴ Elkészült a Budavári Palota első helyreállított épületrésze. Turizmus.com, 2021. május 07.

¹¹⁵ Ilyen lesz az újjászülető Budavári Palota – Mostantól bárki megnézheti a terveket. PestBuda, 2022. december 20.; Pintér Tünde (2022): Tízezretet vonzanak a megújuló Budavári Palotanegyed attrakciói. Turizmus.com, 2022. szeptember 29.

¹¹⁶ Teljes felújítás után újra közlekedik a Budavári Sikló. MTI/Turizmus.com, 2022. február 09.

¹¹⁷ Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettesének közlése alapján.

¹¹⁸ A Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettesének közlése alapján.

műemléke között tartották számon. A kormány 2011. október 19-én döntött a Várkert Bazár teljes rekonstrukciójának megkezdéséről. A felújítás első ütemében megújították az Ybl Miklós által tervezett épületegyüttest, amelyet 2014. április 3-án adtak át a nagyközönségnek. 2014 augusztusára készült el egy multifunkcionális rendezvényterem az alatta található mélygarázzsal és a Neoreneszánsz kerttel együtt. A Várkert Bazárból a Várba való feljutás megkönnyítésére mozgólépcsőt építettek. A felújításokat követően az épületegyüttes újra a főváros kiemelt vonzerőjévé válhatott. Az épületben ma kiállítótér, galériák, látványműhely, előadóterem, étterem, kávéház és magas minőségű magyar termékeket kínáló üzletek találhatóak. A főváros turisztikai kínálatának bővítését szolgáló beruházást az Európai Unió és a Magyar Állam Új Széchenyi Terv Közép-magyarországi Operatív Programjának „Várkert Bazár fejlesztése” című projektje keretében végezték el. A projektet a Várgondnokság Közhasznú Nonprofit Kft. a Pro Regio Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Szolgáltató Nonprofit Közhasznú Kft-vel együttműködésben valósította meg. A felújítás összesen 11 milliárd forintba került.¹¹⁹

A Parlament felújítása

A magyar főváros Duna-parti panorámáját meghatározó épületet Steindl Imre építőművész tervezte. Az 1885 és 1904 között épített neogótikus stílusú Parlament homlokzatának felújítása több évtizeden át tartott, a munkával 2013-ban készültek el.¹²⁰

2011-ben a magyar Országgyűlés döntést hozott az Országházat körülölelő Kossuth Lajos tér átalakításáról. A rekonstrukciós munkákat a Steindl Imre Program foglalta magában. A 2012–2014 között lezajlott térrekonstrukció közel hét és fél hektárnyi terület megújítását és új funkciókkal történő ellátását eredményezte. A tér szintje alatt épült ki a Látogatóközpont is, amely évi több mint 700 ezer érdeklődőt fogad. Innen nyílik az Országgyűlési Múzeumnak a magyar törvényhozás ezer évét bemutató kiállítása, és innen lehet föld alatti folyósokon keresztül bejutni az Országház épületébe.¹²¹

Az Országház felújítása 2017-ben a belső terek felújításával folytatódott. Ennek keretében sor került a Delegációs terem rekonstrukciójára, újraalkotva a terem eredeti, II. világháború előtti berendezését. A teljeskörű felújítás során nemcsak a berendezést alkották újra, hanem restaurálták a fa mennyezetet, az ólomüveg ablakokat, a falképet, a bronz csillárokat. Megújultak a műmárvány felületek, az elektromos hálózat, a légtechnika és a hangosítás is. Az Országgyűlés Hivatala által kiírt közbeszerzési eljárást elnyert konzorcium (Belvárosi Építő Kft., MentArtis Kft., Terv-N Kft.) 6 és fél hónap alatt végezte el a munkát, 511 millió forint értékben.¹²²

A magyar kormány 2023-ban folytatja az Országház belső felújítását. Az előkészítési munkálatokra 457,42 millió forintot különített el a 2023-as költségvetésből. A Steindl Imre Program Nonprofit Zrt.-nek 2023 májusáig kellett elkészítenie a beruházási tervet. A beruházást megelőzően meg kell tervezni azt, hol működjön az országgyűlés a felújítás ideje alatt és szükség esetén biztosítani kell az átmeneti elhelyezést. A beruházási tervben javaslatot kell

---

¹¹⁹ A Várkert Bazár története.

¹²⁰ Gáspár Gergő (2022): Felújítják az Országházat, elköltözhethet az Országgyűlés. Index, 2022. november 03.

¹²¹ Országgyűlés. A Kossuth tér rekonstrukciója.

¹²² Felújították az Országház Delegációs termét. PestBuda, 2017. szeptember 12.

tenni arra is, hogy az építési munkálatok alatt hogyan lehet majd látogatni az Országházat. Meg kell tervezni a Parlament turisztikai célra hozzáférhető részét és meg kell határozni a tervezési program szakaszában elvégzendő felmérési feladatokat és azok költségeit is.¹²³

A Steindl Imre Program keretében újjáépítik továbbá az Agrárminisztérium épületét és eredeti állapotába helyezik vissza a Kúria épületét. A munkálatok még körülbelül 4-5 évet vesznek igénybe.

A Pesti Vigadó, a Zeneakadémia és az MTA székház felújítása

A Feszli Frigyes tervei alapján 1865-ben romantikus stílusban épült, többször átépített *Pesti Vigadót* 2004-ben leromlott állapota miatt bezárták. Tíz évig tartó felújítás és restaurálás után 2014. március 14-én nyitották meg az épületet. Az állami beruházás összköltsége meghaladta a 7,5 milliárd forintot. Ma a Vigadó a zenei koncerteken kívül otthont ad konferenciáknak, kiállításoknak és tudományos rendezvényeknek.¹²⁴

Az 1907-ben épült Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rekonstrukciós munkáit 2011 és 2013 között végezték. A 2013. október 22-én megnyílt *Zeneakadémiát* több mint 13 milliárd forintból újították fel, ebből csaknem 12 milliárd forint volt az európai uniós támogatás. Ezáltal nem csak a szecessziós zenepalota született újjá, hanem a felsőoktatási intézmény szerepköre is tágult: az épület koncertközponttá vált.¹²⁵

A *Magyar Tudományos Akadémia* Friedrich August Stüler tervei alapján épült 1865-ben. Az épület közeljövőben tervezett felújítási munkáját a Közti Zrt. végzi. A felújításra a székház minél teljesebb körű használata és a csaknem 200 éves neoreneszánsz palota értékeinek megóvása érdekében is szükség van. A felújítás során a homlokzat elemeit restaurálják, visszakerülnek a szfinxek is az épület tetejére. A projekt magába foglalja a főépület és az MTA Könyvtár és Információs Központ épületének egybenyitását is.¹²⁶

A Szépművészeti Múzeum és a Múcsarnok felújítása

A *Szépművészeti Múzeum* Magyarország első állandó, 1906-ban megnyitott képzőművészeti múzeuma. A neoklasszicista stílusú épület történetének legátfogóbb, három évig tartó rekonstrukciós munkálatai 2018-ban fejeződtek be. A Liget Budapest Projekt keretében megvalósult csaknem 10 milliárd forintos beruházás során restaurálták a II. világháborúban jelentős károkat szenvedett, majd csak felületes felújításon átesett, raktárként használt Román Csarnokot. Korszerűsítették a múzeum fűtő-, épület- és biztonságtechnikai rendszerét, klimatizálták a kiállítótermetet, felújították a tetőszerkezet nagy részét, valamint új kiállító- és közönségforgalmi tereket és korszerű raktárhelyiségeket alakítottak ki az épületben. A felújítás során egy új, térszint alatti éttermet és kávézót is kialakítottak. A rekonstrukció után újrainyitott

---

¹²³ Gáspár Gergő (2022): Felújítják az Országházat, elköltözhethet az Országgyűlés. Index, 2022. november 03.

¹²⁴ Fehérváry Rudolf, Gothárd Erzsébet (2014): A felújított Pesti Vigadó. Építészfórum, 2014. szeptember 22.

¹²⁵ Bejártuk: nézze meg velünk az új Zeneakadémiát! - Nagyítás-fotógaléria. 2013. október 21.; Így néz ki az új Zeneakadémia belülről. Figaro, 2013. október 21.

¹²⁶ Hamarosan megkezdődhet az MTA székház felújításának első üteme. Építészfórum, 2022. július 27.

múzeum épülete Europa Nostra-díjban (Európai Unió Kulturális Örökség díja) részesült.¹²⁷

A millenniumi kiállításra, 1896-ra elkészült *Műcsarnok* épületének felújítására is hamarosan sor kerül. A Magyar Művészeti Akadémia 2021-ben kezdte előkészíteni a Hősök terén álló Műcsarnok felújítását. Az első ütemben a homlokzatot restaurálják. Ennek részeként megvalósul a kőoszlopok, a pilaszterek, a lépcsők, a támfal, a padló és a timpanon restaurálása. Ezekre a munkálatokra 2022 májusában adta meg az örökségvédelmi engedélyt a fővárosi kormányhivatal.¹²⁸

A hidak felújítása

A következőkben turisztikai szempontból két kiemelkedő híd – a Lánchíd és a Margit híd – rekonstrukciós munkáiról ejtünk szót. A *Margit híd* 2009-ben kezdődött rekonstrukciója 2011. december 20-án fejeződött be. A több mint két évig tartó fejlesztés során kicserélték a hídszerkezet elemeit, felújították az útpályát, a villamosvágányokat, kiszélesítették a pályaszerkezetet. A 135 éves Margit híd műemléki rekonstrukciója 26 milliárd forintból valósult meg, ebből 6 milliárd forint volt az Európai Unió támogatása.¹²⁹

A *Széchenyi lánchíd* a magyar főváros egyik jelképe, egyben az első állandó híd a Dunán. A kész hidat 1849-ben avatták fel. A tervezője az angol William Tierney Clark, a kivitelezés irányítója a skót származású Adam Clark volt. A híd felújítása 2020 nyarára már elodázhatatlanná vált. A munkálatok 2021 márciusában kezdődtek és 2023-ig tartottak. A közbeszerzési eljárás nyertes A-Híd Zrt. nettó 18,8 milliárd forintért újíthatta fel a Lánchidat. A híd teljeskörű rekonstrukciója során újjáépítették többek között a meglévő közúti pályalemezt, elbontották, majd újjáépítették a gyalogos járdákat, javították a megmaradó acélszerkezeteket és a gyalogos műemléki korlátokat. Felújították a földalatti lehorgonyzókamrákat, kiépítették azok dunai árvízi védekezési rendszerét, kiszélesítették a hídfőkben lévő gyalogos aluljárókat, átépítették a hídfők lépcsőit. A beruházás során restaurálták a kőoroszlánokat, visszaépítették a hiányzó műemléki elemeket, korszerűsítették a közvilágítást és a díszvilágítást.¹³⁰

3.3. A budapesti világörökségi helyszínek turisztikai jelentősége

3.3.1. A budapesti világörökségi helyszínek hazai és nemzetközi turisztikai jelentősége

A budapesti világörökségi helyszínek a kiemelkedő egyetemes értékükből és az egyedi megjelenésükből fakadóan egymással – sem országos, sem budapesti viszonylatban – össze nem hasonlíthatók, sorrendbe nem állíthatók, egymással nem konkurálnak, így azok egymáshoz viszonyított pozícióját nem lehet és nem is érdemes vizsgálni.

---

¹²⁷ Europa Nostra Díjjal ismerték el a Szépművészeti Múzeum rekonstrukcióját; Jövőre újranyt a Szépművészeti Múzeum. MTI. 2017. július 04.; Hegedűs Gergely (2018): Megnyílt a felújított Szépművészeti Múzeum. magyarepitok.hu, MTI. 2018. október 30.

¹²⁸ Nemsokára elkezdődhet a Műcsarnok felújítása. PestBuda, 2022. május 30.

¹²⁹ A Margit-híd felújítása.

¹³⁰ Indul a Lánchíd felújítása - Jövő szerdától két és fél évre lezárják a gyalogosok elől a hidat. MTI, 2021. március 12.

A világörökségi helyszínek egyediségükben erős vonzerőként jelennek meg a turisztikai palettán, ezért ezen természeti, kulturális és építészeti örökségek megtartása, védelme és fejlesztése nemcsak a turisztikai vonzásértékük fenntartását eredményezi, hanem hozzájárul a turizmus általános növekedéséhez is. A megkérdozett önkormányzatoknál és a vonzerők menedzsmentjénél ennek napi gyakorlatba ültetése általános irányelv.

Valójában nem a világörökségi cím, hanem Budapest fekvése és egyedülálló építészeti együttese vonzza a turistákat. A világörökség cím azonban vonzerőt növelő értékkel bír. A világörökségi státusznek nagy jelentőséget tulajdonítanak az annak megszerzését ösztönző szervezetek, mivel a cím elnyerése turisztikai haszonnal járhat. A kapcsolat valóban szorosnak tekinthető az olyan különleges helyszínek esetében, mint például az egyiptomi piramisok vagy a Notre Dame, ám a kevésbé híres helyszíneken a turisztikai haszon már közvetettebb.

„A *budai Vár* Magyarország – sőt, Európa és a világ – kiemelkedő kulturális és épített öröksége, egyben szimbolikus helyszín, identitásunk alapköve, amelyért közös felelősséggel tartozunk” – fogalmazott a Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettese. Az I. kerület polgármestere is kiemelte a budai Vár és a Duna-menti panoráma turisztikai jelentőségét. Szerinte az ország legismertebb és leglátogatottabb helyszíne ez: „Ha készül egy képeslap Magyarországról, annak a címlapján majdnem bizonyosan a budai Vár, a Halászbástya, a Mátyás-templom, vagy a Lánchíd szerepel. A számadatokon túlmenően a magyar emberek lelkében az ország szívet jelentik ezek a helyszínek” – vallja a polgármester. „Ez igazi turistavonzó látványosság, aminek a nemzetközi ismertsége is jelentős. A budai Vár, s különösen a Polgárnegyed sajátos miliője és az innen való kilátás az, ami a leginkább vonzó a turisták számára” – állapítja meg.

A *Mátyás-templom* Magyarország öt leglátogatottabb attrakciója között szerepel. Ha hazánkba érkezik egy külföldi turista, akkor ő bizonyosan látni szeretné a budai Várat, s azon belül a Mátyás-templomot is. „A külföldi látogató szemszögéből nézve az Andrassy út egészen más típusú vonzerővel bír, mint a budai Várnegyed. Míg az Andrassy út kulturális értékekben gazdag, egyben vásárlási, kikapcsolódási lehetőségekkel teli komplex egységnek számít, addig a budai Vár, illetve a Mátyás-templom ettől különbözik. Itt elsősorban a történelmi és a kulturális örökség a vonzerő” – emelte ki a Mátyás-templom Gondnokságának vezetője. A Mátyás-templom hívogató, sajátos atmoszférája megszólítja az ide látogatót. Egyszerre ad lehetőséget az emberekkel, a templom szépségével és különösen az Istennel való találkozásra. „Ha egy évben akár egy olyan ember van, akit megszólít az Isten, akkor már megérte a befektetett munka” – vallja a szakember. Ebben a tekintetben ez a helyszín eltér a világörökségi helyszínek nagy részétől.

Az *V. kerületi önkormányzat* az egyik első között megválasztott világörökségi helyszín kapcsán rendelkezik kerületi illetékességgel. A Margit híd és a Szabadság híd által közrefogott pesti Duna-part az V. kerület teljes Duna-parti részét lefedi, mely a többi között olyan meghatározó látványosságokat sorakoztat fel, mint az Országház, a Széchenyi Lánchíd, a Magyar Tudományos Akadémia, a Gresham-palota és a Pesti Vigadó.

Budapest épületein és településszerkezeti kialakításán jól megfigyelhetők történelmének különböző időszakai. A világörökségi helyszín megőrzésének alapvető kritériuma, hogy az ott

végzett beavatkozások igazodjanak a terület eredeti léptékéhez, a felújítások, helyreállítások hitelesen megőrizték az elmúlt korok lenyomatát. A budapesti helyszín esetében a kiemelt műemlékek többsége – például az Országház, a Magyar Tudományos Akadémia – funkcióját is megtartotta. Ezek a helyszínek nemzetközi és a hazai szinten fenntartható és vonzó célterületet jelentenek a turizmus számára. Mint ahogy azt az UNESCO védelmi és kezelési követelményei tartalmazzák, a budapesti világörökségi helyszín lényegi jegyeiben, alkotóelemeinek összességében őrzik az egymásra épülő történeti periódusok által létrehozott építészeti örökség meghatározó vonásait, s ez már önmagában is kellő vonzerőt biztosít a térségnek. Az V. kerületi önkormányzat ezen kívül a közterületek minőségi átalakításával és magas szintű üzemeltetési feladatok ellátásával, valamint a fokozott turisztikai igénybevételre folyamatosan és aktívan reagáló menedzsment szemlélettel gondoskodik a világörökségekről.

A Duna-parti panoráma része a *Parlament*, mely önmagában is Budapest egyik kiemelkedő szimbóluma. „Ha egy külföldinek két fotót kellene odaadnom, hogy mivel reklámozzuk Magyarországot, akkor valószínűleg ezek között lenne a Hősök tere és a Dunai-panoráma az Országházzal” – állítja az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának igazgatóhelyettese. Az épületnek az alapvető célja és az elsődleges rendeltetése az, hogy a magyar Országgyűlésnek állandó helyszínt adjon, hogy biztosítsa az országgyűlés munkáját. A tevékenységének egy mellékága az, hogy ezen kívül turisztikai tevékenységet is ellát. Kövér László házelnök rendelkezése volt az, hogy az épületnek a lehető legtöbb részét, a lehető legtöbb alkalommal mutassák meg a turistáknak, hogy lássák, mire volt képes a magyar nemzet az 1890-es évek végén, amikor megépítették a Parlamentet. Valójában külön marketingtevékenységet nem is kell folytatni ahhoz, hogy az Országház önmagában vonzó legyen, mert a Magyarországra érkező és Budapestet útba ejtő turisták többsége eleve meg szeretné tekinteni az Országházat. Az épület különleges vonzerejét több kutatás is igazolta. A közelmúltban például egy Tripadvisor-véleményekre alapozott vizsgálat alapján az Országház a világ 99 vonzereje közül az első helyre került.¹³¹

A *Pesti Vigadó* kulturális, művészeti rendezvényhelyszínként, zártkörű események helyszínéül és turisztikai célpontként is értelmezhető. Az 1860-as években Feszli Frigyes által tervezett Vigadó a hazai romantikus építészet kiemelkedő példája. Az épület turisztikai vonzerejét kedvező elhelyezkedése mellett (a város szívében a Duna-partján) változatos formavilágának köszönheti. Gazdag történelmi múlttal rendelkezik, hiszen már elődjében, a Pollack Mihály által 1833-ban átadott Redoute-ban is az adott korszak legjelentősebb eseményei valósultak meg. Fellépett itt id. Johann Straus, Erkel Ferenc és Liszt Ferenc is, miközben otthonává vált az első népképviselői országgyűlésnek vagy az Első Iparműkiállításnak is. Az 1865-ben átadott Vigadó folytatta ezt a hagyományt, amit jelez Debussy, Dohnányi vagy éppen Bartók hangversenye, az 1867-es koronázási bankett vagy az 1873-as városegysítés. A 2014-es felújítás óta a Magyar Művészeti Akadémia székházaként összművészeti központként működő Pesti Vigadó funkcióját tekintve elsősorban kulturális, művészeti programok helyszíne (koncertek, színházi előadások, kiállítások), másrészt zártkörű rendezvények otthona, valamint az épület műemléki jellege és gazdag történelme

---

¹³¹ (Ebben a listában olyan versenytársak vannak, mint például az indiai Taj Mahal). /A budapesti Országház a világ legjobb turisztikai attrakciója egy új toplista szerint. Turizmus.com, 2023. március 31.

miatt turisztikai célpont. Rendezvényhelyszínként a nemzetközi konferencia helyszínek között tarthatjuk számon, hiszen nemzetközi események valósultak meg falai között, míg műemlékként az egyénileg érkező vendégekre számíthat. A Vigadó jelentősége abban is mérhető, hogy Budapest Béccsel és Prágával versenyez a közép-európai rendezvényhelyszínek piacán. Az itt megrendezett több napos rendezvények, konferenciák nem csak a helyszínek, hanem a városnak is plusz profitot termelnek. A Pesti Vigadó egyszerre tehát több okból is vonzó lehet – hangsúlyozta a Pesti Vigadó Nonprofit Kft. Kommunikációs és Marketing Csoportjának vezetője.

A *Terézvárosi Polgármesteri Hivatal* főépítésének elmondása szerint a Duna-part és a Budai Vár egy egységet alkot és ehhez képest az Andrassy út egy kicsit „nyúlványos” helyet foglal el. Ez utóbbi azért nem látszik mégsem különállónak, mert a város jelentős fejlődésen ment át az 1880-as évektől 1914-ig. Ez az időszak olyan mértékben meghatározta a város arcát, hogy az Andrassy út már nem különül el a belváros többi részétől, sőt, meghatározó része annak. Az Andrassy út a vendégforgalom tekintetében meghatározó, azonban a kulturális kisugárzása jellemzően nagyobb, mint a turisztikai kisugárzása. A kerület fő vonzerói a színházak, a kulturális intézmények, mint például a Zeneakadémia, a Magyar Állami Operaház, a Budapesti Operettszínház. A Terézváros ilyen szempontból egy kulturális és szolgáltatási központ. Ki kell emelni azt is, hogy a VI. kerületben lévő világörökségi helyszín lakott terület. „Ha egy látogató egy eredeti Budapest-képet akar kapni, ha nem egy már turistásodott Budapest-képet akar kapni, akkor ehhez ez a legmegfelelőbb világörökségi helyszín. És nem is csak az Andrassy út, hanem ennek a védőzónái is, így az egyik irányban a Király utca, a másik irányban a Podmaniczky utca. S ehhez még hozzá lehet kapcsolni az egykori Zsidónegyedet, az erzsébetvárosi belső részeket, illetve a Városligetet.” – emelte ki a főépítész. Az Andrassy út ezen kívül érdekes azok számára is, akik vásárlási céllal keresik fel.

A *Városliget Zrt.* által vagyongezelt területek közül a világörökségi cím közvetlenül a Hősök terét foglalja magában, illetve puffer területként magát a Városligetet. A Városliget területe és az abban elhelyezkedő kulturális és szabadidős létesítmények jelentős része a Városliget Zrt. vagyongezelésében működik, ugyanakkor a társaságnak nincsen közvetlen hatása a Fővárosi Önkormányzat kezelésében működő Fővárosi Állat- és Növénykertre, a Széchenyi Gyógyfürdőre, a Műjégpályára, a Mezőgazdasági Múzeumra és a Múcsarnokra, amelyek a Liget Budapest Projektől független létesítmények. Természetesen a látogatók számára az egyes létesítmények fenntartójának kiléte és szerepe sokadlagos fontosságú kérdés: számukra az élményszerzés a lényeg. A Liget Budapest Projekt már elkészült fő elemei, így a Magyar Zene Háza, a Néprajzi Múzeum és a Millennium Háza jelentős hozzáadott értéket képviselnek a Hősök tere mint világörökségi helyszín vonzásképségének erősítésében, illetve bővítésében.

A világörökségi helyszínek kiemelkedő értéke mellett arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy bár egy 2023 tavaszán készült felmérés szerint a budapesti világörökségi helyszín volt Európa legkedveltebb (legjobb értékelésű) világörökségi helyszíne a brit turisták körében, ezen eredményeket érdemes mérsékelt lelkesedéssel kezelni.¹³² Ugyanis a Budapestre látogatók jó része nem feltétlenül tudja, hogy világörökségi helyszíneken jár, hiszen erre a Budai vár és a Városliget között sétálva szinte semmi nem hívja fel a figyelmét (a Liszt

---

¹³² Budapest lett Európa legkedveltebb világörökségi helyszíne. Turizmus.com, 2023. április 11.

Ferenc tér egy apró tábláján kívül).

3.3.2. Fesztiválok, nagyrendezvények a budapesti világörökségi helyszíneken

A kulturális és gasztronómiai fesztiválok, sportrendezvények is eszközei lehetnek a nemzeti értékek, a világörökségi helyszínek bemutatásának és a nemzeti identitás erősítésének.¹³³ A törekvés az országimázs kulturális- és sportesemények által történő formálására tudatos kormányzati stratégia része.

A nemzetközi érdeklődést kiváltó kulturális és sportrendezvények az országba és a fővárosba látogató vendégeken túl a televíziós közvetítések által rengeteg külföldi nézőt érnek el, jelentős mértékben hozzájárulva az országimázs építéséhez. A nagyobb kulturális és sportesemények médiamegjelenései során ugyanis rendre megmutatják a rendező ország/város jellegzetes tájait, épületeit, erősítve ezáltal annak nemzetközi turisztikai pozícióját.

A budapesti világörökségi helyszínek helyt adnak évtizedes múlttal rendelkező fesztiváloknak, kiemelt nagyrendezvényeknek is. Ezek országmárka-építő elemként hozzájárulnak Magyarország és Budapest nemzetközi turisztikai piacon történő pozicionálásához. Budapesti világörökségi helyszínekhez is kötődő nagyrendezvény például a *Bartók Tavasz Nemzetközi Művészeti Hetek*, a *Budapest Borfesztivál*, a *Budapesti Adventi- és Karácsonyi Vásár*. Ezek mellett vannak olyan rendezvények is (például a *Sziget Fesztivál*), melyeket nem világörökségi helyszínen tartanak, azonban látogatóik potenciális látogatói lehetnek a világörökségi helyszíneknek is.

- A *Bartók Tavasz Nemzetközi Művészeti Hetek* története 1981-ig nyúlik vissza. Az évente megrendezésre kerülő többnapos esemény programjában a hagyományos előadások mellett (komolyzene, jazz, opera, balett, színház) kiállítások, folklór- és szabadtéri rendezvények is helyet kapnak. A kiemelt programhelyszínek közé tartozik a Zeneakadémia, a Pesti Vigadó, a Várkert Bazár, de szerepet kapnak a főváros színházai és múzeumai is. A fesztivál látogatóinak száma több mint 25 000 fő évente.¹³⁴
- A *Budapesti Borfesztivált* először 1992-ben rendezték meg. Az évente megrendezésre kerülő szakmai- és szórakoztató programokon négy nap alatt közel 30 000 látogató vesz részt. A hazai boros rendezvények közül a Budapest Borfesztivál vonzza legnagyobb számban a külföldi látogatókat. A rendezvény programjai a Budavári Palota területét érintik.¹³⁵
- A karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódóan Budapest egyik leglátogatottabb vonzerője az 1998 óta minden évben megrendezett *Budapesti Adventi és Karácsonyi Vásár* a Vörösmarty téren és a Szent István téren. Évente több mint 250 000 hazai és külföldi látogatója van.¹³⁶
- A *sporteseményekhez* kapcsolódóan az országmárka-építésre irányuló, 2014 után tett kormányzati lépések között fontos állomás volt a 2017 nyarán megrendezett „vizes világbajnokság”. A vizes világbajnokság helyszínei között világörökségi területek is

¹³³ Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia – Turizmus 2.0. 2021. május.

¹³⁴ BFTK Budapesti Fesztivál- és Turisztikai Központ Nonprofit Kft. (2016): Üzleti Jelentés. Budapest.

¹³⁵ Gál Zsombor (2020): A hazai borfesztiválok közönségének vizsgálata. Turizmus Bulletin 3. 43–52.

¹³⁶ Budapesti Karácsonyi Vásár – túl a negyedmillió látogatón. Turizmus.com. 2016. december 07.

voltak. Az azóta eltelt években további rangos nemzetközi sporteseményeknek lehetett házigazdája Magyarország és Budapest, ezek közül is kiemelkedik a Giro d'Italia kerékpáros körverseny, melynek magyarországi három szakaszát 2022 májusában a tévéközvetítések révén több tízmillió ember tekintette meg szerte a világban. Budapesten a Hősök tere volt az egyik központi helyszín. 2023-ban Magyarország atlétikai világbajnokságnak adott otthont. Az egymilliárd fős nézettségű világesemény újabb lehetőséget kínált Budapest és a világörökségi helyszínek látnivalóinak bemutatására és imázsának építésére.¹³⁷

- Az 1993-tól megrendezésre kerülő *Sziget Fesztiválnak*, Európa egyik legnagyobb könnyűzenei és kulturális rendezvényének az Óbudai-sziget ad otthont. Látogatóinak száma kb. 450 000 fő. A fesztivál idején hazánkba látogató fiatalok nyitottak Budapest látnivalóinak – köztük a világörökségi helyszíneknek – megtekintésére.¹³⁸

3.4. A turisztikai fejlesztések hatása a budapesti világörökségi helyszíneken

3.4.1. A budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben megvalósított fejlesztések hatása a vendégfogadási feltételekre

A világörökségi helyszínek közül már többet felújítottak valamilyen mértékben. Ide tartozik például a Nemzeti Hauszmann Program keretében megújuló budai Vár és a Várkert Bazár, a Lánchíd, a Magyar Állami Operaház, a Szépművészeti Múzeum, az Andrássy út palotái, illetve a pufferzónában a Szent István Bazilika és a Liget Budapest Projektben elkészült épületek. Az interjúalanyok közlései rámutatnak arra, hogy a budapesti világörökségi helyszíneken megvalósított fejlesztések jelentős mértékben hozzájárulnak a vendégfogadási feltételek (a létesítmények megjelenése és hangulata, a szolgáltatási színvonal) javításához. A magas(abb) kategóriájú szálláshelyek megléte is egyre inkább képessé teszi Budapestet a felsőkategóriás kereslet kiszolgálására.

A Várkapitányság Nonprofit Zrt. célja, hogy a *Budavári Palotanegyed* a sok mostoha évtized után újra visszanyerje az egykori arculatát. A második világháborúban a Budavári Palota és a környezetének jelentős része elpusztult. A megsérült épületek egy részét, bár menthetőek lettek volna, ideológiai okokból lebontotta a kommunista államvezetés. A Budavári Palota háborút követő helyreállítása is leegyszerűsítve és csak részben valósult meg. A Várkapitányság Nonprofit Zrt. most azon dolgozik, hogy „begyógyítsák az évtizedes sebeket, a várat visszavarrják a főváros szövetébe és visszaadják az embereknek. Egy olyan városrészt alakítsanak ki, ahol jó élni és ahová érdemes ellátogatni, mert mindig új élményekkel és sokszínű programkínálattal fogadja a látogatókat” – hangsúlyozta a Zrt. vezérigazgató-helyettese. Az épületek és terek újjáépítése, valamint a Budavári Palotanegyed területfejlesztése lehetőséget ad a jelenlegi kulturális programkínálat színesítésére. Ezáltal hosszabb, minőségibb időt tölthetnek el a látogatók a budai Várban. A fejlesztések révén új, az eddiginél magasabb színvonalú szolgáltatásokban részesülhet a látogató.

¹³⁷ World Athletics Championships Budapest 23. Világörökségi helyszínen futnak majd a maratonisták. Elképesztő számadat látott napvilágot a budapesti atlétikai vb-ről.

¹³⁸ Bezárt a Sziget, 452 ezren buliztak az idei fesztiválon. 2022. augusztus 16.; Sziget Fesztivál: két és félszer több külföldi vendégéjszaka Budapesten, 2022. augusztus 10-15.; SzigetCity Budapest. CityPass.

A Várkapitányság Nonprofit Zrt. 2020 tavaszára készült el a Főórség épületével a Hunyadi udvarban. Az épület a Várban eddig hiányzó funkciókat is betölt: étterem, kiállító- és rendezvényter kapott benne helyet. A Lovarda épületét 2021 második felében nyitották meg multifunkcionális rendezvényteremként, azóta konferenciák, kulturális események színhelyéül szolgál.

2021. augusztus 20-án nyitották meg a látogatók előtt a Budavári Palota elsőként rekonstruált, díszes történelmi helyiségét, a Szent István-termet. A látványosságnak és a hozzá kapcsolódó kiállításnak a déli összekötő szárny ad helyet, melyet szintén helyreállítottak és mára már újra századfordulós arcát mutatja. Szakemberek és iparművészek évekig dolgoztak azon, hogy az eredetivel teljesen megegyező módon mutathassák meg mindenkinek a Budavári Palotát. Az újjászületett Szent István-terem és a hozzá tartozó kiállítás személyes tárlatvezetéssel, vagy tableten futó alkalmazás segítségével látogatható.

A többi helyszín mellett a Citadella felújításával is az a cél, hogy ez a hosszú évtizedekig méltatlanul mellőzött, gazdátlan és elhanyagolt történelmi erőd, sokakat vonzó, élményeket nyújtó találkozási ponttá váljon. „A fejlesztések eredményeként megvalósuló kilátás, a korszerű közösségi terek és infrastruktúra, az új zöldfelületek kialakításával lehetőség nyílik arra, hogy a látogatók hosszabb és tartalmasabb időt töltsenek a főváros csúcsán” – hangsúlyozta a vezérigazgató-helyettes.

Eközben a *Budavári Önkormányzat* a saját területén – a Dísz tértől a Kapisztrán térig – felújította a budai Vár valamennyi homlokzatát és a teljes útburkolatot. Felújította továbbá a Virág Benedek Házat és megújult a Lánchíd utca is, ami ezáltal a forgalom csillapítására is alkalmas hellyé vált. „Ezzel a polgárvárosi terület a rendeltetéséhez méltó helyszínné vált. Ezért nehezményezem azt, hogy az önkormányzat szempontjait kihagyó lakáseladásokkal az épületek magántulajdonba kerülnek. Nem látom, hogyan lesz ezáltal garantálva a teljes körű homlokzat-felújítás, az épületekre kiterjedő fenntartás, amit az önkormányzat eddig meg tudott valósítani a saját erőforrásaival és a szakmai kvalitásaival.” – mondta a polgármester.

A vezető kiemelte azt is, hogy az önkormányzat tervezi a Szentháromság tér felújítását és erre ki is írtak egy pályázatot. Fontosnak tartja a Mátyás-templom melletti zöldfelület méltó megújítását, ugyanis a közpark jelen állapotában nem fenntartható. Egy fenntartható közpark, elsősegély központ, illemhelyek kialakításával lehetővé válna a látogatói igények kiszolgálása. Méltó, a 21. század igényeinek a figyelembevételével kialakított közparkot és annak kiegészítő funkcióit szeretnék itt megvalósítani.

A *Mátyás-templomban* a legutolsó nagyobb felújítás 2013-ban fejeződött be. Ekkor szentelték fel az oltárt, ami a helyi közösség számára nagy jelentőséggel bír. 2016-ban nyílt meg a templomtorony, elérhetővé tették a kilátót és a panorámateraszt. Ezáltal a templom és a torony megtekintése élmény-együttest kínál a látogatóknak. Az ezt megelőző restauráció az 1960-as és az 1970-es évek végén történt. Azóta elkezdtek meglazulni az építőkövek és a díszítőelemek, a templom karbantartása tehát folyamatos munkát kíván. A templom a látogatóknak többféle szolgáltatást nyújt, így templomtúrán, toronytúrán, múzeumpedagógiai foglalkozásokon vehetnek részt. 2018–2019-ben, amikor tetőzött a budavári turizmus, tervezték egy tablet segítségével használható applikáció elindítását a templomban. Ez a rendszer azonban a

pandémia időszaka után nem volt megvalósítható. Másrészt az örökségvédelmi hivatallal és az önkormányzattal egyeztetéseket kezdtek arról, hogy digitális kijelzőkkel helyettesíthessék az információs táblák sokaságát. Ezek a táblák ugyanis – bár kötelezően kihelyezendő információkat tartalmaznak –, vizuálisan nem segítik az élménynyújtást. A Mátyás-templom Gondnokságának vezetője elmondta azt is, hogy a pandémia időszaka alatt szüneteltek a templomi koncertek. A járványidőszak után új kántor-karnagy kezdte el ezeket szervezni. A koncertsorozat újjáélesztéséhez azonban szükséges az, hogy a látogatók online is tudjanak jegyet vásárolni, megfelelő legyen a honlap és a marketingkommunikáció minden eleme, valamint az eddigieknél átláthatóbb módon köttessenek meg a szerződések a jegyárusító cégekkel. Ezeket a terveket a következő 5 évben valósítják meg teljeskörűen. A folyamat részeként 2023 végére új honlapot készítenek. A templomban – kísérleti jelleggel – kialakítottak egy mesterséges intelligencián alapuló kivetítő-rendszert is.

Az *V. kerületet* érintő világörökségi terület és világörökség várományos területek folyamatos fejlesztése és a világörökségi ranghoz méltó megújítása is zajlik. A világörökségi területen történő beavatkozások eredményei a turisztikai kínálat meghatározó részeként jelennek meg. A világörökségi terület arculatának megőrzésére vonatkozóan a Belváros Önkormányzata szigorú, az épített örökség fennmaradását és a világörökségi látvány megőrzését megkövetelő településképi követelményeket határozott meg. Ezzel hozzájárult a világörökségi helyszín arculatának fenntartásához és ahhoz, hogy a fejlesztések ebbe a közegbe harmonikusan illeszkedjenek. A turisztikai forgalom vendégfogadási feltételei folyamatosan javulnak, a vendégfogadási lehetőségek széles spektruma érhető el a kerület területén, a szálláshelyektől kezdve a vendéglátóegységeken át a turisztikai szempontból fontos múzeumokig minden megtalálható itt. A Jövő Városa fejlesztési programnak köszönhetően a kerület több mint 10 éve folyamatosan fejlődik. A területen egyaránt megjelennek a közfinanszírozású és – ennek hatására – a magánberuházások, amelyek a világörökségi terület vonzerejét növelik. A magánberuházások során számos, a turisztikai igények kielégítésére szolgáló szállodakialakítás valósult meg. A szálláshelyek fejlesztésével a fokozatosan gyarapodó vendégforgalom a vendéglátóhelyek számának növekedésével járt. A kerület által megvalósított beruházások, amelyek a világörökségi terület vonzerejének szempontjából elsősorban a közterületek megújítását jelentik, folyamatosan járulnak hozzá a terület minőségi turisztikai forgalmának kiszolgálásához és a világörökségi látvány megőrzéséhez, elkerülve a mennyiségi turizmus okozta káros hatásokat. Az olyan reprezentatív közterek megújítása, mint a Vörösmarty tér, a József nádor tér, a Podmaniczky tér, a Szervita tér és a Déli Belváros kisebb utcái, illetve a Bástya park kialakítása együttesen a világörökségi terület minőségi alakításában nagy szerepet játszottak. Ez a turisztikai vonzerőt és a turisztikai igényeket kiszolgáló funkciók erősítésében is megjelent. A világörökségi helyszín turisztikai kínálata ezen kívül magában foglalja a meglévő épületek látványát és architektúráját. Ez a társasházaknak a kerületi önkormányzat által is támogatott homlokzat-felújításaiban is megjelenik.

Az állami beruházások között kell említeni az Országház és környezetének megújítását és a látogatóközpont kialakítását, amely a parlament épületének önmagában is magas turisztikai vonzerejét tovább növelte. A Steindl Imre Program keretében 2012-ben elindultak a Kossuth tér átalakítási munkálatai. A tervek kivitelezője a KÖSZTI iroda volt. Az Országgyűlés

Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának igazgatóhelyettesének és a VI. kerület főépítésének véleménye szerint az *Országház tágabb környezetének* megújítását célzó program egy „város a városban” programként funkcionál és létrehoz az V. kerületben egy új csomóponti helyszínt. Ennek a projektnek a részeként épült meg a négyszintes mélygarázs és annak első szintjén (a mínusz első szinten) a látogatóközpont. 2013-ban már épült és 2014. július 4-én át is adták a látogatóközpontot, közben az átépítés folyamán is folyamatos volt a látogatás. Két állandó kiállítás látható itt: az egyik az Országház történetét, a másik pedig az országgyűlések és a magyar törvényhozás történetét mutatja be. Emellett a Kossuth téren feltártak két eredeti szellőző kutat és ezeket földalatti látogatóhelyekké alakították. Ezek ingyenesen látogathatók tavasztól ősziig. Egyrészt van itt egy kőtár, ami a rossz kőminőség miatt folyamatosan lecserélt kövekből áll. Másrészt a rendszerváltozás után az '56-os szervezetek emlékműveket helyeztek ki a térre. Ezeket az emlékműveket is egységesen elhelyezték a föld alatt és egy kiállítást építettek rá. A téren található egy emléktortunda is. Azokat az emléktárgyakat, amik azelőtt a felszínen voltak, itt helyezték el. Minden évben október 25-én a házelnök részvételével és a Szabadságharcosok Szövetségével megemlékezés zajlik ezen a helyen.

Ezekkel a fejlesztésekkel megnövelték az országházi kapacitásokat, utólag ezt a látogatószámok is jelezték. A fentiekén kívül azonban kifejezetten a turisták jobb kiszolgálása érdekében történő fejlesztések is megvalósultak a Parlamentben. 2013-ig az idegenvezetőknek a vezetéseik során még hangosan kellett beszélniük, vagy kihangosító készüléket kellett használniuk. 2013-tól az idegenvezető mikrofonba beszélt, a látogatóknál pedig fülhallgató volt. Ezzel csendesebbé váltak a látogatások és a csoportok létszámát is növelni tudták. (Az Országházban biztonsági előírás az, hogy ellenőrizetlenül nem sétálhatnak a látogatók, csak őrkísérettel. A személyes kísérésnek van egy maximális fizikai határa, ezzel az eszközzel azonban már a kapacitásokat is tudták bővíteni.) Az évek folyamán az is kiderült, hogy kevés a 8 idegen nyelven végzett vezetés, ezért ezek számát mára 24-re bővítették. 2019-ben beszerezték audioguide eszközöket és jelenleg ezeket használják. Az idegen nyelven beszélő idegenvezetőik főleg a kiemelt protokollvendégeket kísérik, míg a magyar nyelvű csoportokat továbbra is magyar nyelven vezetik, igazodva a csoportok korosztályához és érdeklődési köréhez.

Az Országház teljes körű felújítását 2023-ban kezdték el tervezni. Ennek keretében az épület korszerűtlen fűtési rendszerét megújítják, s korszerűsítik a vízvezetékét is. Mivel ez nem csak egy palota és egy turisztikai látványosság, hanem egy működő országgyűlésnek a helyszíne, ezt minél rövidebb idő alatt végre kell hajtani. Az épület felújítása során nem az a legfontosabb szempont, hogy az országgyűlési képviselők ki legyenek szolgálva, hanem az, hogy a lehető leghosszabb ideig és a lehető legtöbb napon át látogathatóvá tegyék azt a turisták számára. Még ha a képviselők nem is itt lesznek, hanem találnak számukra ideiglenes helyszínt, akkor is a látogatókat fogadni kell amíg csak lehet. A Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság javaslatot tett arra, hogy keressenek a turizmust kiszolgáló új megoldásokat annak érdekében, hogy ne zavarják a képviselőket, és hogy minél több embert biztonságosan tudjanak körbevenni az épületben.

A *Pesti Vigadó* tíz évig tartó felújítás után 2014-ben mint a Magyar Művészeti Akadémia székháza nyitotta meg ismét kapuit a nagyközönség előtt. Az eredeti, 1865-ös állapotok

visszahozásának igényével végrehajtott teljes körű, külső és belső felújítás után modern technikával (legyen szó teljeskörű professzionális hang-, fény-, vetítés- vagy színpadtechnikáról) az épület újra méltó módon várja a látogatókat. Az eltelt közel 10 évben folyamatosan bővítették szolgáltatásaikat, ennek során elindították az épülettörténeti sétáikat, az egyéni látogatók számára kialakították az épületet bemutató QR kódos belső intranetes hálózatukat, létrehozták a Pesti Vigadó - Idővonal című állandó épülettörténeti kiállítást, valamint bevezették a „Klubkártyás szolgáltatások” körét. A külföldi turisták számára érezhető visszaesésre reagálva 2022-ben megszületett a turisztikai-művészeti érdeklődés kiszolgálása céljából a Vigadó Pont, amely az itteni programokhoz kapcsolódó közönség szervezési és információnyújtási feladatokat lát el, valamint itt vásárolhatók meg a partnerintézmények kulturális, művészeti kiadványai és az ajándéktárgyak. Az épületben működik a népszerű Víg Varjú Étterem is. Ha csak az eltelt 10 évet nézzük, az épületet érintő fejlesztések közül ki kell emelni a 2014-ben megnyitott 5. és 6. emeletet, ezek korábban sosem voltak látogathatók. Az egykori tetőtér átalakításával e két szinten 3 kiállítóterem jött létre, ezek a kortárs magyar és nemzetközi tárlatoknak adnak helyet. Szintén a 6. emeleten alakították ki a Panoráma teraszt, amelyről kilátás nyílik a Duna és a budai oldal felé. 2014-re készült el a 4. emeleti Sinkovits Imre Kamaraszínpad és a Makovecz terem is, előbbi kamaraszínpadi produkciók, akadémikusok életművét bemutató pódiumbeszélgetések, utóbbi konferenciák helyszíne. A Magyar Művészeti Akadémia székházában évente több száz művészeti-kulturális és turisztikai program valósul meg. Népszerűek az idegen nyelven tartott épülettörténeti séták is, amelyeken keresztül a magyar nemzeti művészet, kultúra is bemutatkozást nyer. A bővülő kínálat következtében a látogatók is több időt tudnak az épületben eltölteni.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a Pesti Vigadó az elmúlt 9 évben a legfontosabb rendezvényhelyszínek között elfoglalta pozícióját a piacon. Rendre kedvezően ítélik meg tevékenységüket a szakmai szervezetek is, amit jól mutat, hogy 2023 májusában sorozatban ötödik alkalommal kapta meg a Pesti Vigadó a Best of Budapest Hungary díjat, „Best Conference and Event Locations” (Legjobb konferencia és rendezvényhelyszínek) kategóriában. A rendezvényhelyszínek körében nagy elismerésnek számító díj jelentőségét emeli, hogy ezt a nagyközönség és a szakma közös döntésének eredményeképpen érdemelték ki. Ugyanakkor az elmúlt években rendezvényhelyszín kategóriában Business Excellence díjban, a Magyar Utazási Irodák Szövetségének díjában részesült, míg kiválósági tanúsítványt a Tripadvisor-tól kapott a Pesti Vigadó.

A VI. kerület lehetőségei a fejlesztésre visszafogottak, csupán szűkös erőforrások állnak rendelkezésükre. Ezért az önkormányzat az éves költségvetéséből a kifejezetten turisztikai fejlesztésekre már csak korlátozottan tud áldozni. A kevés forrás ellenére, a lehetőségeihez mérten azonban mindent megtesz az önkormányzat. A kerület szervezi a Teréz-napi búcsút, de ezen kívül több olyan jeles nap is van, amelybe az önkormányzat is bekapcsolódik. Az Eötvös utcában található kulturális intézmény az Eötvös10 Művelődési Ház, ami a magyar nyelvű programokon kívül több angol nyelvű programot is szervez tekintettel a kerület növekvő számú külföldi lakosságára. A Hunyadi téri színpad szintén teret ad kulturális programoknak. Terveik szerint felújítják és a kulturális és a turisztikai vérkeringésbe bekapcsolják a Hunyadi téri vásárcsarnokot, ami a fővárosnak az 1890-es években megépült

budapesti vásárcsarnokai közül a legautentikusabb. A kerület előző vezetésének is fontos volt, hogy ennek a felújítása megtörténjen, és a jelenlegi vezetés is azon dolgozik, hogy ez ne csak egy piaccsarnok legyen, hanem a piaccsarnok fő funkció megtartása mellett kulturális központ is. Az Eötvös10 Művelődési Ház, a Hunyadi tér, a csarnok és a szabadtéri piac jól tud majd együttműködni, és ha a csarnok belső felújítása is megtörténik, akkor ennek a kulturális egységnek közvetlenül az Andrássy úthoz és a Nagykörúthoz is lesz egy erős kapcsolódása. A kerületi önkormányzatnak tehát inkább a lehetőségeket integráló, szintetizáló szerepe van a világörökségi helyszínekkel kapcsolatban.

A látogatók egy része a bulik és a romkocsmák miatt érkezik a VI. kerületbe. Ez kezdetben vonzó lehetőség volt, ám később az érintett önkormányzatok megpróbálták ezeket a romkocsmákat valamennyire kiszorítani. „Ha ugyanis folytatódik a romkocsmák terjedése, az le tudja zülleszteni annyira a területet, hogy utána a kulturális turizmust is egy kicsit elmarja erről a környékről” – hangsúlyozta a Terézvárosi Polgármesteri Hivatal főépítésze. A kerületben több romkocsmát is szállodává alakítottak át az elmúlt években. Itt található például a Hard Rock Hotel, ami egy hírhedt hely volt korábban Instant néven. Ez volt a kerület egyik nagy romkocsmája. A korábban szintén romkocsmaként ismert Ankert most ugyancsak szállodaként üzemel.

A több kerület látogatottságát is növelő *Városliget* az elmúlt évtizedekben a hagyományaihoz és a feladatainak betöltéséhez méltatlan állapotba került, intézményeinek többsége felújításra szorult. A park nem tudta betölteni valódi funkcióját, hiszen elszürkült, környezete elhalt, levegőjét naponta gépjárművek tízezrei szennyezték. A Liget Budapest Projekt 2013-ban kezdődött és az elmúlt 10 év során számottevően megújította és fejlesztette a világörökségi puffer terület jelentős részét, amit visszaigazol, hogy a Városliget elkészült fejlesztéseit már több mint 5 millió látogató kereste fel átadásuk óta. A fejlesztések eredményeképpen megújult a Szépművészeti Múzeum, valamint a Millennium Háza. Mérföldkőnek számít, hogy hetven év után a látogatók ismét megtekinthetik a Szépművészeti Múzeum Román Csarnokát, amely a projekt keretében nyerte vissza eredeti állapotát. 2018. október 30-ától, az újrainítás óta már több mint 1 millió látogatót regisztráltak a múzeumban. A Liget Budapest Projekt keretében megújult továbbá közel 150 ha zöldfelület, megszüntettek 72 ezer m² burkolt felületet, elültettek 500 lombos fát, 70 ezer cserjét és 200 ezer évelőt. Átadásra került 4 új játszótér, köztük a Városliget Nagyjátszótér; 2 kutyás élménypark; a Pavilonkert; a megújult Vakok kertje; a Mócsényi Mihály botanikus kert; az ifjúsági sportpályák; 2 km futókör; a Városligeti Sportcentrum és Terep Ügyességi park; a Városligeti Promenád; a Magyar Zene Háza; a Néprajzi Múzeum és a Liget Budapest Látogatóközpont; a Múzeum Mélygarázs (800 férőhellyel). A Liget Budapest Projekt már elkészült fejlesztései egy teljesen más tartalmat és minőséget képviselnek, mint az korábban a Városligetben tapasztalható volt. A megújult zöldfelületek, a közösségi, szabadidős és kulturális célú fejlesztések, a kialakított élménynyújtó szolgáltatások a Városligetet egy modern, összetett és bármely nap bármely időszakában értékes élményeket nyújtani tudó parkká alakították. A fő kapcsolódó világörökségi vonzerőt, a Hősök terét felkereső látogatókat ma már jellemzően méltó körülmények között tudja fogadni a Városliget és képes számukra további különleges élményeket is kínálni. A 10 éve még fáradt és szürke park, ma már izgalmas és emlékezetes

tartalmakat kínáló vonzó közösségi térré vált.

3.4.2. A kereslet változása a budapesti világörökségi helyszíneken az elmúlt 10 évben

A budapesti világörökségi helyszínek látogatottsága 2019-ig folyamatosan növekedett. A látogatók 70-90% külföldi, 10-30%-uk hazai volt. 2019-ben az egyes vonzerők esetében az alábbi látogatószámokat realizálták: a Mátyás-templomban 500 ezer főt; a Parlamentben 750 ezer főt. 2022-ben, a Liget Budapest Projekt több létesítményének átadását követően a Városligetet 5 millió látogató kereste fel. A pandémia időszakában a külföldi turistáknak való kitétség következtében azonban ezek a vendégszámok akár 80-90%-os csökkenést is mutattak. *A járványidőszakot követően a helyszínek többsége a 2019. évi vendégforgalomnak az 50-80%-át tudta elérni és körülbelül 50-50% volt a külföldi és a belföldi turisták aránya. A vizsgálat időszakában (2023 májusától szeptemberéig) a korábbi külföldi látogatóknak még körülbelül a 30%-a hiányzott* – köztük a távol-keleti (kínai, japán, dél-koreai) és az amerikai turisták. A háború következtében az orosz és az ukrán turisták száma is jelentős mértékben csökkent, korábban ezekből az országokból is sokan érkeztek. A megkérdezett szakemberek 2023-tól látnak reményt a járványidőszakot megelőző látogatószám elérésére. A busszal érkező turisták budai Várból önkormányzati döntés értelmében történő kizárása azonban továbbra sem segíti a turistaszám növekedését, a szervezett csoportok száma elmarad a pandémia előtti csoportok számától.

A vizsgálat időszakában több budapesti világörökségi helyszín külföldi látogatói között az olasz, a spanyol és a francia turisták voltak többségben. A külföldi turistáknak való erőteljes kitétség következtében azonban a belföldi turisták fogadására az eddiginél nagyobb hangsúlyt kívánnak helyezni a jövőben a vonzerők kezelői. Az utazások motivációit vizsgálva megállapítható, hogy bár a látogatóknak egy kisebb része a sztenderd városlátogatás részeként tekinti meg a budapesti világörökségi helyszíneket, a döntő többségük valóban érdeklődik irántuk, az utazások elsődleges célja ezeknek a helyszíneknek a megtekintése. A megkérdezett szakemberek az alábbi válaszokat adták e fenti tapasztalatokkal kapcsolatban.

A budavári kerületben a járványidőszakot megelőzően évről évre folyamatosan növekedett a látogatószám, ami 2019-ben érte el az addigi legmagasabb értéket. 2023-ban az eltöltött vendégéjszakák után félmilliárd forint turisztikai adóbevételt tudott elkönyvelni a Budavári Önkormányzat. A járványidőszakban azonban nagymértékű visszaesés történt a vendégforgalomban. A budai Vár turizmusa 2022-ben a 2019-es év turisztikai teljesítményének csupán mintegy 70-80%-át érte el. A kerület polgármestere úgy látja, hogy a busszal érkező turisták budai Várból történő kizárása is hozzájárult a turistaszám csökkenéséhez.

A *Mátyás-templom* látogatóinak száma évente körülbelül 500 ezer fő, 90%-uk külföldről érkezik, a látogatóknak kb. 10%-a magyarországi. 2019-ig folyamatosan növekedett a látogatószám, a 2020 és 2022 közötti időszakban azonban jelentős csökkenés történt, ekkor még az önköltséget sem tudták kitermelni. A belföldi turistákkal nem lehetett pótolni a kieső külföldi turistaforgalmat. 2022-ben a 2019-es turistaszámnak csak az 50%-át tudták elérni. A járványidőszak végén, amikor már lehetett utazni, 50-50% volt a külföldi és a

belföldi turisták aránya, 2023-ban pedig már ismét a külföldiek vannak többségben. Jelenleg a korábbi látogatószám 30%-a hiányzik – elmaradtak a távol-keleti (kínai, japán, dél-koreai) turisták, a háború következtében pedig az orosz és az ukrán turisták száma is jelentős mértékben csökkent –, de 2023-ban ezt a hiányt várhatóan már ki tudják pótolni. 2019-ig a mennyiségi turizmus volt jellemző, a pandémiával azonban a minőségi turizmus korszaka jött el. Ebben az időszakban a Mátyás templom együttműködött, közös túrákat szervezett más intézményekkel, például a Sziklakórházzal és a Duna-Ipoly Nemzeti Parkkal. Az akkori körülmények között ez egy sikeres kezdeményezés volt. Amikor a világjárvány idején nem érkezhettek külföldi turisták Magyarországra, szinte csak a belföldi turisták látogatták a budai Várat és a Mátyás-templomot. A templom munkatársai ebben az időszakban megszólították az embereket, megkérdezték őket arról, hogy honnan és milyen célból érkeztek a budai Várba, tervezik-e a Mátyás-templom meglátogatását. Ezen felmérések szerint a megkérdezettek egyik csoportjának nem érdekes a templom, ugyanakkor van egy tudatos látogatói kör is. Ők érdeklődnek iránta és tudatosan tervezik ide a látogatást. Ilyenek például azok az oktatási intézmények, amelyekkel szorosabb kapcsolatot alakított ki a Mátyás-templom. A templom külföldi látogatóinak motivációit vizsgálva is az állapítható meg, hogy egy részük valóban érdeklődik a templom iránt, egy másik részüknek azonban a templom inkább egy kötelezően megtekintendő látnivalót jelent. A járványidőszak után az látható, hogy mivel egyelőre nem jöhetnek fel a Várba a turistabuszok, a szervezett csoportok száma messze elmarad a pandémia előtti csoportok számától. „Fájdalmas, hogy a Szent István Bazilika és minden helyszín elkezdett szárnyalni, nekünk pedig béklyó van a lábunkon.” – mondja a Mátyás-templom Gondnokságának vezetője.

Az *V. kerület* turisztikai forgalmára vonatkozóan nincsenek pontos adatok, ugyanakkor közvetett módon információkat lehet szerezni a turisztikai adóbevételek alakulásából, a szálláshelyek számának jelentős növekedéséből, a vendéglátóhelyek számának gyarapodásából. A világörökségi terület látogatottsága dinamikusan nőtt az elmúlt évtizedben, ebben jelentős törést hozott a COVID-19 világjárvány. A járványidőszakot megelőző 10 évben a fővárosi vendégforgalom megduplázódott a KSH adatai alapján. A magyar fővárosba látogatók szinte kivétel nélkül megjelennek a kerületben is, hiszen a főváros turisztikai vonzerejének egyik legfontosabb forrása az itteni világörökségi terület. A világjárvány következtében a vendégforgalom nagymértékben csökkent, 2020-ban az előző évi forgalom ötödére esett vissza. A kerületben zajló fejlesztések azonban a turizmus néhány éven belüli visszatérésével számolnak.

A 2012-ben elindult Steindl Imre Program keretében a *Parlament* látogatóközpontját 2014. július 4-én adták át, de már az átépítés idején is folyamatos volt a látogatás. Az átépítés előtti utolsó évben az országközi látogatások száma körülbelül 450 ezer fő volt. Ennél magasabb csak akkor volt, amikor az Országházban helyezték el a Szent Koronát 2001. augusztus 15-én. Akkor a Szent Korona miatt folyamatosan ingyenes csoportok érkeztek az épületbe. 2012-ben 450 ezer látogató érkezett, 2013-ban pedig 350 ezer (ez volt az átépítés éve). Viszont már a működés első évében elérték újból a 450 ezer látogatót, majd évről-évre lineárisan emelkedett ez a szám. A 2019-es évet 750 ezer látogatóval zárták, ez szinte

duplája volt a kezdeti látogatóforgalomnak. Akkor ebben a létszámban szabták meg a vendégforgalom felső határát. (Ez az a szám, ami még éppen nem zavarja az Országgyűlés munkáját.) A világiárvány idején visszaesés történt a vendégforgalomban, mert a külföldi látogatók száma jelentős mértékben csökkent. Amikor már újból látogatható lett az épület, egyelőre nem a bevételszerzés volt a cél, hanem az, hogy a munkatársakat továbbra is foglalkoztatni tudják. Egyedül 2020-ban végeztek tényleges marketingtevékenységet, hiszen látták azt, hogy teljesen más a piac, viszont az épület nyitva állt és visszavárta a látogatókat. Ebben az időszakban készítették egy marketingfilmet is azzal a címmel, hogy „A Parlament nyitva áll, visszavár”. Jelentős kedvezményt, akár 50-70%-ot adtak a jegyárakból és közben mérték a látogatóforgalmat és vizsgálták a látogatási szándékot. A pandémia utáni időszaktól tudják mérni az EGT tagállamaiból érkezőket (nekik tudják kedvezményesen adni a látogatójegyet), de az azon kívüli, a tengeren túli forgalom még nem tért vissza. Jelenleg az orosz piac hiányzik elsősorban. (Van ugyan orosz nyelvű jegyeladás, de azt nem tudják mérni, hogy a látogató valójában milyen nemzetiségű és hol van a lakóhelye. Például az ukrán nemzetiségűek között is sok az orosz nyelvű vagy orosz anyanyelvű). A jegyárak egyébként tükrözik a világhírű vonzerők jegyeinek árszintjét. A Parlament ezekhez van pozícionálva, például egy Colosseumhoz vagy egy London Eye-hoz.

A Parlament összes látogatójának körülbelül a 80%-a külföldi. A 20%-ot a magyar általános és középiskolás tanulók jelentik, akik osztálykirándulás vagy napközis tábor keretében ide ingyenesen bejöhhetnek. Azon kívül minden magyar országgyűlési képviselő hozhat ide látogatócsoportot ingyen, vagy jelentős kedvezménnyel. Ebben az esetben a kísérés díjköltsége pár ezer forint, amit az adott csoportnak kell biztosítani. A jegyértékesítéskor – ami a legnagyobb mértékben online zajlik – bekérik, hogy milyen országból vásárolja a jegyet a látogató, de azt már nem tudják ellenőrizni, hogy a látogató bejelölte-e azt, hogy honnan érkezett. A küldő országokat tehát nem feltétlenül tudják mérni. A könyvértékesítésekből tudnak becsléseket tenni arra vonatkozóan, hogy a látogató melyik országból érkezett. 2023 elején az olasz, a spanyol és a francia piac a legszámottevőbb. A január-február-márciusi időszakban ezek az országok „versenyeztek” egymással. Egyik hónapban az olasz, a másik hónapban a spanyol piac érdeklődése volt az erősebb. Egy normál háborúmentes évben a pravoszláv karácsonyi időszakban (december 24-től január 6-ig) jelentős a pravoszláv látogatók száma. Az április, a május és a június pedig az iskolai kirándulások hónapja. Ekkor egy évben közel 60 ezer általános és középiskolai diák érkezik az Országházba. A látogatószámoknak körülbelül a 25-35%-a ebben a három hónapban, a másik 25-35%-uk szeptembertől novemberig realizálódik. Az átlagár szempontjából ugyanakkor ezek a leggyengébb hónapok a nagyszámú ingyenes belépés következtében. Viszont júniusban és júliusban (amikor szünetel az Országház, nincsen protokoll látogatás és nemzeti ünnep és ezért nem kell bezárni az épületet) mindennap látogatható a Parlament normál időben. Ekkor érkezik Budapestre – és az Országházba is – a legtöbb észak-amerikai és dél-amerikai turista.

A *VI. kerületben* a pandémia előtti időszakban a német és az amerikai turisták voltak többségben, most sok olasz, spanyol és távol-keleti turista és viszonylag sok francia turista érkezik. Az orosz–ukrán háború hatására még sokkal erőteljesebb lett a szláv nyelvű

turizmus és a lakhatáskeresés is nagymértékben elindult. Egy időben a legtöbb lakást kínaiak vásárolták, néhány éve azonban ez a tendencia kezdett megváltozni. A kerületbe érkező turisták jelentős része nem szállodákban száll meg. Sok szálloda épül ugyan, de sokan Airbnb lakásokat vagy apartmanokat vesznek igénybe. A belföldi turisták fogadására az eddiginél nagyobb hangsúlyt kívánnak helyezni a jövőben. A VI. kerület esetében ki kell emelni a Városliget közelségét, mivel ez nagyban megnövelte a kerület látogatottságát is. A Szépművészeti Múzeum és a Múcsarnok kínálatán kívül az is sokat jelent, hogy a kerület a Magyar Zene Háza és a Néprajzi Múzeum vonzáskörzetében van. A felújított Magyar Állami Operaház és a Zeneakadémia kulturális téren szintén erős vonzerővel bír.

A *Pesti Vigadó* rendezvényhelyszínként a budapesti piac meghatározó szereplőjévé vált. 2014, tehát az újranyitás óta az épület teljes kapacitása folyamatosan le van kötve. A Vigadó elsődleges célja, hogy elnyerjék az üzleti partnerek bizalmát professzionális szolgáltatások biztosításával, annak érdekében, hogy visszatérő vendégeik legyenek az elkövetkezendő években. Az épülettörténeti séták és tematikus épülettörténeti séták néhány év után önfenntartóvá válva már láthatóan képesek voltak növelni az épület látogatottságát. A külföldi érdeklődők számára biztosított épülettörténeti sétákból a világiárvány előtt 50-100 volt egy évben, ezáltal jelentős számú külföldi turistának tudták bemutatni a magyar történelmet, illetve a kortárs magyar művészetet az aktuális tárlatok révén. A kiemelt turisztikai programokhoz (BUM, BP100, Turizmus Világnapja, Idegenvezetők Világnapja, Kulturális Örökség Napja, Műtárgyak Éjszakája, Budapest Design Week, Budapest Art Week) való kapcsolódásuk eredményeképp évről évre újabb és újabb látogatói köröket tudnak megcélozni.

A *Liget Budapest* Projekt 10 éve megkezdődött fejlesztései még nem fejeződtek be, még nem rekultiválták a teljes zöldfelületet, illetve nem minden fejlesztési elem készült el, de már így is közel 5 millió látogató kereste fel a Városligetet 2022-ben. Ez a látogatói létszám már elérte a Liget Budapest Projekt hatásait modellező 10 évvel ezelőtti feltételezések becsült számait, ami azt jelenti, hogy a látogatók a „lábukkal szavaznak”, azaz kifejezetten kedvezően értékelik a megvalósult eredményeket és azokat szívesen keresik fel. Csak a Magyar Zene Háza több mint 1 millió látogatót fogadott a megnyitást követő 14 hónap során. A Magyar Zene Háza mint zenei központ összekapcsolódva több intézménnyel (Művészetek Palotája, Magyar Állami Operaház, Zeneakadémia, a zenei képzések sokasága) jelentős vonzerőt tud generálni a világban. A főváros zenei élete nem csak a turizmust, hanem átmenetileg az érintett kerületekben élők számát is növelni tudja. A Liget Budapest Városliget Zrt. vezérigazgatója elmondta, hogy a Liget Budapest Projekt még befejezendő fejlesztési elemei képesek lesznek további látogatókat vonzani a Városligetbe és a környező területekre úgy, hogy az okosmegoldások alkalmazásának eredményeképpen azok nem fogják túlterhelni a park ökoszisztémáját és az infrastruktúráját.

A budapesti világörökségi helyszínek menedzsment szervezetei nem csak a látnivalók bemutatására törekcsenek, hanem célul tűzték a látogatók magyarságtudatának, hazaszeretetének erősítését és az országkép formálását is. Ennek a küldetésnek a megvalósítása, valamint *a mennyiségi turizmusból a minőségi turizmusba történő elmozdulás a látogatók összetételében is változásokat eredményez: mára jelentős részüket képviselik az oktatási*

intézmények tanulói és oktatói, valamint a történelem és a művészetek iránt érdeklődő közönség.

Az *I. kerület* polgármestere úgy látja, hogy közép- és hosszútávon változtatni kell az ideérkező kereslet összetételén. A mennyiségi turizmusból inkább a minőségi turizmus felé kell elmozdulni, ezért a polgármester főleg a fiatalok irányába nyitna. „Az a fajta turizmus, amikor a turisták hajóval érkeznek, ott kapják meg az ellátást, onnan ideérkeznek busszal, majd visszamennek, s a várban nem fogyasztanak, nem tartózkodnak eleget, túlterheli a Várat, miközben haszon nem származik belőle” – jegyezte meg a polgármester. Ugyanakkor sok fiatal érkezik egyéni és csoportos utazás keretében a budai Várba. Miután azonban a kínálatot nem sikerült hozzájuk igazítani, ezek a fiatalok nem töltik itt a délutánt és az estét, miközben a budai Várnak minden adottsága megvan ahhoz, hogy minőségi kínálatot nyújtson a fiataloknak is. A polgármester itt nem bulinegyedre gondol – sokan félreértik őt, amikor az ifjúsági turizmusról beszél. Az oktatási turizmusban lát elsősorban potenciált: mind a belföldi, mind a külföldi ideérkező középiskolai és egyetemista diákcsoportoknak olyan edukációs lehetőséget lehetne biztosítani, ami őket is fejleszti, és a kerület turizmusa számára is minőséget jelenít meg.

A *Mátyás-templom* Gondnoksága is szoros kapcsolatot alakított ki az oktatási intézményekkel. Az istenkeresés mellett a templom másik missziója ugyanis a magyarságtudat, a hazaszeretet erősítése. A diákok főként a történelemórákon hallanak az épületről, de a kapcsolódó irodalmak is felkelthetik a fiatalok érdeklődését. A Mátyás-templomhoz kapcsolódnak például Berg Judit népszerű írásai: a Holló gyűrűje az általános iskolák alsó tagozatos tanulóinak, míg az *Őrzők* című könyv az általános iskolák felső tagozatos tanulóinak és a gimnáziumi tanulóknak szól. A templom évente egyre több iskolai csoportot fogad, a múzeumpedagógiai programok élményt nyújtanak a diákoknak. Nem csak Budapestről, hanem vidékről és a határon túlról is érkeznek ide iskolai csoportok. A múzeumpedagógiai foglalkozásokat elkezdték fejleszteni a különböző korcsoportok számára.

Az *V. kerületbe* látogató turisták összetételéről még kevesebb információt tudnak, mint a tényleges számukról. A főváros egyes turisztikailag frekventált helyszínein azonban megfigyelhető egyfajta különbség. A Belváros Önkormányzata a kerületi lakosság nyugalmanak megőrzése és a világörökségi ranghoz méltó arculat megtartása érdekében a kerületet érintő turisztikai forgalmat igyekszik a lehetőségeihez mérten szabályozott mederbe terelni. Ennek számos formája jelent meg az elmúlt években, például a szálláshelyek kialakításának magas szintű követelményeinek meghatározása, a jellemzően turisztikai célú mobilitási eszközökre kidolgozott szabályozás bevezetése vagy az üzletek, vendéglátóhelyek és szórakozóhelyek éjszakai nyitvatartásának korlátozása. Ezek mindegyike jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a kerület elkerülje a „buliturizmust”, így is segítve a világörökséghez méltó területhasználatot.

A magyar törvények értelmében a nemzeti és az állami ünnepeinken nyitva áll az *Országház* kapuja, és a Szent Koronát bárki ingyenesen megtekintheti. (Egy szolgáltatásban, az épületismertetésben nem részesülnek ilyenkor a látogatók.) A többi esetben – amikor a magyar diákok megtekinthetik az épületet és a Szent Koronát – a korosztályoknak megfelelően

kapnak tájékoztatást a csoportok az épületnek a történelemben és a törvényhozásban betöltött szerepéről.

A *Pesti Vigadó* esetében a fejlesztések nem az érdeklődés felkeltését célozzák, hanem mivel minden rendezvényhelyszín bővíti szolgáltatásait, a Pesti Vigadó is részt vesz ebben a versenyben. A világjárvány hatására a nemzetközi rendezvények hazánkban való megvalósítása nehezebbé vált 2020-ban és 2021-ben, ugyanakkor a külföldi látogatók száma is csökkent. A Vigadó Pont kialakítása azonban kellő módon támogatta az épület iránti keresletet. A beutaztató irodákkal szintén szoros kapcsolatot ápolva közös tanulmányutakat szerveznek. Az értékesítési és a turisztikai együttműködésnek köszönhetően több eseményhez épülettörténeti sétát ajánlanak ügyfeleiknek. A külföldi partnereknek így lehetőségük nyílik megismerni az épület történetét is, egy-egy kulturális programmal kiegészítve, ami az országimázs szempontjából is fontos.

A fejlesztések eredményeként az is kimutatható, hogy az egyéni és a csoportos látogatók általában több időt töltenek el Budapest világörökségi helyszínein. A budai Várban a szervezett csoportok száma messze elmarad a pandémia előtti csoportok számától, mert a turistabuszok számára egyelőre nem engedélyezik a feljutást. Az egyéni és a szervezett turizmus számára jobban megközelíthető világörökségi helyszíneken azonban *a kínálatbővítés általában az átlagos tartózkodási idő növekedését eredményezte.*

A *Liget Budapest* Projekt elemei 2019 ősze óta jelennek meg a világörökségi kínálatban, a Millennium Háza, illetve a Rózsakert átadásával. A Magyar Zene Háza 2022 februárja, míg a Néprajzi Múzeum és a Liget Budapest Látogatóközpont 2022 májusa óta fogadja a látogatókat. A Hősök terét felkeresők számára teljesen új kínálat jelent meg, hiszen néhány perc sétával mind a két új létesítmény, illetve a Promenád is elérhető. A csoportok összetételére vonatkozóan nincsenek részletes adataik, de azt már látja a vezetőség, hogy a Hősök terét felkereső egyéni és csoportos látogatók több időt töltenek el a Városligetben, mint azt tették a Liget Budapest Projektet megelőző időszakban. Az egyes létesítmények vonzereje is számottevő, különösen a Magyar Zene Házáé, de ez nincs közvetlen kapcsolatban a világörökségi pufferzónában történő elhelyezkedéssel.

3.4.3. A budapesti világörökségi helyszínek helye, szerepe Budapest és Magyarország turisztikai kínálatában 5-10 év múlva

Minden interjúalany egyetértett abban, hogy a budapesti világörökségi helyszín mint kiemelt kínálategység mindig is vezető szerepet fog betölteni Budapest és hazánk turisztikai kínálatában. Az épített örökségét magas színvonalon megőrző helyszínek a budapesti turizmus fő célterületei, amelyek a turisztikai szolgáltatások széleskörű kínálatával nyújtanak kikapcsolódási lehetőséget az idelátogatók számára.

„A *budai Vár és a környezete* mindig vezető helyet fog elfoglalni Budapest és Magyarország turisztikai kínálatában” – véli az I. kerület polgármestere. „Mindig is »zászlóshajó« lesz, akkor is, ha más magyarországi helyszínek is megerősödnek, felépülnek és ismertté válnak a világban. A budai Vár meg fogja tartani vezető szerepét a budapesti és a hazai turisztikai kínálatban.”

A Belváros-Lipótváros Városfejlesztő Kft. ügyvezetője kiemelte, hogy az *V. kerületben* zajló köz- és magánberuházások mindegyike hozzájárul a turisztikai vonzóerő növeléséhez, a fenntartható fejlődéshez, valamint a kerületben élők életkörülményének javításához. A Magyarországra érkező turisták zöme ellátogat a belvárosba is. Ezek folyamatos fejlesztésében és az építészeti örökségek fenntartásában különös gondossággal kell eljárni annak érdekében, hogy a világörökségi címet adó épületállomány és panoráma ne sérüljön.

„Ha a *Parlament* épületét meg tudják őrizni ebben a formában és látogatható lesz, akkor nem valószínű, hogy a helyét más épület át tudná venni. Ezt a típusú épületet, épületlátogatást ezzel az épített örökséggel, az építőipar és a kézművesipar remekeivel semmi nem tudja jelenleg felülmúlni”. – emelte ki az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának igazgatóhelyettese.

A *VI. kerület* főépítésze szintén vezető szerepet tulajdonít a budapesti világörökségi helyszínek hazánk turisztikai kínálatában. Budapest világörökségi helyszínei kínálategyüttest képviselnek, amit egy másik világörökségi helyszín sem fog tudni felülmúlni. Véleménye szerint a kerületi vonzerők is kedvezőbb képet fognak mutatni Budapest turisztikai kínálatában 10 év múlva. A Hunyadi téri vásárcsarnok épületét felújítják, az Andrassy út felújítása is kedvezően alakul, szállodák létesülnek a kerületben. Van azonban egy veszély, amire a kerület főépítésze felhívta a figyelmet: Budapesten hiányzik egy világörökségi gondnokság, aminek az is feladata lenne, hogy gazdasági alapra helyezze az épületek felújítását. Sokan nem érzékelik, hogy milyen mértékű az épületek amortizációja és milyen szintű ez a veszteség, hiszen a sikerek elhomályosítják azt (megtörtént a Magyar Állami Operaház, a Zeneakadémia, a Balettintézet felújítása), s leveszik erről a problémáról a fókuszot. A kerület épületeinek állapota azonban romlik és ez ellen tenni kell. Példa lehet erre a Jókai utcai párkányomlás, de emellett van még öt-hat olyan épület, ahol szinte bármelyik pillanatban leomolhat a párkány. Ha ez megtörténne, és az esetnek áldozata is lenne, az kifejezetten rossz hatással lenne Budapest világörökségi helyszíneként való megítélésére. Ennek tehát szükséges elejét venni. Minél előbb el kellene indítani egy 20 éves felújítási programot, legalább akkora költségvetéssel, mint a Steindl Imre Program, vagy a budai Vár felújítását magába foglaló program. Ezzel kapcsolatban hiányosságnak tartja a szakember azt, hogy Budapestre vonatkozóan nincsen a városkép megőrzését biztosító világörökségi kezelési terv, ami szabályozná a projektek hatásvizsgálatát a világörökségi területeken.

A fent említett helyszínek mellett a *Pesti Vigadó* is részt vesz Magyarország és Budapest turisztikai vonzerejének erősítésében és növelésében. Az itt megvalósított rendezvények támogatják a hazai beutaztatókat, szállásadókat és vendéglátókat is. Az új Pesti Vigadó nem egészen 10 évvel ezelőtt nyílt meg. Nem is az azóta megtörtént fejlesztések, hanem inkább maga a 2014-es megnyitás volt az, ami jelentősen kibővítette a budapesti rendezvényhelyszínek kínálatát. A pandémia utáni időszakban várhatóan újra erősödik a Magyarország iránti nemzetközi turisztikai érdeklődés, emiatt a Pesti Vigadó mint turisztikai célpont iránti érdeklődés is várhatóan növekszik, így az továbbra is fontos szerepet fog betölteni a főváros kulturális és turisztikai zártkörű rendezvényeinek kínálatában. A zártkörű rendezvényeknek helyet adó épület iránti érdeklődésnek

elsősorban a továbbiakban is az épület adta keretek szabnak határt, hiszen telítettsége egy ponton túl nem fokozható, ezáltal meg kell teremteni az egyensúlyt a különféle rendezvénytípusok között.

A megkérdezett szakemberek azt is kiemelték, hogy jelenleg a tulajdonosoknak – ezek nem elsősorban magánvállalkozások, hanem állami tulajdonosok – van kapacitásuk arra, hogy fejlesztéseket valósítsanak meg. Ezt mutatja többek között a budai Vár és környéke, ahol folyamatosan történtek fejlesztések az elmúlt 10 évben. Ezen kívül több más olyan épületet is felújítottak, amely kiemelt vonzerővel bír (pl. Várkert Bazár, Magyar Állami Operaház, Zeneakadémia, Szépművészeti Múzeum, Pesti Vigadó stb.).

„Ha ezeket az épületeket meg tudják őrizni, ha továbbra is eredményesen végzi tevékenységét a mindenkori Magyar Turisztikai Ügynökség, ha jó támpontokat tud adni a mindenkori kormány és a főváros vezetése ezt nem akadályozza, hanem a saját eszközeivel segíti, akkor a főváros továbbra is vonzó tud maradni” – hangsúlyozta az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának igazgatóhelyettese.

Fontos lenne az is, hogy a budapesti világörökségi helyszínek párbeszédet folytassanak és együttműködjenek egymással. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az egyes szereplők között nehezen valósul meg az együttműködés.

Az általános tapasztalat ellenére a *Mátyás-templom* Gondnokságának vezetője kiemelt egy jó példát az együttműködésre. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye elindított egy két éves projektet, amelyben kategorizálták azokat a helyszíneket, amelyek turisztikai szempontból számottevők, vagy valamilyen potenciál van bennük. Az egyházmegyének több olyan intézménye van, amelyik a turisztikai piacon is megjeleníthető. Ezen intézmények munkatársai felkutattak 19. századi recepteket és ezek alapján elkészítettek néhány ételt, melyeket egy kiadványban bemutattak. A projekt keretében a fiatalok számára megjelentettek egy képregényt a Mátyás-templomról és elkészítették a Mátyás-templom LEGÓ készletet. Elkészítették emellett az Esztergomi Bazilikát és a Szent István Bazilikát is LEGÓ-ból. Ezeket egymás intézményeiben meg lehet vásárolni. Az együttműködők egyházmegyében gondolkoznak és nem egyes intézményekben mint Mátyás-templom, Esztergomi Bazilika, Szent István Bazilika, Szent Adalbert Központ, Belvárosi Plébániatemplom. Egységes, az egyházmegyére jellemző arculatot alakítottak ki. Jegy- és kuponakciójuk keretében a szálláshelyeken is elérhető kuponfüzettel arra ösztönzik a látogatót, hogy megtekintse az abban szereplő helyszíneket.

3.5. A fenntartható turizmus vizsgálata a budapesti világörökségi helyszíneken

A budapesti világörökségi helyszíneken 2019-ig a mennyiségi turizmus volt jellemző, majd a pandémia idején egy minőségibb turizmus (élménynyújtás, értékközvetítés gazdagítása) időszaka következett el. Több interjúalany is kiemelte azt, hogy a minőségi turizmus az egyetlen módja a fenntartható turizmus biztosításának, vagyis a gazdasági és a társadalmi fejlődés mellett az esetleges veszélyek elhárításának, (környezetvédelmi károk, műemlékek rongálódása, turisztikai infrastruktúra túlterhelése), de legalábbis minimalizálásának. A járványidőszak előtti vendégforgalom fokozatos elérése azonban azt vetíti előre, hogy a

világörökségi helyszíneken is újra visszatér a túlturizmus, ami veszélyeztetheti a fenntarthatóság szempontjait. Ebben a helyzetben szükséges a hatékony látogatómenedzsment eszközök alkalmazása (például a közlekedés optimalizálása, a hatékony bemutatási eszközök alkalmazása), amelyek bevezetésére a megkérdezett budapesti világörökségi helyszínek komoly lépéseket tettek és tesznek. A budapesti világörökségi helyszínekre vonatkozó kezelési terv és a helyszínek közötti együttműködés kialakítása is jelentős mértékben segítené a fenntarthatósági szempontok érvényesítését.

3.5.1. Közlekedési megoldások

A megkérdezett szakemberek a budapesti világörökségi helyszínek (különösen a budai Vár) megközelítésének javítását és egyszerűsítését, a közösségi közlekedés kényelmes és környezetbarát alternatíváinak (pl. akadálymentes feljutást biztosító liftek, mozgólépcsők, elektromos járművek) kialakítását, a helyszínek szorosabb összeköttetését, a látogatások egyenletes elosztását, a biztonságos közlekedés feltételeinek kialakítását és fenntartását, valamint a szélesebb körű tájékoztatást emelték ki feladatként. Kiemelten fontos visszaállítani a budai Vár területén a szervezett turizmus kereteit: optimalizálni a turistabuszok feljutását, fogadását és közlekedését.

A Várkapitányság Nonprofit Zrt. a *polgárváros* tehermentesítése és a látogatók tér- és időbeli koncentrátságának csökkentése érdekében egy jól szervezett, korszerű és hatékony látogatómenedzsment megvalósításán dolgozik. Ennek megteremtése érdekében hangsúlyt helyeznek a gyalogos idegenforgalom szervezésére, információs és tájékoztató pontokat alakítottak ki a Palotanegyed területén. Céljuk az, hogy a budai Vár kényelmesen megközelíthető legyen az itt élőknek és az idelátogatóknak egyaránt. Dolgoznak a közösségi közlekedés kényelmes és környezetbarát alternatíváinak (pl. akadálymentes feljutást biztosító liftek, mozgólépcsők) kialakításán. A városrész legforgalmasabb pontjain a látnivalókat és az elérhető szolgáltatásokat megjelenítő térképekkel segítik a látogatók tájékozódását magyar és angol nyelven. Az építési területeket informatív és edukatív kerítésekkel takarják el. Új padokat, térbútorokat helyeztek ki a sétálóknak kényelme érdekében. A Csikós udvar megújítása során elkészültek a Palota út – Csikós udvar – Hunyadi udvar összekapcsolásával. Ennek célja az volt, hogy a Vár Tabán felőli oldalán található teraszok között akadálymentes gyalogos kapcsolatot létesítsenek. A fejlesztéseknek köszönhetően immár két, több mint 30 fő szállítására alkalmas óriáslifttel lehet feljutni a Palota útról a Csikós udvarra. 2021-ben a Budavári Palotának az Országos Széchényi Könyvtárát magában foglaló épületébe is új lifteket építettek, amelyek a Csikós udvar és a palota közötti kényelmes közlekedést biztosítják. Mindez megteremti annak a lehetőségét, hogy a turistabuszok kevésbé terheljék a városrész közlekedését, de a látogatók mégis akadálymentesen és gyorsan ériék el a főbb látnivalókat.

Az I. kerület polgármestere elmondta, hogy a vendégforgalom legoptimálisabb kezeléséhez a turistabuszok fogadását meg kell oldani. Kialakítottak erre egy koncepciót, ami más világvárosok történelmi városnegyedeiben alkalmazott gyakorlatra épült volna. Egy olyan applikációt vezettek be, amin előre be lehet jelentkezni és előre lehet fizetni. Adott időpontra, adott parkolóhelyre rögzítve érkezhettek volna a buszok. A folyamatos áthaladás,

a rendezett helyszín-megközelítés és -elhagyás biztosítva lett volna. Ez az elképzelés azonban egyelőre meghiúsult. A turistabusz koncepcióval összefüggésben a vezetőknek az az elképzelése, hogy az a busz kapna engedélyt a belépésre, amelyikhez tartozik regisztrált, vizsgázott magyar idegenvezető. Azt ugyanis, hogy a külföldi turistáknak szakképzetlenül, szakmailag nem megalapozott információt adjon át valaki, úgy tudják megelőzni, ha megvédik a magyar idegenvezetőket, akik ismerik a történelmünket, a helyszíneket. Ezzel garantálnák azt, hogy magyar idegenvezető kísérjen minden egyes csoportot.

A vezető azt is kiemelte, hogy miközben a vári menetrendszerinti kisbusz közlekedési rendjének a kialakítása csak részlegesen valósult meg az eredeti tervekhez képest a kerületben a korábbi önkormányzati ciklusokban, az önkormányzat szerződést kötött az elektromos járművek szolgáltatójával. Ezek a járművek már korábban is működtek a budai Várban, de rendszertelenül. Most már megállóhelyeik vannak, az önkormányzattal szerződésben állnak, rendezték helyzetüket, segítve ezzel a turistaforgalmat.

A VI. kerület főépítésze (aki korábban a Várgondnokság igazgatója volt) fontosnak tartja a Duna-partnak a budai Várral való minél szorosabb összeköttetését. Véleménye szerint optimalizálni kellene a gyalogosok és a mozgásukban korlátozott látogatók csoportjainak elosztását. Ehhez szükséges a közlekedési megoldásokat összekapcsolni egységes rendszerré, kiépíteni az elkerülő utakat és olyan pontokat, ahol leszállhatnak a turistacsoportok – tekintettel arra, hogy turistákat szállító nagyobb méretű buszokkal jelenleg nem lehet feljutni a Várba.

A Belváros Önkormányzatának is feladata, hogy a tulajdonában és vagyionkezelésében álló közterületek rendjét megőrizze és azok túlzott terhelését megakadályozza, valamint a közterület-használók és a közterület-használatot ellenőrzők számára egyértelmű szabályokat állapítson meg. A 2018-as önkormányzati rendelet szól az V. kerületi önkormányzat tulajdonában lévő közterületek használatáról és rendjéről, ennek módosítása történt meg 2023 év elején új fogalmak, valamint díjtételek bevezetésével. A helyi rendelet módosításának köszönhetően 2023. január elsejétől immár szabályozni lehet azokat az V. kerületi tulajdonban álló közterületeken működő, azon gazdasági tevékenységet végző szolgáltatókat is, akik nem esnek egyéb szabályozás alá. Ilyenek például a turisztikai szolgáltatásokat végző szolgáltatók (például bérelt eszközökön vagy egyéb járműveken csoportos vezetett túrák szervezői, illetve egyéni közlekedési eszközök bérlését lehetővé tevő szolgáltatók), valamint bizonyos járműmegosztó szolgáltatások, amelyeknek a szolgáltatása hátrányosan érintheti a kerületi lakosság életkörülményeit. A módosítással egy új fogalmat, a közterület-terhelési kompenzációs díjat is bevezetett a kerület. Emellett évek óta élen jár az V. kerület a mikromobilitási eszközökkel – melyeket legfőképpen a turisták vesznek igénybe – történő biztonságos közlekedési feltételek és a rendezett közterületek kialakításában, valamint azok fenntartásában. Ennek érdekében rendeletben szabályozza az önkormányzat, hogy ezekkel hol lehet szabályosan parkolni a közterületi rend fenntartásának érdekében. Az úgynevezett mikromobilitási pontok megjelenítésénél is a világörökségi helyszínhez méltó arculatot alakítottak ki. A rendeletek alapján beszedett díjbevételt a kerület olyan fejlesztésekre használja fel, mely a turisták érdekeit is szolgálja. A Belváros Önkormányzata emellett szükségesnek tartja és szorgalmazza a hiteles,

szakmai és helyi idegenvezetés feltételeinek országos szintű megteremtését, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy a külföldi idegenvezetők által vezetett „free tour”-ok csak kárt okoznak, nem megfelelő információval látják el a turistákat és a díjbevétel sem Magyarországon realizálódik.

A *terézvárosi* önkormányzat is fontosnak tartja a város élhetőségének megtartását. A kerület főépítésze szerint a turizmus valójában magát gyengíti akkor, amikor az egyre növekszik és kiszorítja a lakosságot. A Teréz körút innenső oldalán ez még nem történt meg, azonban a belváros felőli oldalán már megtörténik. A fenntartható egyensúlyt úgy lehet kialakítani, hogy a növekvő turizmust a programhelyszíneken és időszakok szerint is szétosztják. A kerület sokat tesz azért, hogy a gépkocsival való közlekedés csendesebb legyen, kiszoruljon. Ennek érdekében szorgalmazzák az elektromos autók használatát, a közösségi közlekedést. Szerencséje van a kerületnek azért is, mert a budapesti világörökség részét képező Millenniumi Földalatti Vasút részben náluk található, így általa Terézváros több nevezetessége is könnyen megközelíthető.

A *Liget Budapest Projekt* igencsak összetett, így figyelemmel kell lennie a Budapestet felkereső látogatókra és az őket kiszolgáló utaztató szakmai partnerekre is. Ennek talán leginkább kézzelfogható eleme a turistabuszok közlekedésének, megállásának és várakozásának kezelése. A városnéző buszok többnyire érintik a Hősök terét, amely így két-három idősávban minden nap eléri a forgalmi kapacitásának a maximumát. A Városliget Zrt. a Fővárosi Önkormányzat Rendészeti Igazgatóságával közösen, együttműködve a buszos szolgáltatókkal alakította ki a jelenleg is érvényben levő megállási és áramlási protokollt.

3.5.2. Interpretációs eszközök használata

A világörökségi státusz önmagában igen korlátozott vonzasképességet jelent. A potenciális látogatók többségének a megnevezések nem mondanak sokat, a fotók, videók már közelebb viszik a vendégeket az értékek megismeréséhez. *A budapesti világörökségi helyszíneken vannak már előremutató megoldások, amelyek 5-10 év múlva is érdekes és vonzó formában lesznek képesek bemutatni az örökségi tartalmakat (pl. vezetett látogatások, interaktív bemutatói eszközök, programszervezés, kínálati csomagok összeállítása).* Ezen kívül minden örökségi helyszínen szükség lenne történetek definiálására és értő bemutatására. Ezek nélkül a korlátozott hatás fennmarad, és marad a látvány tartalom nélküli fogyasztása. Ez is eredmény, de sokkal többet is ki lehetne hozni az értékekből. A látogatóközpontok mint a történetmesélés helyszínei segíthetnek az értékek laikusok számára történő bemutatásban. Jó példa lehet erre a Liget Budapest Látogatóközpont, amely a „storytelling” eszközével bemutatja a 100 évvel ezelőtti főváros értékeit.

A *budai Vár* mind a belföldi, mind a külföldi látogatók kiemelt és kedvelt úti célja. A magyar főváros egyre népszerűbb az utazók körében, ugyanakkor a Várkapitányság Nonprofit Zrt. a fejlesztések során – a Várban élők igényeire is figyelemmel – azon dolgozik, hogy a városrészt mentesítsék a tömeges turizmus okozta hátrányoktól. Az idelátogatókat magas színvonalú programokkal fogadják, és a Budavári Palotanegyed komplex területfejlesztése lehetőséget is ad a jelenlegi kulturális programkínálat

színesítésére. Azáltal, hogy a Dísz tértől délre található történelmi városrész újra életre kel, és bővül a Várban elérhető élmények köre, a kiemelt helyszíneken – mint a Mátyás-templom és a Halászbástya – csökken a turisták koncentráltsága, ezzel pedig megvalósul a látogatók egyenletesebb eloszlása. A polgárváros tehermentesítése és a látogatók tér- és időbeli koncentrációjának csökkentése érdekében egy jól szervezett, korszerű és hatékony látogatómenedzsment megvalósításán dolgoznak – emelte ki a vezérigazgató-helyettes.

A Várkapitányság Nonprofit Zrt. által megvalósított fejlesztésekkel a helyreállított történelmi és szakrális terek mellett, időszakos kiállítások, művészeti galériák, kávézók, ajándék- és könyvesboltok, családközpont és oktatási helyiségek várják majd a látogatókat a megújuló Budavári Palotában. A palota újjászületésének terveit, 3D makettek segítségével a Hunyadi udvarban kialakított új látogatóközpontban mutatják be, amely információs pont és ajándékbolt is egyben, de a látogatók itt jegyet is válthatnak a Budavári Palotanegyed programjaira, kiállításaira. Ezen kívül több helyen információs pontokat alakítottak ki, ahol az érdeklődők információt kaphatnak a terület programjairól, választ kaphatnak a kérdéseikre. A zöldkörnyezet megújítása mellett a tisztaságot is fontosnak tartják, ezért szelektív hulladékgyűjtőkre cserélték a korábbi szemetéseket. A Honvéd Főparancsnokság kupolájában kilátó nyílik majd. Az épületben a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum lel otthonra. Ezen kívül az I. kerület polgármestere kezdeményezte azt, hogy a korábban 18.00-kor bezáró vendéglátóhelyek a nyári időszakban 20.00-ig nyitva lehessenek.

A *Mátyás-templom* Gondnokságának vezetője kiemelte, hogy 2013-ban elvégzett felújítási munkák idején készült el a jegyiroda a templommal szemben. Korábban a templom kapujában „tolongtak” az egyéni látogatók és a csoportok. Az önálló jegyiroda kialakítása rendezte ezt a helyzetet. Hagyományos (statikus) interpretációs eszközök a templomban az irányadó zászlók, amik jelzik a találkozási pontokat és iránymutatásként is szolgálnak a látogatóknak. Ezen kívül a hagyományos táblák információkat tartalmaznak a jegyvételi lehetőségekről. Vannak külön a gyermekeknek és vannak a felnőtteknek szóló információs táblák a fontosabb látnivalóknál, ezek méretükben, megjelenésükben és tartalmukban is igazodnak az egyes korosztályokhoz. A látogatók bevonásával megvalósuló ún. dinamikus (aktív) interpretációs eszköz és szolgáltatás az idegenvezetés és a múzeumpedagógiai szolgáltatás. Emellett elkezdték felépíteni az audioguide rendszert, és ehhez a Sagrada Familia-ban alkalmazott megoldást vették alapul. Eszerint amikor a látogató jegyet vásárol, automatikusan kap egy vezetőalkalmazást a mobiltelefonjára, ami több nyelven képes végigvezetni a látogatót a legfontosabb látnivalókon. A Mátyás-templomban a tervek szerint 2024-től fog működni ez a rendszer. A pandémia óta a templom honlapját is elkezdték fejleszteni, ezzel szeretnék az értékesítésre, a promócióra nagyobb hangsúlyt helyezni. A túlturizmus időszakában nem volt szükség a honlap fejlesztésére. Most azonban, amikor nehézkes a turistabuszoknak feljutni a budai Várba és nem érkeznek szervezett csoportok, más megoldásokban kell gondolkodni (például promóciós cikkek megjelenítése, hívogató programok szervezése). Ezek a következő évek feladatai lesznek – mondta a szakember.

Az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságának az a feladata, hogy minden nem politikai céllal érkező látogatót az *Országházba* bevezesse. Az igazgatósághoz tartozik az Országgyűlési Könyvtár, ami egy nyitott, nem kölcsönző, jogi-

politológiai szakkönyvtár. Hozzájuk tartozik továbbá az Országgyűlési Múzeum, ami digitális képgyűjteményt gondoz, Országház építészettörténeti kutatást végez, oktatófilmeket készít, diákprogramokat szervez, négy állandó kiállítást üzemeltet és tervezi az ötödiket, ami a Nemzeti Összetartozás Emlékhelyéhez kapcsolódik. Ez hasonló tematikájú kiállítás lesz, mint a Trianon témájú kiállítás, ami a jelenlegi Agrárminisztérium oldalába van tervezve. Ezen kívül van egy Tisza István című kihelyezett kiállításuk Debrecenben. Az igazgatóság látja el a turisztikai tevékenységet is az épületben.

A www.parlament.hu az Országgyűlés honlapja. Ezen belül el kell különíteni a törvénykezési részt és van egy Országház menüpont. Az igazgatóság az Országház menüpont alá gyűjt minden kulturális intézményükkel kapcsolatos információt. Ezen kívül vannak virtuális túrák szintén ezen a honlapon.

A céljuk, hogy minél kevesebb látogatónak kelljen személyesen megvennie a belépőjegyet. A 8 órás nyitva tartás alatt általában 1700-3000 látogató fordul meg a Parlament látogatóközpontjában. Ha naponta 1700 látogató szeretné személyesen megvenni a jegyét, akkor az kezelhetetlen helyzetet eredményezne. Ezért az a céljuk, hogy minél többen online vásárolják meg a belépőjegyüket. A parlament.hu oldalon található egy közvetlen link és van egy online szolgáltatójuk, aki a jegyárúsítást végzi. Ez egy szerződött partner, akinél a látogató ki tudja választani a látogatás időpontját és azt, hogy milyen nyelvű audioguide eszközt szeretne igénybe venni. Ez a legfontosabb látogatómenedzsment eszközük. Ezen kívül biztosítanak egy online felületet, ahol az utazási irodák akár egy évre előre helyet foglalhatnak és elküldhetik a csoportok látogatási igényét. Az összes látogatás 30-40%-a így zajlik. Ezen kívül évente 60 ezer tanuló látogatja az Országházat. A kiránduláson részt vevő pedagógusok szintén a honlapon az adott közintézmény OM számával (iskolai azonosító szám) bejelentkezhetnek és leadhatják a látogatási igényüket. Az online felület felé terelik tehát a jelentkezéseket. A jegypénztáruk pedig eladja azt a néhány jegyet, ami még eladható.

A pandémia alatt határon túli magyar iskoláknak tartottak online történelemórákat. Zoom-on keresztül ajánlották ezt a lehetőséget, a munkatársak napi szinten tartottak történelemórákat az iskoláknak. Ez volt a parlament.hu oldal Országház menüpontjának leglátogatottabb menüpontja, főleg angol nyelven.

Az Országházban rendszeresek a diákprogramok is. Ezen kívül június 4-én a Nemzeti Összetartozás Napján minden történelmi személyiségről 30 perces bemutatót tartanak a diákoknak a Nemzeti Összetartozás terén. 2022-ben 250 diáknak tartottak kihelyezett történelemórát a tér hat helyszínén. Fontos az is, hogy az Országházat lássa mindenki, aki az államigazgatásban szeretne dolgozni, és aki katonai képzésben részesül. A szervezők ezekre a látogatásokra rendszerint meghívják egy-egy képviselőt, aki a saját szemszögéből elmondja, hogyan zajlik a munka az Országházban.

A Kossuth tér, amely egy kiemelt nemzeti emlékhely, rendszeres résztvevője a Nemzeti Emlékhelyek Napjának. Ilyenkor vezetett túrákat, térsétákat tartanak a két Kossuth téri emlékhelyen. A Kulturális Örökség Napján is nyitva van az Országház. Ilyenkor idegenvezetővel történik a látogatás, illetve tematikus túrákat indítanak a házban.

A nyári hónapokban Tér-Zene néven szabadtéri koncertsorozatot tartanak a Kossuth téren. Mindig igyekeznek olyan szórakoztatási lehetőséget nyújtani, ami méltó a térhez és az épülethez. Ezért nincsenek itt diszkók, nyári vásárok, csupán visszafogott külsőséggel megrendezett események. A rendezvényeknek meghirdetésénél már nem használnak nyomtatott kiadványokat, szórólapokat, részben környezetvédelmi szempontokból, részben pedig azért, mert a mai digitális világban egy QR kód kifejezőbb lehet, mint a nyomtatott marketingeszközök.

Az Országgyűlés Hivatalának folyamatosan feladata az audioguide-dal történő vezetések tervezése és azok nyelvi bővítése. 25 nyelvre már elkészültek az ismertető, 24 nyelven tudják jelenleg használni a rendszert. Amennyiben változtatás történik az ismertető szövegében, mind a 24 nyelven el kell végezni a változtatást, ami egy hosszadalmas, időigényes munka. Jelenleg van egy állandó látogatási útvonal, azonban alkalmanként bizonyos csoportoknak meg tudnak mutatni az állandó helyszínektől eltérő helyszíneket, ezek viszont még nem jelennek meg az audioguide ismertetőkből. Azt is szükséges tehát megtervezni, hogy ezek a típusú vezetések hány nyelven, mikor és hogyan valósuljanak meg. A belső struktúrájukban azt kell erősíteni, hogy minden nap, naponta többször is legyen élőszavas vezetés magyarul a különböző korosztályoknak, illetve legalább angol nyelven mindig legyen élőszavas idegenvezetés. A kiemelt látogatócsoportok nagy része a Külgazdasági és Külügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Gazdaságfejlesztési Minisztérium meghívására érkezik az Országházba. Ezeket a delegációkat nem tudják mindig audioguide-vezetéssel kiszolgálni, ebben az esetben szükség van a személyes vezetésre.

A *Pesti Vigadó* befogadó összművészeti központ, amelynek megfogalmazott céljai között ott van a rendezvényekhez nyújtott szolgáltatások bővítése is. Az épület iránti érdeklődést több nyelven is induló épülettörténeti sétáikon, az angol nyelvű épülettörténeti sétáikon, valamint a három nyelven biztosított belső intranetes hálózaton keresztül igyekeznek kiszolgálni. A *Pesti Vigadó - Idővonal* című állandó épülettörténeti kiállításához kapcsolódó érintőképernyős kiosk az ismeretanyag átadását ellenőrzi játékos formában. Az épület és programjai iránti érdeklődést a *Vigadó Pont* hivatott kezelni, ezen a helyen a munkatársak széleskörű tájékoztatást nyújtanak. Turisztikai szempontból kiemelt jelentőségű eseményük az évente megrendezésre kerülő *Nyitott Ház*, amely olyan családi esemény, ahol a családok különböző generációba tartozó tagjai részt vehetnek a számukra érdekes magas minőségű kulturális, művészeti programokon. A jelentős külföldi turistát is vonzó *Nyitott Ház* alkalmas arra, hogy rövid időn belül jelentős számú külföldi és hazai turistával ismertessék meg a magyar művészeti-kulturális élet alkotásait és ösztönözzék őket azok kipróbálására.

A *VI. kerületi* önkormányzat kezdeményezésére „élménytúrákat” szeretnének elindítani az *Andrássy úton* a különleges helyszínek, a paloták és a nagypolgári lakásként használt épületek megtekintésével. Mindezt akár konfliktussal is. A *Budapest Kártya* is hatékony eszköz lehet, ám a helyszínek egy része jelenleg nem látogatható (pl. *Iparművészeti Múzeum*). A *Hop on, hop off* cégek részben versenyeznek a *Budapest Kártyával*, hiszen hasonló kínálati csomagokat állítanak össze, azaz részben kiváltják a *Budapest városkártyát* – emelte ki a főépítész.

A *Liget Budapest Projekt* elemeként a Liget Budapest Látogatóközpont közvetve támogatja a budapesti világörökségi tartalom átadását, hiszen bemutatja a 100 évvel ezelőtti főváros értékeit, azokat is, amelyek már nem léteznek. Hasonló elveken alapuló látogatómenedzsment eszköz tudná igazán értő módon bemutatni a világörökségnek választott helyi értékeket. A Városliget Zrt. az alábbi további menedzsment megoldásokat alkalmazza: vezetett házsétákat szervez, melyek során szakavatott vezetők segítségével ismerhetik meg a vendégek a Millennium Házát, a Magyar Zene Házát, valamint a Néprajzi Múzeumot. A buszos ligetnéző bejárások során e-buszokkal járnak be a Liget Budapest elkészült elemeit a vendégek, miközben szakavatott vezető ismerteti meg őket a fejlesztés részleteivel. A projekt keretében több mint 52 digitális információs kijelzőt üzemeltetnek a Liget Budapest kül-, és belterületein, ezeken keresztül az aktuális programokról és rendezvényekről tájékoztatják a vendégeket. A ligethasználó közönség számára hozták létre a Liget+-t, amelyen folyamatosan tájékoztatják a tagokat a Városligetben történő eseményekről, illetve ezzel az alkalmazással segítik a Városligetben kínált szolgáltatások és programok igénybevételét (pl. sportpályák). A rendezvényekre érkező vendégek kedvezményesen használhatják a Múzeum Mélygarázst. A Városliget Zrt. saját programokat is szervez (pl. Tánc a parkban programsorozat).

3.5.3. A lakosság életminősége

A várbeli építkezésekkel kapcsolatban az *I. kerület* polgármestere nem vonja kétségbe a jó szándékot, azonban úgy látja, hogy ezek nem egy valós társadalmi vagy turisztikai igényt szolgálnak ki, emellett nem a műemléki helyreállítás a céljuk: „sokkal inkább egy látványos díszlet” megépítése. A polgármester kifejezett problémaként tekint a kormányzati funkcióknak a budai Vár területére történő betelepítésére. Véleménye szerint a Palotanegyedben épülő kormányzati negyed nem a turizmus érdekeit szolgálja. A hivatali funkciót nem látja összeegyeztethetőnek a lakosság és a turisták érdekeivel. A turistáknak az a vonzó hely, amit az itt lakók is élveznek. A kormányzati negyed azonban a polgármester szerint nem szolgálja az itt lakókat és attól tart, hogy a budai Vár „skanzenné” válik majd, így a turisták számára már nem lesz izgalmas: „Ezen a területen jelenleg körülbelül 2,5 ezer – 3 ezer ember él, ezen kívül évente 7-8 millió turista érkezik ide, s a leendő kormányzati negyedben körülbelül 2-3 ezer hivatalnok dolgozik majd. A budai Vár területére három ponton lehet lifttel bejönni. Ennyi ember 7.30 és 9.00 között nem fog tudni feljutni a várba. Ezen kívül nem csak az az érdekes, hogy a várfalon belül mi történik. Azok az emberek ugyanis, akik a várfalon belüli területre érkeznek minden nap, keresztül kell, hogy menjenek a kerület más helyszínein is, amik túlterhelik ezeket a területeket. Ennek a kompenzációja azonban nem történik meg, s ez a helyzet ebben a formában nem fenntartható”. A vezető problémának látja azt, hogy mivel a budai Vár gyomrában van egy védett pincerendszer, amiben egy középkori mikve (rituális zsidó fürdő) és eredeti tiszta karsztvíz is megtalálható, a várbeli építkezések ezeket a területeket is érintik olyanformán, hogy a várhegy belsejében mélygarázsokat alakítanak ki. A polgármester véleménye szerint ezek a beavatkozások negatívan befolyásolják a védett karszt pincerendszer ökológiai egyensúlyát.

A fenntarthatóság kérdéskörével kapcsolatban kiemelte még a vezető, hogy a budai Vár területére (és a budapesti világörökségi helyszínekre) vonatkozóan nem készült el a kezelési terv.

Ez a terv tenné lehetővé azt, hogy a fenti és emellett még a további fenntarthatósági kérdésköröket – a turizmus mellett ilyen a városfejlesztés, a városgazdálkodás és az ingatlangazdálkodás, a szociális ügyek és a környezetvédelem – megvizsgálják. A polgármester úgy látja, hogy világörökség kezelési terv nélkül nehéz lépéseket tenni.

A *Mátyás-templom* Gondnokságának vezetője hangsúlyozta, hogy törekednek a lakosság és a turisták igényei közötti egyensúly megteremtésére, ám ezt nem mindig sikerül elérniük. A templomban reggel 7.00-kor kezdődik a szentmise, 9.00-tól pedig már a turisztikai célú látogatók számára nyitott a templom. 17.00 óra után újra szentmise, illetve más liturgikus események következnek. A szakrális események és a turizmushoz kapcsolódó események tehát egymástól elválasztódnak. A két tevékenység szervezeti szempontból elkülönül egymástól: a Mátyás-templom Plébániája a hitéletet, a templom gondnoksága pedig a turizmust szervezi, a munkatársakkal foglalkozik, az épület karbantartását, fejlesztését végzi. Az emberek gondolkodásában azonban sokszor nincsen elválasztva ez a két tevékenység. Vannak hívők, akiket az áhítatukban máig zavar az, hogy az Isten házába beengedik a „csordát” és a „gyöngyöket a disznók elé lökik”, „miért van pénzforgalom a templomban”, „miért árulnak keresztény szimbólummal ellátott tárgyakat”. A lakosság és a turisták igényeinek összehangolását jobb kommunikációval lehet elősegíteni. A vezetőség kapcsolatot tart a képviselőtestülettel is eme kettősség kezelése érdekében.

A Mátyás-templom vezetése a pandémia időszakában arra törekedett, hogy megtartsa a munkatársakat. Az a döntés született ebben az időszakban, hogy a munkatársak 50%-os bérben részesülnek 50%-os munkáért. A vezetőség annak érdekében hozta meg ezt a döntést, hogy a pandémiát követően ne kelljen a nulláról újra felépíteni a humán erőforrást. A munkatársak többsége vállalta ezeket a feltételeket, azonban nagyon megviselte őket ez az időszak. Jelenleg 40 fő dolgozik a Mátyás-templomban: ők pénztárosok, teremőrök, jegyszedők, boltosok. Van egy gondnoksági iroda, ahol egy művészettörténész és egy kulturális munkatárs dolgozik.

A *Belváros Önkormányzata* is kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a lakosság életminősége javuljon az egyre növekvő vendégforgalom mellett is. Ennek következtében és a turisztikai kínálat magas minőségének fenntartása érdekében került sor számos szabályozási elem bevezetésére, amely a vendégfogadás feltételeit rögzíti. A fenntartható turizmus akkor biztosítható, ha a turisztikai szektoron túl a teljes kerület élhetősége megmarad és folyamatosan javul. A helyi gazdaság egyik alapját a turizmusból profitáló vállalkozások jelentik. Ezekre a közberuházások pozitív hatással vannak, mind anyagi téren, mind pedig a vendégforgalom tekintetében.

Az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságán 60 fő dolgozik, beleértve a kiszolgáló személyzetet és az idegenvezetőket. A munkatársak körében jellemző a magas fluktuáció, ugyanis nagy kihívást jelent az *Országház* turizmusát ellátni: minden nap 7.30-tól 19.00-ig vagy 19.30-ig szolgálatnak az év minden napján, kivéve a karácsonyt, az újévet és bizonyos napokat, amikor objektív okokból nincsen látogatás. Ezt az intenzív tevékenységet ellensúlyozandó, a hivatal igyekszik vonzóvá tenni a munkahelyet a munkatársaknak. Az is céljuk, hogy a dolgozóikat oktassák, képezzék, a lehető legtöbb

ismerettel ellássák őket, és ezzel gazdagítsák magyarságtudatukat, viselkedés és protokoll ismereteiket. Munka mellett egy fél éves képzésen mindenki részt vesz. A tananyag fejlesztése érdekében folyamatosan keresik a kapcsolatot a szakmai szervezetekkel és intézményekkel. Ezen kívül folyamatosan diák munkaerővel bővítik a csapatot. Szezonálisan ugyanis nem tarthatnak annyi munkaerőt, mint amennyi ideális lenne.

A *Liget Budapest Projektben* megvalósult létesítmények kiváló környezetvédelmi minősítést szereztek a BREEAM-nél (Building Research Establishment's Environmental Assessment Methodology, az egyik legfontosabb nemzetközi minősítési rendszer), mely az építkezések során figyelembe vett és betartott fenntarthatósági szempontok érvényesítését díjazta. Úgy alakították ki az épületeket, hogy mindig csak annyi energiát használnak fel, amennyi az éppen bent tartózkodó látogatók kiszolgálásához szükséges. Mindemellett a Magyar Zene Házát és a Néprajzi Múzeumot is geotermikus hőszivattyús fűtési rendszerrel szerelték fel. A projekt megvalósítását megelőzően Liget szintű akadálymentesítési koncepció készült, amely garantálja, hogy valamennyi új városligeti fejlesztés a modern sztenderdek szerint mindenki számára egyenlően, könnyen hozzáférhető legyen. Több mint 200 szakmai partner számára mutatták be a Liget Budapest Projekt elemeit és megoldásait, ezzel is segítve a piaci versenyképességüket.

3.5.4. A „túlturizmus” és a „turizmus nélküliség” kezelése a budapesti világörökségi helyszíneken

A túlturizmus azt jelenti, hogy nagyobb az érdeklődés, mint amekkora a kapacitás. *Ez a jelenség számos nemzetközileg vonzó turisztikai célterületet érint, így Budapest esetében is megjelenik néhány következménye (például a vonzerők, az infrastruktúra túlzott terhelése, az épített környezet állapotromlása, a lakosság életminőségének romlása stb.).* Az I., az V. és a VI. kerület önkormányzata a lakossági igények kielégítésével és a turisztikai szolgáltatások szabályozott mederbe terelésével igyekszik a túlturizmusból eredő negatív hatásokat csökkenteni, amelyek a világjárvány következtében mérséklődtek. *A túlturizmust a megkérdozett menedzsment szervezetek a látogatókapacitások egyenletesebb elosztásával (földrajzi és időbeli kiterjesztésével, „okos” megoldások alkalmazásával, a programok összehangolásával) kezelik.*

Az *Országgházban* a túlturizmust úgy kezelik, hogy lehetőség szerint bővítik a nyitva tartást. Az elmúlt 20-30 évben a nyári időszak alatt, tehát április 1-től november 1-ig 8.00-tól 18.00-ig fogadott látogatókat a Parlament.

A *Pesti Vigadó* nem csak turisztikai helyszín, hanem kulturális, művészeti helyszín és zártkörű programok állandó otthona is. Emiatt minden időben egyeztetni szükséges a különböző programok egymás mellett működését, megvizsgálni mi, mikor és hogyan valósítható meg.

A *Liget Budapest Projekt* kapacitás- és szolgáltatástervezése során kiemelt figyelmet fordítottak arra, hogy a Városligetet felkeresők minden esetben a lehető legnagyobb élményben részesüljenek. A parknak a folyamatos, napi szintű, illetve hullámokban megjelenő csúcsidőszaki terhelést is ki kell tudnia szolgálni. Az okos információs- és parkmenedzsment a terhelésnek megfelelő módon tud reagálni az aktuális igényekre. A

pandémiát követően a Hősök terén jelenik meg időszakosan a csúcskapacitás közeli terhelés, amely főként a busszal érkező csoportos látogatók miatt jelentkezik kora délelőtti és dél körüli hullámok formájában. A turistabuszok parkolásával kapcsolatban döntő pozícióban a XIII. és a XIV. kerületi önkormányzatok vannak a buszok hosszabb távú parkoltatására vonatkozóan, hiszen a Városliget területén nincs lehetőség buszok számára várakozási helyszínt kialakítani. Az Olof Palme sétányon és a Városliget körúton ezért rövid távú tartózkodást lehetővé tevő le- és felszálló pontokat alakítottak ki, illetve a Zuglói Önkormányzattal egyeztetve buszparkolókat festettek fel. A Liget Budapest Projekt első jelentős elemének átadása (2019 vége) a világjárványt közvetlenül megelőzve történt, a Magyar Zene Háza, a Néprajzi Múzeum és a Múzeum Mélygarázs viszont már a pandémiát követően nyitotta meg a kapuit.

A COVID-19 világjárvány egyes időszakokban „turizmus nélkülséget” jelentett a teljes főváros számára. *A pandémia során a lezárások miatt a turisztikai forgalom azonnali visszaeséssel reagált a kialakult helyzetre, a turisztikai kereslet jelentősen visszaesett.* A pandémiával és a turizmussal kapcsolatos intézkedések jelentős része kormányzati döntéshozattal történt, az önkormányzatok követték a felettes jogalkotói szándékot, lehetőségeik ebben a tekintetben mérsékeltek tekinthetők. *Az önkormányzatok többek között a helységi díjak elengedésével, a teraszdíjak csökkentésével nyújtottak segítséget a vállalkozásoknak. A vonzerőket kezelő szervezetek igyekeztek olyan munkákat elvégezni ebben az időszakban, amelyekre a normál látogatási időszakban kevesebb lehetőség nyílik (például a munkatársak át- és továbbképzése; az épületek karbantartása, felújítása; a közterek fejlesztése; környezetrendezés; tartalomfejlesztés; kutatómunka; szakmai együttműködések kialakítása; önkéntes munka).*

A világjárvány hatására a budai Várban is elmaradtak a magyar épített örökséget felfedező látogatók. A turizmus leállt, az intézményeiket (elsősorban a Várkert Bazárt) kénytelenek voltak ideiglenesen bezárni, programjaikat az online térbe költöztetni – emlékezett vissza a Várkapitányság Nonprofit Zrt. vezérigazgató-helyettese. A munka azonban nem állt le, a járványvédelmi szabályozások betartása mellett, folytatták a Nemzeti Hauszmann Program megvalósítását, a munkálatokkal terveiknek megfelelő ütemben haladtak. Munkatársaik ezen hónapokban is dolgoztak azon, hogy a visszatérő látogatóknak ismét élményben legyen részük a világörökségi helyszíneken. A Nemzeti Hauszmann Programot megvalósító Várkapitányság több tucat munkatársa jelentkezett önkéntesnek, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt segítse az I. kerület idősebb lakóit bolti és gyógyszertári bevásárlásban, kutyasétáltatásban, kisállatok élelmiszereinek beszerzésében.

„A járványidőszak nemcsak a számadatok szempontjából jelentett visszaesést, de az üresség érzet miatt is sokkoló volt.” – emlékezett vissza az I. kerület polgármestere. Ebben az időszakban az önkormányzat próbált segíteni azoknak a vállalkozásoknak, amelyeknek a tevékenysége a turizmusra épült (kereskedelmi szálláshelyeknek, vendéglátóhelyeknek). A helységi díj elengedésével, a teraszdíjak csökkentésével nyújtottak segítséget, hogy ne menjenek tönkre a vállalkozások. Voltak olyan vállalkozások, amelyek kénytelenek voltak bezárni, ennek ellenére azonban a polgármester úgy látja, hogy a vári vendéglátóhelyek és a kereskedelmi szálláshelyek többsége megmaradt, túlélte a járványidőszakot és most kezd újra felfelé ívelni a tevékenységük.

A *Mátyás-templomban* is megszűnt a turisztikai tevékenység a világjárvány időszakában. Valójában annak örültek, hogy megőrizhették a munkatársakat, akiknek a mentális egészségére is oda kellett figyelni ebben az időszakban. A templom vezetése ekkor 50%-kal csökkentette a béreket annak érdekében, hogy meg tudják menteni a munkahelyeket. A biztonsági szolgálatot le kellett építeni, de az itt dolgozó munkatársakat át tudták képezni. Emellett az idegenvezetőket is más munkakörökbe kellett átcsoportosítani. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye szintén támogatta a munkatársak megtartását. Az egyházmegye a működés tekintetében független intézmény, ez azonban azzal jár együtt, hogy nincsen egyházi és állami támogatása sem. Sokáig a Mátyás-templom volt az egyházmegyének az az intézménye, amelynek a bevételét az egyházmegye olyan területeken tudta felhasználni, amik nem tudnak bevételt termelni, tehát oktatási, egészségügyi, kulturális, szociális területen. A járványidőszak előtt a Mátyás-templom által termelt bevételekből ezeket a tevékenységeket meg tudták finanszírozni, azonban ez a forrás a pandémia idején megszűnt. A templom előrelátó vezetése a világjárvány előtti időszakban elkezdett felhalmozni némi összeget arra az esetre, ha valami probléma történne. A Mátyás-templom Gondnokságának vezetője úgy látja, hogy pár éven belül újra prosperáló lehet a tevékenységük. A hívők szempontjából előnyös volt a kivetítő rendszer a járványidőszakban, ami a hitélet folytonosságát biztosította.

A járványidőszakban az *V. kerületi önkormányzat* kiemelt figyelmet fordított a vendéglátóhelyek szezonális kitelepülési lehetőségeinek fenntartására, amely a vállalkozások bevételeinek a megtartását segítette.

A *Parlamentben* 2022 volt az első olyan év, amikor már januártól folyamatosan nyitva voltak – várták a turizmus újraéledését –, azonban látták azt, hogy még nincs akkora igény, hogy nyitva legyenek, ezért csak 16.00-ig volt látogatás. A kereslet élénkülését augusztustól érzékelték: ekkor már a januári forgalomnak a többszöröse érkezett 2019-hez és az előző évekhez képest. Visszatért a látogatókedv, megszűntek a járványügyi intézkedések a világban. 2023-ban is ezt tapasztalják, ezért már újranyitottak a kapacitásuk függvényében. Azt az időszakot, amikor kevés külföldi turista érkezett, úgy pótolták, hogy a munkatársakat képezték és elkészítették az audioguide eszközökre alkalmazható szövegeket. Ekkor hozták létre a virtuális tartalmaikat is. Az Országgyűlés Hivatala honlapján az Országház virtuális túra menüpontja alatt megtekinthető az épület több helyisége (pl. a Munkácsy terem, a házelnök dolgozó szobája, a tető, a Kossuth tér). Ebben az időszakban megszólítottak új piacokat, további oktatási intézményeket. Felvették a kapcsolatot diákszövetségekkel (Magyar Cserkészszövetség, Rákóczi Szövetség), amelyeket addig nem tudtak ilyen számban behozni az épületbe, mert a turistákat is ki kellett szolgálni. 2020 második felében és 2021 egészében minden érdeklődőt beinvitáltak az épületbe. Abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy megtarthatták minden munkatársukat alapfizetésen. Az állandó szerződöttjeik közül azokat is megtartották, akiknek ez volt az elsődleges kereseti lehetőségük.

A *Pesti Vigadóban* a rendezvények megtartásának tilalma alatt az egészségügyi helyzetre való tekintettel az épület zárva tartott. Az éppen aktuális törvényi rendelkezéseknek megfelelően történt a nyitva tartása és a munkavállalók épületen belüli munkavégzése. A

nyitás után az egészségügyi szabályok betartásával valósulhatott meg a programok megtartása és az épület látogathatósága.

A VI. kerületben a járványhelyzet előtti időszakban már igyekeztek kiszorítani a romkocsmákat. A kerület stratégiai céljai közé tartozik továbbá a közterek fejlesztése. Az ún. stratégiai urbanizmus eszközeivel szeretnék visszafoglalni az utcát nem csak a turisták, hanem a lakók számára is. Ennek érdekében az előző vezetés megújította a Hunyadi teret, és állami segítséggel felújították a Zeneakadémia előtti teret. Fővárosi támogatással újították fel a Nyugati teret és a Jókai teret. Elindítottak egy intenzív utcazöldítési, utcafásítási programot is, aminek része volt az Andrássy út is. A kisebb utcákban forgalomcsillapító zónákat létesítenek. A terek újjáalakítása a fásítástól kezdve a vandálbiztosabb berendezések kialakításáig, a felügyelhetőségig sok mindent magába foglal. A járványidőszak tanúsága volt az is, hogy azok a turisztikai vállalkozások maradtak meg elsősorban, amelyek nem csak a külföldi turistákra és nem csak a turizmusra építettek, hanem a lakosságot is bevonták. Több kulturális intézmény – így az Eötvös10 Művelődési Ház – streaming rendszerben közvetített előadásokat. Mindenki megtanult otthonról is bekapcsolódni különböző szoftvereken keresztül az egymással való kommunikációba. A pandémia időszakában az önkormányzat próbált segíteni a vállalkozásoknak, azonban ettől függetlenül itt is voltak lezárások. A szállodák nagy része megmaradt, azonban nem mindegyik ugyanazzal a tulajdonosi körrel élte túl a járványidőszakot.

A járványidőszakban a *Városliget* megújult zöldfelületei töltötték be kiemelten fontos szerepet, hiszen a környék lakossága számára ezek a területek jelentettek kikapcsolódási lehetőséget.

3.6. A budapesti világörökségi helyszínek nemzetstratégiai jelentősége

A korábbi alfejezetekben rámutattunk arra, hogy a turizmus hozzájárulhat az örökségek értékének tudatosításához, a közös értékek megbecsüléséhez. Ezért az örökségek sokban hozzájárulhatnak az identitástudat növekedéséhez vagy akár a nemzeti imázs kialakításához.¹³⁹

3.6.1. A budapesti világörökségi helyszínek szerepe a magyarságkép formálásában

A budapesti világörökségi helyszínek története teljes mértékben összefonódik a Kárpát-medence és Magyarország történelmével. *A világörökségi helyszínek méltó megjelenítése a magyar identitás alapeleme, ami jelentős mértékben befolyásolja mind a belföldi, mind a külföldi turisták magyarságképét.* A mai főváros legkorábbi városrészein helyezkednek el a világörökségi értékeink. *A budai Vár, a Belváros és Lipótváros és a Terézváros is számos történelmi eseménynek voltak tanúi, ezért a magyarságkép kialakulásában fontos szerepet töltenek be.* Ebben a szellemben az érintett önkormányzatok és vonzerő tulajdonosok elkötelezettek a világörökségi terület megóvásában, hosszútávú fenntartásában, az építészeti és a kulturális örökségéhez, valamint a helyi identitás megőrzéséhez méltó fejlesztésben.

---

¹³⁹ Puczko László – Rátz Tamara (2011): Az attrakciótól az élményig - A látogatómenedzsment módszerei. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest; Tózsér Anett (2020): A magyar turizmus Kárpát-medence szintű kiterjesztésének lehetőségei. Turizmus Bulletin, 20(4), 46–52.

A Nemzeti Hauszmann Program célja, hogy a *budai Vár* egy olyan hely legyen a főváros közepén, amelynek „hívása” van, ahol mindenki újra otthon érezheti magát. A magyarságnak a budai Vár mindig jóval többet jelentett épületek, falak és bástyák összességénél. A Vár az elmúlt évszázadokban a magyar állami élet, a magyar kultúra és a magyar szabadság bástyája volt, mindazoké az értékeké, amelyek máig meghatározzák nemzeti identitásunkat.

A Mátyás-templom Gondnokságának vezetője úgy látja, hogy a 30-40 év alatti korosztályt nehezebben tudják megszólítani. Sokat gondolkoztak azon, hogyan lehetne elérni ezt a célcsoportot, s így jutottak el a Mátyás-templomot ábrázoló legóig és a képregényig. Míg a legó a fiatal felnőtt korosztályt szólítja meg, a képregény a 14-16 éves korosztálynak szól. Ez utóbbi esetében olyan szemléletet igyekeznek átadni, ami a magyar történelmet, a magyarságot és az Istenhez való kapcsolódást is megjeleníti. Olyan történeteket dolgoztak fel, amelyek a fiataloknak is izgalmasok: időutazásra hívják őket, miközben bemutatják a templomhoz kapcsolódó történelmi személyiségeket. Berg Juditnak az általános és a középiskolásokat megszólító történelmi könyvei szintén szemléletformálóak. A Mátyás-templomban a klasszikus vallásos ábrázolások mellett sok történelmi ábrázolás is megtalálható. Az ezekhez kapcsolódó történetekkel és legendákkal szintén közelebb tudják hozni a templom történetét a fiatalabb korosztályhoz.

Az *Országházra* a magyar lakosság nem világörökségi helyszíneként, hanem a magyar törvényhozás helyszíneként tekint elsősorban. A magyar lakosság magyarságképét úgy tudják formálni, hogy bemutatják az épületet mint a magyar ipar remekét. A hivatal vezetése büszke arra, hogy a Parlamentben ma már korszerű módon fogadhatják a vendégeket.

A Pesti Vigadó a magyar nemzettudat kialakításának korszakában fontos szerepet töltött be mint az Első Iparmű-kiállítás helyszíne, vagy mint az első népképviselői országgyűlés otthona. Fontos az is, hogy a Magyar Művészeti Akadémia székházaként megtekinthetők itt a kortárs magyar és nemzetközi művészek kiállításai. Ezek közül nem egy a magyar nemzet sorskérdéseivel (1914, Trianon, rendszerváltozás) foglalkozott, azokra adva művészi választ, végsősoron befolyásolva a jövő generációk gondolkozását. Lehetősége van itt a komolyzene iránt érdeklődő közönségnek is megismerni a jövő előadóit a Magyar Művészeti Akadémia programjainak köszönhetően. A Pesti Vigadó Szó-Szín-Játék előadássorozat pedig a fővárostól távol és a határon túl működő társulatok sikeres darabjainak, valamint kísérleti és ritkán látható előadásoknak biztosít Budapesten bemutatkozási lehetőséget. A házban megvalósuló konferenciák, filmvetítések és az utánuk történő tudományos-szakmai diskurzusok szintén jelentős szerepet töltenek be az ismeretterjesztésben.

A Városliget, illetve annak néhány kitüntetett fontosságú eleme is hagyományosan a kötelezően felkeresendő helyszínek közé tartozik, akár csoportosan (pl. osztálykirándulás), akár egyénileg látogatnak Budapestre. A Városliget mint park, illetve az ott található létesítmények is a magyar örökség részét képezik, a Hősök tere is számtalan történelmi jelentőségű esemény helyszíne volt már.

3.6.2. A budapesti világörökségi helyszínek szerepe a külföldi látogatók Magyarországról alkotott képének formálásában

A város kivételes, nemzetközi szempontból is kiemelkedő értékei a nemzet kulturális kincsének részei, ezért megőrzésük, védelmük, sértetlen fennmaradásuk, jelentőségükhöz méltó használatuk és megfelelő bemutatásuk az egész emberiség, a jelen és a jövő generációi számára kiemelt fontosságú közérdek. *A budapesti világörökségi terület a főváros és Magyarország turisztikai értelemben vett központja. A turisták célpontjai között az elsők között szerepelnek az I., az V. és a VI. kerület világörökségi helyszínei.* Ennek megfelelően az érintett önkormányzatok és szervezetek a legmagasabb színvonalon igyekeznek alakítani közterületeiket és a beruházások esetén is a központi szerephez igazodó és a világörökségi ranghoz méltó minőséget követelik meg. Turisztikai értelemben is az első benyomás fontos, amelyet az érintett önkormányzatok és szervezetek igyekeznek a lehető legjobban alakítani, így a beruházások, továbbá a városüzemeltetési feladatok ellátását komolyan veszik és ebben a szellemben végzik a napi tevékenységüket.

A megújult *Budavári Palotanegyed* a külföldi látogatók számára is vonzó lehet. Nem csak a remek panoráma miatt érdemes felkeresni, hanem az idelátogatók megismerhetik történelmünket, élményeket szerezhetnek és feltöltődhetnek. Az újjászülető Budavári Palota mint célpont egyre gyakrabban jelenik meg a nemzetközi sajtóban, jelentős sikereket ér el releváns turisztikai összehasonlításokban. Ezt jól mutatja, hogy a TIME Magazin által a világ legérdekesebb új látnivalóiról készített listára 2023-ban a Nemzeti Hauszmann Program több helyszíne is felkerült.¹⁴⁰

A 19. században a komolyzene volt az egységes európai kapcsolatrendszer egyik összekötő eleme. A *Pesti Vigadó* másfél évszázada nemzetközi jelentőséggel bír azáltal is, hogy a komolyzenén keresztül Magyarországot és Pestet bekapcsolta a komolyzene nemzetközi véráramába. A külföldi látogatók is tudják azt, hogy a Vigadóban több ismert művész is fellépett az idők folyamán, köztük Liszt Ferenc, aki élete során több alkalommal is játszott az épület falai között.

A *Liget Budapest Projekt* már több mint két tucat rangos nemzetközi díjat nyert el, ezáltal a külföldi közönség is értesült Budapest legújabb vonzerőiről. Mindezek mellett a szakmai partnerek és a média képviselői számára tartottak helyszíni bejárásokat. Ezek eredményeként a Városligetről, illetve az ott megvalósuló fejlesztésekről számtalan alkalommal írt a nemzetközi sajtó. Mind az egyéni látogatók, mind a csoportosan érkező vendégek számára szinte kötelezően felkeresendő célterületté vált a Városliget, amely így méltó „párja” a Budai Várnak. A szakmai partnerek elismerően (és gyakran őszinte irigységgel) tekintenek a Liget Budapest fejlesztéseire, az egyéni látogatók élménybeszámolóí pedig visszaigazolják azt, hogy a Liget Budapest Projekt fejlesztései nem csak Budapestnek, hanem Magyarországnak is javára válnak.

---

¹⁴⁰ Felkerült a Szent István-terem a világ legnagyobb helyszíneinek listájára. Teol, 2023. március 17.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A magyarországi világörökségek közül a budapesti világörökségi helyszín vizsgálatát helyeztük a kutatásunk középpontjába. Ezzel a témával összefüggésben feltártuk, hogy milyen jelentősége van a világörökségi címnek egy adott ország és helyszín életében. Vizsgáltuk, hogy a budapesti világörökségi helyszín milyen szerepet tölt be Budapest turizmusában. Kutatásunkkal arra is kerestük a választ, hogy a fenntartható turizmus alapelvei hogyan, milyen formában valósulnak meg a budapesti világörökségi helyszíneken.

Magyarország 1985-ben csatlakozott az 1972-ben elfogadott UNESCO Világörökség Egyezményhez, melynek aláírásával kötelezettséget vállalt arra, hogy saját területén fekvő helyszíneket óvja és megőrzi a későbbi generációk számára, illetve hogy lehetősége szerint hozzájárul a Világörökségi listán szereplő helyszínek védelméhez.

Az UNESCO döntése nyomán jelenleg nyolc magyar helyszín szerepel a Világörökségi listán. A helyszínek közül hét a kulturális, egy pedig a természeti kategóriába lett besorolva. A budapesti világörökségi helyszín 1987-ben elsőként került fel az 1972-ben alapított világörökségi listára. Az UNESCO Világörökség Bizottsága határozata alapján a Világörökség Jegyzékbe elsőként felvett, világörökségi címmel rendelkező helyszín, melyet a kulturális örökség védelméről szóló törvény is rögzített: a Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrássy út volt.

Az UNESCO világörökségi státusza elsősorban védelem céljából jött létre, azonban erős branddé is vált a turisztikai kínálat piacán. Az egyezmény értelmében ugyanis olyan kiemelkedő értékű kulturális és természeti javakat választanak ki és helyeznek a világörökségi listára, amelyek az egész emberiség számára egyetemes értékű örökségek, s ezek a helyszínek általában az adott ország szimbólumai, az országról alkotott kép formálói is egyben.

A világörökségi listára való felkerülés nem csak az örökséghelyszínek megóvását, azok gondos kezelését feltételezi, hanem olyan turizmusformák megvalósítását is, amelyek összeegyeztethetők a fenntartható turizmus elvárásaival. A fenntartható turizmusról elmondható, hogy az az emberi életminőségnek, a természeti és a kulturális erőforrások minőségének biztosítását helyezi a középpontba. Ezek a tényezők a legfontosabb alapjait jelentik a turisztikai fejlesztéseknek.

A budapesti világörökségi helyszín Európa és a világ kiemelkedően értékes épített és kulturális örökségének része, amelynek nagy a turisztikai jelentősége, hiszen hazánk legvonzóbb látványossága, a magyarság-kép meghatározó eleme. *A világörökségi helyszínek méltó megjelenítése a magyar identitás alapeleme, ami jelentős mértékben befolyásolja mind a belföldi, mind a külföldi turisták magyarságképét.* Minden interjúalany egyetértett abban, hogy a budapesti világörökségi helyszín mint kiemelt kínálatgyűttes mindig is vezető szerepet fog betölteni Budapest és hazánk turizmusában, turisztikai kínálatában. Az épített örökségét magas színvonalon megőrző helyszínek a budapesti turizmus fő célterületei.

A budapesti világörökségi helyszínek közül már többet felújítottak, vagy a felújításuk folyamatban van. Ide tartozik például a Nemzeti Hauszmann Program keretében megújuló

budai Vár és a Várkert Bazár, a Lánchíd, a Magyar Állami Operaház, a Zeneakadémia, a Szépművészeti Múzeum, az Andrassy út palotái, illetve a pufferzónában a Liget Budapest Projektben kialakított épületek. Ezek a fejlesztések jelentős mértékben hozzájárulnak a vendégfogadási feltételek javításához és egy felsőbb kategóriás kereslet megszólításához. A budapesti világörökségi területen eddig megvalósított fejlesztések eredményei a budapesti turisztikai kínálat meghatározó részeként jelennek meg.

A budapesti világörökségek látogatottsága folyamatos növekedést mutatott 2019-ig. Az érintett önkormányzatok és szervezetek a lakossági igények kielégítésével és a turisztikai szolgáltatások szabályozott mederbe terelésével igyekeztek a túlturizmusból eredő negatív hatásokat csökkenteni, amelyek aztán a világjárvány következtében is mérséklődtek. A túlturizmust a megkérdezett menedzsment szervezetek a látogatókapacitások egyenletesebb elosztásával kezelték.

A pandémia során a lezárások miatt a turisztikai forgalom azonnali visszaeséssel reagált a kialakult helyzetre, a turisztikai kereslet jelentősen visszaesett. A vendégszámok a világjárványt megelőző eredményekhez képest akár 80-90%-os csökkenést is mutattak a budapesti világörökségi helyszíneken 2020-ban és 2021-ben. 2019-ig a mennyiségi turizmus volt jellemző, majd a pandémia idején egy minőségibb turizmus időszaka következett el ezeken a helyszíneken. Több interjúalany is kiemelte azt, hogy a minőségi turizmus az egyetlen módja a fenntartható turizmus biztosításának, vagyis a gazdasági és a társadalmi fejlődés mellett az esetleges környezeti veszélyek minimalizálásának. A világjárvány időszakában a turisztikai kereslet csökkenésével nehéz helyzetbe került vállalkozásoknak az önkormányzatok segítséget nyújtottak például a helységráti díjak elengedésével vagy a teraszdíjak csökkentésével. A vonzerőket kezelő szervezetek pedig igyekeztek olyan munkákat elvégezni, amelyekre a normál látogatási időszakban kevesebb lehetőség nyílik (például a munkatársak át- és továbbképzése, az épületek karbantartása, felújítása). Ennek köszönhetően a helyszínek többsége meg tudta tartani a munkatársakat alapfizetésen, azonban minden törekvés ellenére az is előfordult, hogy a felére kellett csökkenteni a béreket annak érdekében, hogy meg tudják menteni a munkahelyeket.

A járványidőszakot követően a helyszínek többsége a 2019. évi vendégforgalomnak az 50-80%-át tudta elérni. A vizsgálat időszakban még hiányoztak a távol-keleti (kínai, japán, dél-koreai), az amerikai és az orosz turisták. A busszal érkező turisták budai Várból helyi önkormányzati döntésre történő kizárása azonban továbbra sem segíti a turistaszám növekedését, a szervezett csoportok száma elmarad a pandémia előtti csoportok számától. Az egyéni és a szervezett turizmus számára jobban megközelíthető világörökségi helyszíneken azonban a kínálatbővítés általában az átlagos tartózkodási idő növekedését eredményezte. A vizsgálat időszakában a pandémia előtti vendégforgalom fokozatos elérése azt vetíti előre, hogy a világörökségi helyszíneken is újra visszatér a túlturizmus, ami veszélyeztetheti a fenntarthatóság szempontjait. Ebben a helyzetben szükséges a hatékony látogatómenedzsment eszközök alkalmazása (például a közlekedés optimalizálása, a hatékony bemutatási eszközök alkalmazása, a lakosság életminőségének javítása), amelyek bevezetésére és szervezésére a megkérdezett budapesti világörökségi helyszínek komoly lépéseket tettek és tesznek.

Az interjúalanyok által a jövőbeli tervekkel kapcsolatban *megfogalmazott javaslatok* között a következők szerepelnek.

- A külföldi turistáknak való erőteljes kitettség következtében a *belföldi turisták fogadására* az eddiginél nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni a vonzerők kezelőinek.
- Budapestre vonatkozóan szükség lenne egy városkép megőrzését biztosító *világörökségi kezelési tervre*, ami szabályozná a megvalósuló projektek hatásvizsgálatát a világörökségi területeken.
- A budapesti világörökségi helyszínek közötti *együtműködés kialakítása* is jelentős mértékben segítené a fenntarthatósági szempontok érvényesítését.
- A VI. kerület épületeinek állapota romlik (példa lehet erre a Jókai utcai párkányomlás), ezért a megkérdezett szakember javaslatára ezeknek a rossz állapotban levő épületeknek a felújítására el kellene indítani egy 20 éves felújítási programot, legalább akkora költségvetéssel, mint a Steindl Imre Program vagy a budai Vár felújítását magába foglaló program. Budapesten szükség lenne egy *világörökségi gondnokságra*, aminek az is feladata lenne, hogy gazdasági alapra helyezi ezeknek az épületeknek a felújítását.
- A megkérdezett interjúalanyok fontosnak tartják azt, hogy a lakosság életminősége javuljon az egyre növekvő vendégforgalom mellett is. Ugyanakkor *a lakosság és a turisták közötti igények összehangolása* kihívásokat rejt magában. A különböző érdekcsoportok igényeinek összehangolását a jobb kommunikációval és a vendégfogadás feltételeit rögzítő szabályozások és intézkedések bevezetésével lehetne elősegíteni.
- A szakemberek a *budapesti világörökségi helyszínek* (különösen a budai Vár) *megközelítésének* javítását és egyszerűsítését, a közösségi közlekedés kényelmes és környezetbarát alternatíváinak kialakítását, a helyszínek szorosabb összeköttetését, a látogatások egyenletes elosztását, valamint a szélesebb körű tájékoztatást emelték ki feladatként. Kiemelten fontos újra visszaállítani a budai Vár területén a szervezett turizmus kereteit: optimalizálni a turistabuszok feljutását, fogadását és közlekedését.
- A budapesti világörökségi helyszínek már eddig is komoly és előremutató lépéseket tettek a *hatékony bemutatási eszközök* alkalmazása terén. A szakemberek az élménynyújtást gazdagító eszközként javasolták minden helyszín esetében a történetmesélést, az ún. „brand story” kialakítását. Ennek hiánya korlátozhatja a bemutatás eredményességét.

5. IRODALOMJEGYZÉK

- Balatoni Mónika (2018): Az országmárka. In: Bába I. (szerk). Közzolgálati protokoll. Egyetemi tankönyv. I. Könyv, 148–167. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest.
- Bacsi Zsuzsanna – Tóth Éva (2020): A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel. *Turizmus Bulletin* 20(1). 15–24. Elérés: <https://journals.lib.uni-corvinus.hu/index.php/turizmusbulletin/article/view/883/382> (Letöltve: 2022. december 01.)
- Boros Lajos (2010): City Branding – márkateremtés a helymarketingben. *Falu Város Régió* 2–3. 44–52.
- Crotti, Roberto – Misrahi, Tiffany (eds. 2018): *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*. World Economic Forum, Geneva. Elérés: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf (Letöltve: 2022. december 01.)
- Csonka-Takács Eszter (szerk. 2010): UNESCO Egyezmény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről. *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Elérés: <http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/egyezmény.pdf> (Letöltve: 2022. december 06.)
- Dávid Lóránt – Szűcs Csaba (2008): Environmentalism in tourism: the connection of lifestyle, tourism and sustainable tourism. *Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics* 52(Special Edition), Karoly Robert University College. 1–9.
- Fekete Mátyás (2006): Hétköznapi turizmus: A turizmuselmélettől a gyakorlatig. Doktori értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Sopron.
- Gál Zsombor (2020): A hazai borfesztiválok közönségének vizsgálata. *Turizmus Bulletin* 3. 43–52.
- Gonda Tibor (2016): *A Turisztikai termékfejlesztés elméleti alapjai*. Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Pécs.
- Gonda Tibor (2022): *Alternatív turizmus*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hiller István (2009): *Felhívás a magyar szellemi kulturális örökség megőrzésére*. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest. Elérés: http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/SZKO_felhivas_vegleges2009.pdf (Letöltve: 2022. december 06.)
- Holden, Andrew (2016): *Environment and Tourism*. Routledge, London and New York.
- Husz Mária (2014): A világörökség - paradigma alakulásáról. *Tudásmenedzsment* 15(2). 143–157. Elérés: http://epa.oszk.hu/02700/02750/00036/pdf/EPA02750_tudasmenedzsment_2014_02_143-157.pdf (Letöltve: 2022. december 01.)
- Jandala Csilla – Sándor Tibor (2013): Világörökségi helyszínek turisztikai hasznosítása Magyarországon – A Ripa Pannonica lehetőségei. *Polgári Szemle* 9(3–6). 100–110.

- Lengyel Márton (2004): A turizmus általános elmélete. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest.
- Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia – Turizmus 2.0. 2021. május. https://mtu.gov.hu/dokumentumok/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf
- Michalkó Gábor (2004): A turizmuselmélet alapjai. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Milano, Claudio – Cheer, Joseph Martin – Novelli, Marina (2018): Overtourism: a growing global problem. *The Conversation*. 18. July 2018. Elérés: <https://theconversation.com/overtourism-a-growing-global-problem-100029> (Letöltve: 2022. december 06.)
- Mowforth, Martin – Munt, Ian (1998): *Tourism and Sustainability. New Tourism in the Third World*. Routledge, London. Elérés: https://kelasparhiugm2016.files.wordpress.com/2016/03/martin-mowforth_-ian-munt-tourism-and-sustainability--development-and-new-tourism-in-the-third-world-routledge-2003.pdf (Letöltve: 2022. december 02.)
- Nagy Andrea (2002): A Világörökséghez tartozó helyszínek turisztikai infra- és szuprastrukturája. *Turizmus Bulletin* 6(4). 49–53.
- Nemes Nikoletta – Happ Éva (2023): A fenntarthatóság szempontjainak megjelenése a hazai turisztikai célú fejlesztési programokban. *Turizmus Bulletin*, 23(1). 34–43.
- Országgyűlés Hivatala (2017): Magyarországi világörökségi helyszínek. 2017/77. 2017. október 26. Elérés: https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_77_vilagorokseg.pdf/99ccbbb0-146f-4f78-b8c4-f246683632dd (Letöltve: 2023. január 19.)
- Pacific Asia Travel Association (2015): *The connected visitor economy - The role of culture and heritage tourism in building the Visitor Economy - and beyond*. Beijing: PATA.
- Pap Ági (2012): Világörökség és turizmus – A világörökségi helyszínek hatása a település és a környék turizmusára magyarországi esettanulmány alapján. *A falu* 27(3). 25–37.
- Puczkó László – Rátz Tamara (2005): *A turizmus hatásai*. Aula Kiadó, Budapest.
- Puczkó László – Rátz Tamara (2011): *Az attrakciótól az élményig - A látogatómenedzsment módszerei*. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest.
- Rátz Tamara (2023): *Felelősségteljes turizmus. Lehetőségek és kihívások a poszt-Covid korszakban*. Kodolányi János Egyetem, Székesfehérvár–Budapest.
- Simon Ágnes (2004): *A világörökséggé nyilvánított történelmi városok turisztikai lehetőségeinek és veszélyeinek elemzése a granadai Alhambra és Generalife példáján keresztül*. Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar Külgazdasági Szak, Budapest. Elérés: <https://docplayer.hu/20831082-Budapest-2004-keszitette-simon-agnes.html> (Letöltve: 2023. január 30.)
- Tőzsér Anett (2020): *A magyar turizmus Kárpát-medence szintű kiterjesztésének lehetőségei*.

- Turizmus Bulletin, 20(4). 46–52.
- UNESCO (1972): Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. Paris, 16. November 1972. Elérés: <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> (Letöltve: 2022. december 01.)
- UNESCO (2003): Basic texts of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2022 Edition, Paris. Elérés: https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-_2022_version-EN.pdf (Letöltve: 2022. december 06.)
- UNESCO (2021): Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris, 31 July 2021. Elérés: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/> (Letöltve: 2022. december 02.)
- UNESCO (2021): World Heritage in the face of COVID-19. May 2021. Paris. Elérés: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377667> (Letöltve: 2023. január 31.)
- UNWTO (2004): Handbook on Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites. Elérés: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284407637> (Letöltve: 2023. január 17.)
- UNWTO (2011): Communicating Heritage – A Handbook for the Tourism Sector. Elérés: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284413751> (Letöltve: 2023. január 17.)
- UNWTO (2013): Tourism at World Heritage Sites. Challenges and opportunities. International tourism seminar. Çesmse (Izmir), Turkey, 26 March 2013. Elérés: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416608> (Letöltve: 2022. december 09.)
- UNWTO (2018): Overtourism: Understanding and managing urban tourism beyond perceptions. Executive summary. Madrid. Elérés: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420070> (Letöltve: 2022. december 06.)
- UNWTO (2000): A fenntartható turizmus fejlesztése. Irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek/közread. Geomédia Kiadó, WTO, Budapest.
- Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program (2019–2024), Budapest. Elérés: <https://nemzetihauszmannprogram.hu/nemzeti-hauszmann-program-strategia.pdf> (Letöltve: 2023. január 31.)
- Vishal S. – Vardhan B. H. – Amruta A. – Swapnil R. – Rao P. S. (2016): A case study of Taj Mahal’s visitor satisfaction and carrying capacity. *Journal of Hospitality Management and Tourism* 7(4). 43–49. July, 2016. Elérés: <https://academicjournals.org/journal/JHMT/article-full-text-pdf/D47F0DA59718> (Letöltve: 2023. január 31.)
- Weaver, David B. – Lawton, Laura J. (2007): Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management* 28(5). 1168–1179.
- Zentai András (2015): Nemzeti értékeink megőrzése. A hungarikumok és a körük szerveződő rendezvények Magyarországon és külföldön. Szakdolgozat. Budapesti

Gazdasági Főiskola. Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Budapest.

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98500021.tvr> (Letöltve: 2022. december 01.)

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100064.tv> (Letöltve: 2022. december 01.)

2009. évi XXXII. törvény az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete Alkotmányának kihirdetéséről. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900032.tv> (Letöltve: 2023. január 20.)

2011. évi LXXVII. törvény a világörökségről. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100077.tv> (Letöltve: 2022. december 01.)

315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100315.KOR&timeshift=20170101&txtreferer=A1400199.KOR> (Letöltve: 2023. január 20.)

A világörökségről szóló T/3087. számú törvényjavaslat indokolása. 2011.05.06. Elérés: <https://jogkodox.hu/doc/5174399> (Letöltve: 2023. január 19.)

17/2012. (II. 16.) Korm. rendelet az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságáról. Elérés: <https://njt.hu/jogszabaly/2012-17-20-22> (Letöltve: 2023. január 20.)

32/2012. (V. 8.) NEFMI rendelet a világörökségi gondnokságról. Elérés: <https://njt.hu/jogszabaly/2012-32-20-2V> (Letöltve: 2022. december 06.)

2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200030.tv> (Letöltve: 2023. január 24.)

27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről. Elérés: <https://njt.hu/jogszabaly/2015-27-20-6N> (Letöltve: 2023. január 19.)

299/2021. (VI. 1.) Korm. rendelet az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságról. Elérés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2100299.kor> (Letöltve: 2023. január 20.)

Egyéb források

A budapesti Országház a világ legjobb turisztikai attrakciója egy új toplista szerint. Turizmus.com. 2023. március 31. Elérés: <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/a-budapesti-orszaghaz-a-vilag-legjobb-nevezetessege-egy-ujabb-toplista-szerint-1186047> (Letöltve: 2023. április 03.)

A Duna látképe a Gellért-hegyről nézve. Elérés: https://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest_vil%C3%A1g%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9gi_helysz%C3%ADnei (Letöltve: 2023. szeptember 11.)

A Margit-híd felújítása. Elérés: <https://bkk.hu/fejlesztések/fovarosi-fejlesztések/kozteruleti->

- fejlesztések/a-margit-hid-felujitasa.772/ (Letöltve: 2023. február 09.)
- Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság. Gyógyturisztikai fejlesztések az Aggteleki- és Szlovák-karszt Világörökség barlangjaiban – SKHU/1601/1.1/035. Elérés: <https://anp.hu/hir/270> (Letöltve: 2023. január 24.)
- A Várkert Bazár története. Elérés: <https://varkertbazar.hu/a-varkert-bazar-tortenete> (Letöltve: 2023. február 09.)
- A hazai Limes-helyszínek fejlesztését 2020-ban érheti utol a világörökségi cím. Turizmus.com, 2019. július 10. Elérés: <https://turizmus.com/szabalyozas-oroszagmarketing/a-hazai-limes-helyszinek-fejlesztet-2020-ban-erheti-utol-a-vilagoroksegi-cim-1164988> (Letöltve: 2023. január 23.)
- Bejártuk: nézze meg velünk az új Zeneakadémiát! – Nagyítás-fotógaléria. 2013. október 21. Elérés: https://hvg.hu/nagyitas/20131021_Zeneakademia_bejaras_nagyitas (Letöltve: 2023. február 09.)
- Bezárt a Sziget, 452 ezren buliztak az idei fesztiválon. 2022. augusztus 16. Elérés: <https://index.hu/fomo/2022/08/16/sziget-fesztival-452-ezer-latogato-jovore-10-milliomodik/> (Letöltve: 2023. szeptember 06.)
- BFTK Budapesti Fesztivál- és Turisztikai Központ Nonprofit Kft. (2016): Üzleti Jelentés. Budapest.
- Budapesti Karácsonyi Vásár – túl a negyedmillió látogatón. Turizmus.com. 2016. december 07. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/budapesti-karacsonyi-vasar-tul-a-negyedmillio-latogaton-1140537> (Letöltve: 2023. szeptember 11.)
- Budapesti panoráma a Halászbástyáról. Elérés: https://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest_vil%C3%A1g%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9gi_helysz%C3%ADnei (Letöltve: 2023. szeptember 11.)
- Budai Várnegyed. Elérés: https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/budai_varnegyed.hu.html (Letöltve: 2023. szeptember 11.)
- Budapest lett Európa legkedveltebb világörökségi helyszíne. Turizmus.com, 2023. április 11. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/budapest-europa-legkedveltebb-vilagoroksegi-helyszine-1186176> (Letöltve: 2023. május 30.)
- Budapest világörökségi helyszínei. Elérés: https://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest_vil%C3%A1g%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9gi_helysz%C3%ADnei (Letöltve: 2023. szeptember 11.)
- Elképesztő számadat látott napvilágot a budapesti atlétikai vb-ről. Elérés: <https://magyarnemzet.hu/sport/2023/08/elkepeszto-szamadat-latott-napvilagot-a-budapesti-atletikai-vb-rol> (Letöltve: 2023. szeptember 6.)
- Elkészült a Budavári Palota első helyreállított épületrésze. Turizmus.com, 2021. május 07. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/elkeszult-a-budavari-palota-elso-helyreallitott-epuletresze-1174795> (Letöltve: 2023. február 8.)

- Europa Nostra Díjjal ismerték el a Szépművészeti Múzeum rekonstrukcióját. Elérés: <https://www.szepmuveszeti.hu/europa-nostra-dijjal-ismertek-el-a-szepmuveszeti-muzeum-rekonstrukciojat/> (Letöltve: 2023. február 9.)
- Építési és Közlekedési Minisztérium, Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkársága Világörökség Osztály digitális tájékoztatási felülete. Elérés: <https://www.e-epites.hu/vilagorokseg> (Letöltve: 2023. április 17.)
- Fehérváry Rudolf – Gothárd Erzsébet (2014): A felújított Pesti Vigadó. Építészfórum, 2014. szeptember 22. Elérés: <https://epiteszforum.hu/a-felujitott-pesti-vigado> (Letöltve: 2023. február 9.)
- Felkerült a Szent István-terem a világ legnagyobb helyszíneinek listájára. Teol, 2023. március 17. Elérés: <https://www.teol.hu/hazai-kultura/2023/03/felkerult-a-szent-istvan-terem-a-vilag-legnagyserubb-helyszineinek-listajara> (Letöltve: 2023. augusztus 31.)
- Felújították az Országház Delegációs termét. PestBuda, 2017. szeptember 12. Elérés: https://pestbuda.hu/cikk/20170912_felujitottak_az_orzaghaz_delegacios_termet (Letöltve: 2023. február 13.)
- Fürdős Zsanett (2021): Látogatható a Lovarda a budai Várban, és elkészült a Csikós udvar is. We Love Budapest, 2021. szeptember 20. Elérés: <https://welovebudapest.com/cikk/2021/9/20/latnivalok-es-kultura-latogathato-a-lovarda-a-budai-varban-es-elkeszult-a-csikos-udvar-is> (Letöltve: 2023. január 31.)
- Gáspár Gergő (2022): Felújítják az Országházat, elköltözhethet az Országgyűlés. Index, 2022. november 03. Elérés: <https://index.hu/belfold/2022/11/03/belso-felujitas-modernizalas-orzaghaz-lazar-janos/> (Letöltve: 2023. február 13.)
- ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság (2017): Budapest világörökségi helyszínné nyilvánításának 30. évfordulója. Sajtóközlemény Budapest világörökségi helyszínné nyilvánításának 30. évfordulója alkalmából. 2017. december 07. Elérés: <http://www.icomos.hu/index.php/hu/dokumentumok/26-actual/nyilatkozatok/122-budapest-vilagoeroeksegi-helyszinne-nyilvanitanasak-30-evforduloja-sajtokoezlemeny> (Letöltve: 2023. február 21.)
- Hamarosan megkezdődhet az MTA székház felújításának első üteme. Építészfórum, 2022. július 27. Elérés: <https://epiteszforum.hu/hamarosan-megkezdoedhet-az-mta-szekhaz-felujitanasak-elso-uteme> (Letöltve: 2023. február 10.)
- Hegedűs Gergely (2018): Megnyílt a felújított Szépművészeti Múzeum. Magyar Építők. MTI, 2018. október 30. Elérés: <https://magyarepitok.hu/aktualis/2018/10/megnyilt-a-felujitott-szepmuveszeti-muzeum> (Letöltve: 2023. február 09.)
- Hollókő Község Önkormányzata. „Próbáljon szerencsét Hollókőn” elnevezésű 2 milliárd forintos támogatású turisztikai projekt. Elérés: <https://www.holloko.hu/hu/info/onkormanyzat/fejlesztési-celu-palyazatok/probaljon-szerencset-hollokon-elnevezesu--2-milliard-forintos-tamogatasu-turisztikai-projekt.html> (Letöltve: 2023. január 19.)
- Hősök tere. Elérés:

https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/hosok_tere.hu.html#lg=1&slide=0 (Letöltve: 2023. szeptember 11.)

Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár. Mik azok a hungarikumok? Elérés: <http://www.hungarikum.hu/hu/content/mik-azok-hungarikumok-0> (Letöltve: 2023. január 24.)

Ilyen lesz az újjászülető Budavári Palota – Mostantól bárki megnézheti a terveket. PestBuda, 2022. december 20. Elérés: https://pestbuda.hu/cikk/20221220_ilyen_lesz_az_ujjaszuleto_budavari_palota_mostantol_barki_megnezheti_a_terveket (Letöltve: 2023. február 09.)

Indul a Lánchíd felújítása – Jövő szerdától két és fél évre lezárják a gyalogosok elől a hidat. MTI, 2021. március 12. Elérés: <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20210312/indul-a-lanchid-felujitasa-jovo-szerdatol-ket-es-fel-evre-lezarjak-a-gyalogosok-elol-a-hidat-473946> (Letöltve: 2023. február 13.)

Így néz ki az új Zeneakadémia belülről. Figaro, 2013. október 21. Elérés: <https://figaro.reblog.hu/ujra-megnyilnak-a-zeneakademia-kapui> (Letöltve: 2023. február 09.)

Jövőre újranyit a Szépművészeti Múzeum. MTI, 2017. július 04. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/jovore-ujranyit-a-szepmuveszeti-muzeum-1152481> (Letöltve: 2023. február 09.)

Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Elérés: <https://vilagorokseg.e-epites.hu/> (Letöltve: 2022. december 06.)

Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Budapest – a Duna-partok, a budai Várnegyed és az Andrássy út. Elérés: <https://vilagorokseg.e-epites.hu/helyszinek/budapest.html> (Letöltve: 2023. január 19.)

Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Örökségvédelmi lebonyolítói feladatok. Elérés: <https://lechnerkozpont.hu/oldal/oroksegvedelmi-lebonyolitoi-feladatok> (Letöltve: 2023. április 17.)

Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. UNESCO Világörökségi Egyezmény. Elérés: <https://vilagorokseg.e-epites.hu/> (Letöltve: 2022. december 06.)

Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. 2023 januárjától változik a Lechner Tudásközpont feladatainak köre. Elérés: <https://lechnerkozpont.hu/cikk/2023-januarjatol-valtozik-a-lechner-tudaskozpont-feladatainak-kore> (Letöltve: 2023. április 17.)

Lélegzetelállító látványtervek: ilyen lesz a Budavári Palota a felújítás után. Budavár ittlakunk.hu, 2022. december 20. Elérés: <https://1.kerulet.ittlakunk.hu/kultura-szabadido/221220/lelegzetelallito-latvanytervek-ilyen-lesz-budavari-palota-felujitas-utan> (Letöltve: 2023. február 08.)

Limes-projekt: elkészült a turisztikai fejlesztési koncepció. Turizmus online. 2016. október 19. Elérés: https://turizmusonline.hu/belfold/cikk/limes_projekt__elkeszult_a_turisztikai_fejlesztési_koncepcio (Letöltve: 2023. január 23.)

- Magyarország nélkül került fel az UNESCO világörökségi listájára a dunai limes. hvg.hu. 2021. július 30. Elérés: https://hvg.hu/tudomany/20210730_limes_vilagorokseg_magyarorszag_nelkul (Letöltve: 2023. január 23.)
- Magyarország újraindult – Fejlesztések világörökségi helyszíneinken. Turizmus.com, 2021. augusztus 23. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/magyarorszag-ujraindult-vilagoroksegi-helyszineink-fejlesztesei-1176633> (Letöltve: 2022. december 06.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. Magyarországi UNESCO világörökségi helyszínek. Elérés: <https://csodasmagyarorszag.hu/kategoria/unesco-vilagoroksegi-helyszinek-magyarorszagon> (Letöltve: 2022. december 06.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. Egymilliárd forintos fejlesztés Hollókőn. Elérés: <https://mtu.gov.hu/cikkek/egymilliard-forintos-fejlesztes-hollok-n-756/> (Letöltve: 2023. január 18.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. 960 millió forint a Pannonhalmi Gyógynövénykert komplex turisztikai fejlesztésére. Elérés: <https://mtu.gov.hu/cikkek/950-millio-forint-a-pannonhalmi-gyogynovenykert-komplex-turisztikai-fejlesztesere-968/> (Letöltve: 2023. január 18.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. 3,4 milliárd forintból fejlesztik Tokaj-Hegyalja világörökségi helyszíneit. Elérés: <https://mtu.gov.hu/cikkek/3-4-milliard-forintbol-fejlesztik-tokaj-hegyalja-vilagoroksegi-helszineit-642/> (Letöltve: 2023. január 18.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. 900 millió forintos fejlesztés a pécsi Világörökségi Negyedben. Elérés: <https://mtu.gov.hu/cikkek/900-millio-forintos-fejlesztes-a-pecsi-vilagoroksegi-negyedben-2520/> (Letöltve: 2023. január 25.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség. Négyszáz millióból fejlesztik a Fertő-táj ékköveit. Elérés: <https://mtu.gov.hu/cikkek/a-fert-taj-ekovei-projekt-bemutatasa-641/> (Letöltve: 2023. január 25.)
- Megmentik az Abu Szimbel-i templomokat. 2004. szeptember 13. Elérés: https://multkor.hu/20040913_egyiptomban_megkezdodik_az_abu_szimbeli_templomok_mentese (Letöltve: 2022. december 01.)
- Megnyílt a kávézó az újjászületett Főőrség épületében a budai Várban. PestBuda, 2021. május 14. Elérés: https://pestbuda.hu/cikk/20210514_megnyilt_a_kavezo_az_ujjaszuletett_foorseg_epuleteben_a_budai_varban (Letöltve: 2023. január 31.)
- Megújult a világörökség részét képező Ókeresztény Mauzóleum Pécsen. Kultúra.hu, MTI, 2022. június 22. Elérés: <https://kultura.hu/megujult-a-vilagorokseg-reszet-kepezo-okereszteny-mauzoleum-pecsen/> (Letöltve: 2023. január 25.)
- Milliárdokból újulhatnak meg világörökségi helyszíneink. Turizmus.com, 2017. november 02. Elérés: <https://turizmus.com/szabalyozas-orszagmarketing/milliardokbol-ujulhatnak-meg-vilagoroksegi-helyszineink-1154497> (Letöltve: 2022. december 09.)

- Milliárdos támogatást kap a Hortobágyi Nemzeti Park: mutatjuk, mire költik a pénzt. Agrarszektor.hu, 2021. augusztus 18. Elérés: <https://www.agrarszektor.hu/fold/20210818/milliardos-tamogatast-kap-a-hortobagyi-nemzeti-park-mutatjuk-mire-koltik-a-penz-31962> (Letöltve: 2023. január 24.)
- Nemsokára elkezdődhet a Múcsarnok felújítása. PestBuda, 2022. május 30. Elérés: https://pestbuda.hu/cikk/20220530_nemsokara_elkezdodhet_a_mucsarnok_felujitasa (Letöltve: 2023. február 09.)
- Országgyűlés. A Kossuth tér rekonstrukciója. Elérés: <https://www.parlament.hu/web/orszaghaz/a-kossuth-ter-rekonstrukcioja> (Letöltve: 2023. február 13.)
- Ókori kincseket fenyegetett a monumentális Asszuáni-gát építése. Múlt-kor történelmi magazin, 2022. január 15. Elérés: <https://mult-kor.hu/okori-kincseket-fenyegetett-a-monumentalis-asszuani-gat-epitese-20220115> (Letöltve: 2022. december 01.)
- Pannonhalmi Főapátság. Befejeződött a Pannonhalmi Apátsági Major. Elérés: <https://pannonhalmifoapatsag.hu/befejezodott-a-pannonhalmi-apatsagi-major-latogatokozpont-fejlesztese/> (Letöltve: 2023. január 18.)
- Parlament. Elérés: https://www.budapest.com/budapest_kalauz/latnivalok/muemlekek/parlament.hu.html#lg=1&slide=0 (Letöltve: 2023. szeptember 11.)
- Pintér Tünde (2022): Tízezreket vonzanak a megújuló Budavári Palotanegyed attrakciói. Turizmus.com, 2022. szeptember 29. Elérés: <https://turizmus.com/desztinaciok/tizezreket-vonzanak-a-megujulo-budavari-palotanegyed-attrakcioi-1183356> (Letöltve: 2023. február 09.)
- Szellemi kulturális örökség Magyarországon. Elérés: http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=f56_kormanykozi_bizottsag (Letöltve: 2022. december 06.)
- Szellemi kulturális örökség Magyarországon. Nemzeti Jegyzék elemei. Elérés: http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=f24_nemzeti_jegyzek_elemei (Letöltve: 2022. december 06.)
- SzigetCity Budapest. CityPass. Elérés: <https://szigetcity.com/city-pass/> (Letöltve: 2023. szeptember 06.)
- Sziget Fesztivál: két és félszer több külföldi vendégéjszaka Budapesten, 2022. augusztus 10-15. Igyutazunk.hu. Elérés: <https://igyutazunk.hu/cikkek/sziget-fesztival-ket-es-felszer-tobb-kulfoldi-vendegejszaka-budapesten-2022-augusztus-10-15> (Letöltve: 2023. szeptember 06.)
- Teljes felújítás után újra közlekedik a Budavári Sikló. MTI/Turizmus.com, 2022. február 09. Elérés: <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/ujra-varja-utasait-a-felujitott-budavari-siklo-1179502> (Letöltve: 2023. február 09.)
- Turisztikai fejlesztések a Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj, valamint a Rábaköz és Hanság

- területein. Sopron városi hírek, 2012. július 27. Elérés:
http://www.sopron.hu/Sopron/portal/front_show?contentId=41179 (Letöltve: 2023. január 25.)
- UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Világörökség. Elérés:
<https://unesco.hu/vilagorokseg/vilagorokseg-107171> (Letöltve: 2022. december 01.)
- UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Szellemi Kulturális Örökség. Elérés:
https://unesco.hu/szellemi_kulturalis_orokseg/szellemi-kulturalis-orokseg-107172
(Letöltve: 2022. december 06.)
- UNESCO: The World Heritage Convention. World Heritage List Statistics. Elérés:
<https://whc.unesco.org/en/list/stat> (Letöltve: 2022. december 01.)
- UNESCO: World Heritage Convention. World Heritage Fund. Elérés:
<https://whc.unesco.org/en/world-heritage-fund/> (Letöltve: 2022. december 01.)
- Változások a világörökségi várományosi lista magyar helyszíneiben. Turizmus online, 2015. június 11. Elérés:
https://turizmusonline.hu/belfold/cikk/valtozasok_a_vilagoroksegi_varomanyosi_lista_magyar_helyszineiben (Letöltve: 2023. január 20.)
- Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. (2021): Nemzeti Hauszmann Program. A Nemzeti Hauszmann Programról. Elérés:
<https://nemzetihauszmannprogram.hu/program> (Letöltve: 2023. január 31.)
- Világörökség. Elérés: <https://unesco.hu/vilagorokseg/vilagorokseg-107171> (Letöltve: 2022. december 02.)
- World Athletics Championships Budapest 23. Világörökségi helyszínen futnak majd a maratonisták. Elérés: <https://www.worldathletics.org/hu/competitions/world-athletics-championships/budapest23/venues/discover-hungary> (Letöltve: 2023. szeptember 06.)
- World Heritage Convention. State Parties. Elérés: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/>
(Letöltve: 2023. január 20.)